أوثق عرى الإيمان

އީމާންކަމުގެ އެންމެ ވަރުގަދަ އުރައްގަނޑު

ލިޔުއްވީ:

އަލްއިމާމު ސުލައިމާން ބިން ޢަބްދުالله ބިން

މުޙައްމަދު ބިން ޢަބްދުލްވައްހާބް رحمهم الله

(އަވަހާރަވީ:1233هـ)

އުކުލަވާލީ:

ޢަބްދުއްރަޙީމް ބިން މުޙައްމަދު އަލްމަދަނީ

أوثق عرى الإيمان

ޢީމާންކަމުގެ އެންމެ ވަރުގަދަ އުޅަނގަސްދު

ލިޔުއްވީ:

އަޝްޝައިޚު ސުލައިމާން ބިން ޢަބްދުالله ބިން

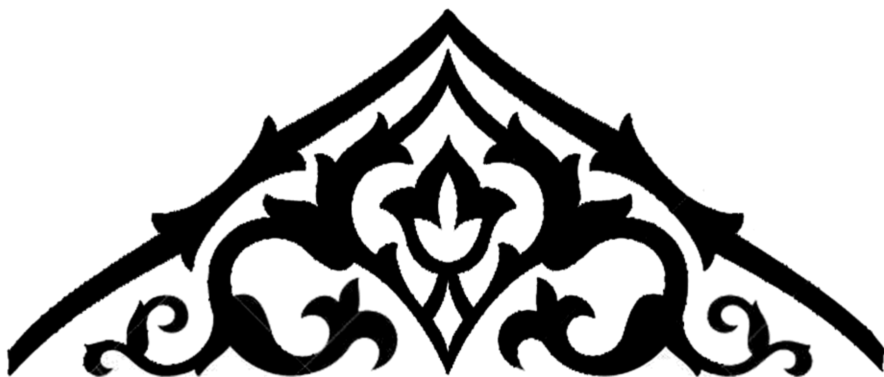
މުޙައްމަދު ބިން ޢަބްދުލްވައްހާބް رحمهم الله

(އަވަހާރަވީ: 1233هـ)

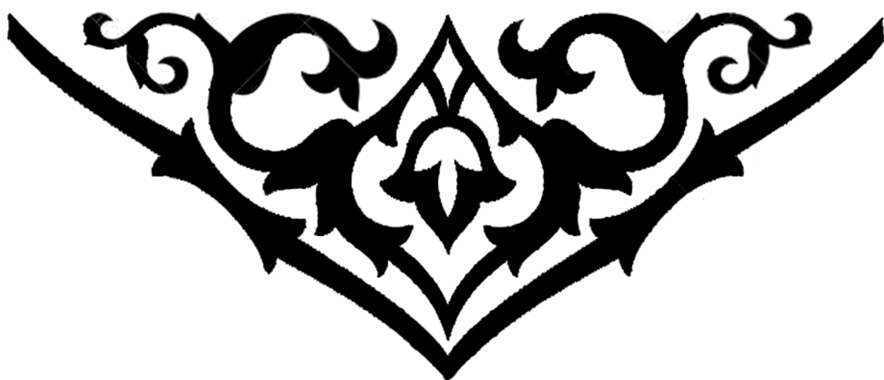
އަނބުރާލީ:

ޢަބްދުއްރަޙީމް ބިން މުޙައްމަދު އަލްމަދަނީ

بسم الله الرحمن الرحيم

ވުޤަންފިވާ

بسم الله الرحمن الرحيم.

މުޤައްދިމާ

إِنَّ الْحَمْدَ لِلهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلاَ مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْ فَلاَ هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسۡلِمُونَ [1] يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا [2] يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدٗا ۝ يُصۡلِحۡ لَكُمۡ أَعۡمَٰلَكُمۡ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ فَازَ فَوۡزًا عَظِيمًا [3]

أَمَّا بَعْدُ: فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللهِ، وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله وسلم، وَشَرَّ الأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا، وَكُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ.

ހަމްދު ހުރީ ޢާލަމްތަކުގެ ވެރި ﷲ އަށެވެ. ޞަލަވާތާއި ސަލާމް ލެއްވުން އެދި ދަންނަވަނީ މިއުއްމަތުގެ ނަބިއްޔާ މުޙައްމަދު ﷺ އަށެވެ.
އާދެ ނަބިއްޔާ މުޙައްމަދު ﷺ ބަރަކާތް ލައްވާށިއެވެ.

«إِنَّ أَوْثَقَ عُرَى الْإِيمَانِ: الْمُوَالَاةُ فِي اللهِ، وَالْمُعَادَاةُ فِي اللهِ، وَالْحُبُّ فِي اللهِ، وَالْبُغْضُ فِي اللهِ»[4]

---

1 آل عمران: 102

2 النساء: 1

3 الأحزاب: 80-81

4 رواه الطبراني 11537 وصححه الألباني

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން އީމާނުގެ އެންމެ ވަރުގަދަ އުޅަނދުގަނޑީ: اللهއަށްޓަކައި އެކުވެރިވުމާއި އަދި اللهއަށްޓަކައި ދުޝްމަންތެރިވުމާއި އަދި اللهއަށްޓަކައި ލޯބިވުމާއި އަދި اللهއަށް ޓަކައި ރުޅިއައުމެވެ."

މިޙަދީޘް ޝަރަހުކޮށް އިސްލާމް މުޙައްމަދު ބިން އަބްދުލްވައްހާބުގެ ކާފަ ދަރިވަރުން ސުލައިމާން ބިން އަބްދުﷲ ބިން މުޙައްމަދު ބިން އަބްދުލްވައްހާބު މި މައުނާ ތަފްސީރުކޮށްދިން ލިޔުއްވާފައިވާ ފޮތުގައެވެ. އެހެނީ އީމާނަކީ ފުރިހަމަވުމާއި ބޭރު ގޮތުން ނަބިއްޔާ ﷺ ވެސް އެހެން ހަދީޘްއަކައި ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ހަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

« مَنْ أَعْطَى لِلَّهِ وَمَنَعَ لِلَّهِ وَأَحَبَّ لِلَّهِ وَأَبْغَضَ لِلَّهِ وَأَنْكَحَ لِلَّهِ فَقَدِ اسْتَكْمَلَ إِيمَانَهُ »[5]

މާނައީ: "اللهއަށްޓަކައި ދީ އަދި اللهއަށްޓަކައި މަނާކޮށް އަދި اللهއަށްޓަކައި ލޯބިވެ އަދި اللهއަށްޓަކައި ރުޅިއަރައި އަދި اللهއަށްޓަކައި ކައިވެނިކޮށްދިނީމާ ފަހެ އީމާންކަން ފުރިހަމަކޮށްފިއެވެ". މިވާ އެންމެ ވަރުގަދަ އުޅަނދުގަނޑު މުޙާދަރާ އީމާންކަން އެންމެ ފުރިހަމަކަމުގެ ވަރަކައެވެ. މިއުޅަނދުގަނޑު ހާސިލުކުރެވޭނީ ކަންކަން އެނގުމަށް اللهއާއި ރަސޫލާއަށް އީމާންވާ މީސްތަކުންނަށް ނުހަނު މުހިންމުކަމެއްކަމުގައި ފެންނާނީ މިފޮތް ހަރަދަރާވާފައެވެ. އަދި މިފޮތައި އެކު މުސްލިމުން ނޫން މީސްތަކުންގެ ރަނގަޅުކަން ދަސްކުރުމަށް އެރަނގަޅުކަމުގައި ތިބެމުގެ ބުނެވުމާއި ބަރަކާތުން މިފޮތުގެ މުރާލިވު ތިރީސްޓަކައި ތަޢާރަފުވާ ކަމުގެ ލިޔުމަކަށް ގެނެސްދިނީމެވެ. ދެލޯހަރު މިފޮތުގެ ފައިދާ ނަސީބުވާ ތިބެގެންނަ ބަލައިގަތުމުގައި އަޅުގަނޑުމެން ޓަކާ އަޅުގަނޑުމެންގެ ކަންކަން اللهގެ ދަރުސަވާ މަދުން ކުރިއަށް ގެންދާ ބަލައިގަތުމުގައި ގުޅުވާލަމެވެ.

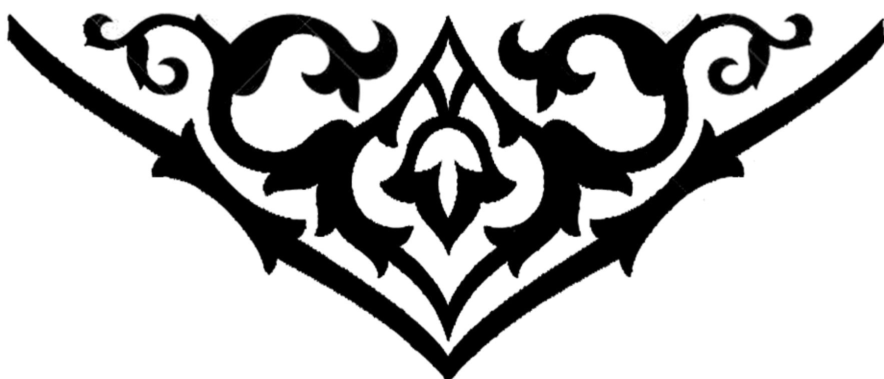
ولا حول ولا قوة إلا بالله وصلى الله وسلم على محمد و آله وصحبه أجمعين. آمين.

---

[5] رواه الترمذي: 2713 و صححه الألباني

ހަޟާރަތުން ބެރެ ކެނަންޔިތެސު

މުއައްލިފުގެ ކުރު ތަޢާރަފެއް

އެކަލޭގެފާނަކީ ސުލައިމާނު ބިން ޢަބްދުﷲ ބިން މުޙައްމަދު ބިން ޢަބްދުލް ވައްހާބެވެ. އުފަންވެވަޑައިގަތީ ހިޖުރީ ސަނަތުން 1200 ވަނަ އަހަރު ދަރުޢިއްޔާގައެވެ. ޝައިޚު ތުއްތުކުދިއިރު ޝައިޚުގެ ކާފާފުޅު އިމާމް މުޙައްމަދު ބިން ޢަބްދުލް ވައްހާބު رحمه الله އަވަހާރަވެއްޖެއެވެ. ޝައިޚު ތަރުބިއްޔަތުވީ ބޭބެވީ، ޢިލްމުވެރި ސުންނަތުގެ ޢާއިލާއަކަށެވެ. އެއީ އިމާމް މުޙައްމަދު ބިން ޢަބްދުލް ވައްހާބުގެ އާއިލާއަކަށެވެ. ދަރިވަރުވެ ތިބި ބޭކަލުން ގިނަ އެތަކެއް ޢިލްމުވެރިންނެވެ. އެގޮތުން ޝައިޚުވަނީ ތަޙުޤީޤާއި ބަޔާންކުރެއްވުމުން މަޝްހޫރުވެގެންނެވެ.

ދަރުޢިއްޔާގެ ކުޅުބޮޑުން ވަޑައިގެން ޝައިޚުގެ ހުރިހާ ވަގުތެއް ޢިލްމު އުނގެނުމަށް ހުސްކުރެއްވިއެވެ. އަދި ދުނިޔަވީ ހުރިހާ ކަމަކުން ދުރަހެލިވެއްޖެއެވެ. އަދި ފިޤުހުވެރިކަމާއި ބަޔާނާއި ޢިލްމުތަކުގައި ޝައިޚުވަނީ މަޝްހޫރުވެގެންނެވެ. އެގޮތުން ޝައިޚު މުޙައްމަދު ބިން ޢިބްރާހީމް ކިތާބުއްތައުޙީދާ ގުޅޭގޮތުން ޝައިޚު ސުލައިމާނު ވިދާޅުވިއެވެ: 'އަޅުގަނޑަށް ދަރުޢިއްޔާގެ މިހެން އެނގޭވަރަށްވުރެ ބޮޑަށް އަޅުގަނޑަށް ބަޔާން ޢިލްމުގެ ރިޖާލުން އެނގެއެވެ.'

ޝައިޚު އުސްތާޛުންގެ ކައިރިން ޢިލްމު ހާސިލުކުރެއްވި ބޭފުޅުންގެ ތެރޭގައި: ބައްޕާފުޅު ޝައިޚު ޢަބްދުﷲ ބިން މުޙައްމަދު ބިން ޢަބްދުލް ވައްހާބު، ބޮޑުބޭބޭފުޅު ޝައިޚު ޙުސައިން ބިން މުޙައްމަދު ބިން ޢަބްދުލް ވައްހާބު، ޝައިޚު ޙަމަދު ބިން ނާޞިރު ބިން މުޢައްމަރު، ޝައިޚު ޙުސައިން ބިން ޣަންނާމް، ޝައިޚު އައްޝައުކާނީއާއި އަދިވެސް އެތަކެއް ޢިލްމުވެރިން ހިމެނިވަޑައިގަންނަވައެވެ.

ޝައިޚުވަނީ ޤަޟާކަމާއި އިފްތާ މަސްއަލާގެ ފަތުވާ ކުރައްވާފައެވެ. ދީން އުއަންގަން ދަރުޢިއްޔާއަށް ވަޑައިގެން ހިތާދަނޑުވެސް ދަރުސްދެއްވުމުގައި އުޅުއްވިއެވެ. އަދި ޝައިޚު ސަރަޙައްދުތަކުގައި ޤާޟީކަމުގެ ވަޒީފާ ސަރުކާރުގެ ފަރާތުން ހިންގެވިއެވެ. އަދި އާދޭގެ އިތުރުން ކިތާބުއް ތަވްޙީދުގެ ޝަރަޙަ ލިޔުއްވާ އަދި ރިސާލާތަކާއި ފޮތްފޮތް ލިޔުއްވިއެވެ. އަދި ފިތުން ރިވިކަމާއި ފުރިހަމަކަމަށް ޝައިޚުވަނީ މަޝްހޫރުވެގެންނެވެ. އެގޮތުން ކުރީގެ ޢިލްމުވެރިންގެ އެތަކެއް ތަރުތީބުކުރައްވައި ޝައިޚު އަމިއްލައަތުން ލިޔުއްވާފައެވެ. އެގޮތުން ޝައިޚު އުމުރުފުޅުން އެންމެ 16 އަހަރުގައި މުސްނަދު އަޙްމަދު ނަކަލުކޮށް ލިޔުއްވިއެވެ.

އަދި ސަޢީދުބުނު ޙަމަދާއި، އިބްނު ޢަބްދުލްހާދީ ޝަރީފާއި، ހަމަދުބުނު ނާޞިރު މުޢައްމަރާއި، އަށްދަރަޖާގެ ޢިލްމުވެރިންގެ ބޮޑުބޮޑު ޢިލްމުވެރިންނާއި އިބްނު މުޙައްމަދުގެ ޢިލްމުވެރިންނާއި ޝައިޚުންނާއި އިބްނުމުލް ފަރާއިޟުގެ ޢިލްމުވެރިންގެ ކިބައިން ޢިލްމު ލިބިވަޑައިގެންނެވެ. އަދި ޝައިޚުގެ ޢިލްމުވެރިކަން ފެތުރި ބޮޑުވީ ތަރިވެރިކަމާއެކުއެވެ.

ޝައިޚު މުސްތަލަޙުލްޙަދީޘުގައިވެސް ހާއްސަކޮށް ރިޖާލުގެ ޢިލްމުގައި، ނުބައިކަނޑައެޅި ނަމަކީ ހާއްސަކުރެވުނު ޢިލްމުވެރިއެކެވެ. ޢިލްމުވެރިން ޝައިޚުގެ ޢިލްމާއި ފަޟީލަތަށް ގަބޫލުކުރެއެވެ. މިފޮތް އެކަނިވެސް އެކަމުގެ ހެކި ދެއެވެ.

ޝައިޚު ލިޔުއްވާފައިވާ ފޮތްތައް

ހ. ތައިސީރުލް ޢަޒީޒުލް ޙަމީދު ކިތާބު ތައުޙީދުގެ ޝަރަހަ. ޝައިޚު ޝަރަޙަކޮށްދެއްވުން އިރު ފޮތް ނުނިމޭ ނަމަވެސް ފޮޓުރެއް މަޤާމު ބާބުއްތައުޙީދުގެ ޝަރަޙަކަށް ޓަކައިގެން ފޮތް ނިންމާ ނުލެއްވިފައިވެއެވެ.

ށ. އަލްދަލާއިލް ފީ ޙުކުމި އަހްލިއްލް އިޝްރާކި: މިފޮތް ކުރިން ތަރުޖަމާކުރެވި ވަނީ ނެރެވިފައެވެ.

ނ. އައުޘަޤު ޢުރަލް އީމާނި (އީމާންކަމުގެ އަސްލު ވަރުގަދަ އުޅަނދުގަނޑު - މިފޮތް)

ރ. އަދިވެސް ވަރަށް ގިނަ ރިސާލާތަކާއި ފަތުވާތައް ޝައިޚު ލިޔުއްވާ ބާކީކުރައްވާފައިވެއެވެ.

ޝައިޚް ޤަތުލުކުރެވުނީ ހިޖުރައިން 1233 ވަނަ އަހަރުގައެވެ. އޭރު އުމުރުފުރާނަ އަށް 33 އަހަރެވެ. އެކަން ހިނގި ގޮތަކީ ތުރުކީ އިބްރާހީމް ބާޝާގެ ތުރުކީ ލަޝްކަރު ދިރިޔާ ބިމަށް އަރައިގަތުމުން ޝައިޚުގެ ކިބައިން ފޮނުވުނު ކަމުގެ ސަބަބުން ހަމަލާދިނެވެ. ދެން ބާޝާ އާއި ހަވާލުކުރުމުން ބާރުބާރަށް މުނާފިޤުންނާއި ހަސަދަވެރިން ޝައިޚުގެ ވާހަކަތައް ހިފައިގެން ތުރުކީ ލަޝްކަރާއި ބާޝާގެ ކައިރިއަށް ޝަކުވާ އުފުލިއެވެ. ދެން ބާޝާކަލޭގެ ޝައިޚު ހަމަޖެހިފައިނުވާ ގޮތަށް ކަނޑައެޅިއެވެ. އަދި ޝައިޚު ކުޑައަރިވާ ޖެއްސުންކުރުމަށް ކަށިއެ ޝައިޚުގެ ކުރިމަތީގައި ލަވައާއި މިއުޒިކު ޖަހާ ފެށުމަށް ޙުކުމްކުރެއްވިއެވެ. ދެން އޭނާގެ އަމުރަށް ޝައިޚު މަޤްބަރާއަށް ގެންދިޔަވެ. ދެން އޭނާގެ ސިފައިން އެއްފަހަރާ ޝައިޚުގެ ހަށިގަނޑަށް ބަޑީގެ ވަޒަން

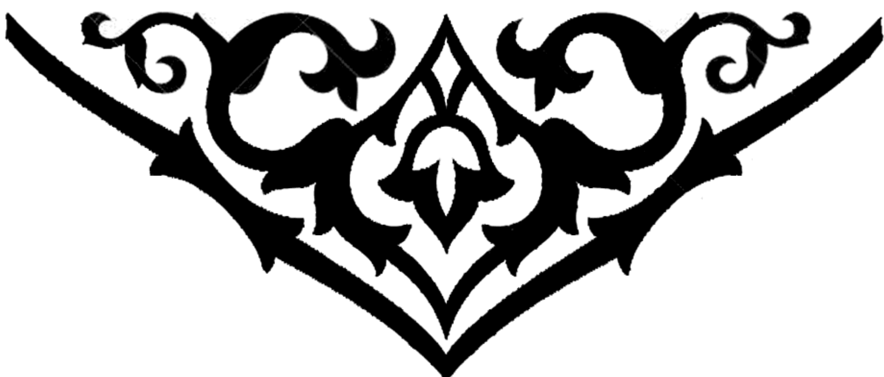
އަރުވާލިއެވެ. އެހިނދު ޝައިޚުގެ ހަނިކޮޅު ކުޑިކުޑިވެގެން ދިޔައެވެ. ދެން ބާޝާ ޝައިޚުގެ ބައްޕާފުޅުގަން ބުންޏެވެ: 'އޭ މުސްކުޅިވީމާއެވެ. އަހަރުމެން ކަލޭގެ ދަރިފުޅު މަރައިދީފިއެވެ.' އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ދެއްވި ޖަވާބަކީ އިމާންކަމާއި ޤާބިލުކަމުގެ މިންވަރު އެނގިގެންދާނޭ ޖަވާބެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: "ކަލޭ އޭނާ ތަޢުބުނުކުރިއަސް އޭނާ މަރުވާނޭކަން ކަނޑައެޅެވެ"

ﷲ تَعَالَى ޝައިޚަށް ރަޙްމަތް ލައްވާ، ޝަހީދުންގެ މަތިވެރި ދަރަޖަދެއްވާ ސުވަރުގޭގެ މަތިވެރި ނިޢުމަތް ދެއްވާށިއެވެ. އާމީން.

أَوْثَقُ عُرَى الإِيْمَانِ

ދަރުސް

ޝައިޚު ސުލައިމާނާއި ސުވާލު ކުރެވުނެވެ:[6]

ތަނެއްގެ އަހުލުވެރިން ބޮޑުބައި ނުވަތަ ރަށްފުށު ހިސާބުގައި، މުރުތައްދުންތަކެއް ވިއްޔާ. އަދި އެމުރުތައްދުންނަށް (ބަދަލުގެ) ބޮޑުބޭބޭގެ ދަރިންނެވެ. ދެން އެމީހުންގެ ވާހަކަތައް އަމީރުންގެ ކައިރިއަށް ޗެހުނެވެ. ދެން ދުނިޔަވީ މަޤްޞަދުން އެއް ބޭނުންކުރާ ގަބޫލުވާންތަކަމުގެ ސަބަބުން އެމީހުންގެ ބައެއް ގާތްތިމާގެ މީހުން، އެމީހުން ދިފާޢުކުރަން އުޅެ އެކަމުގެ ސަބަބުންކަމުގައި ގެދޮވެރިވެއްޖެ. އޭގެ އެހެންނާ އެމީހުންގެ މައްޗަށް އަންނަން އޮތީ އަދަބެއް ދުރުކުރާނޭ ކީއްވެގެންނެވެ. ނުވަތަ އެމީހުންގެ ކިބައިން މުސްލިމުންނަށް ލިބިދާނެ ގެއްލުންތައް ދުރުވާލައިގެންނެވެ. ނުވަތަ އެމީހުންނަށް (އުޒުރުބައްޔެއް) ދިނުމުން މުސްލިމުން ދުރުކުރުމަށް މަޝްވަރާދީގެންނެވެ. ފަހެ މިކަމަށް، ނިޔާޓުގެ ޙުކުމަކީ (އެކުވެރިވެ އެހީތެރިވުމަކަށް) ވާނެތޯއެވެ؟ ނުވަތަ ކުރެއްވުމުގައިވާނެތޯއެވެ؟ އަދި އެމީހުން ކާފިރުކޮށް ބަސްބުނުމަކީ، އަދި އެމީހުންނަށް އެއްބާރުލުމަކީ އެކަމުގެ ނަޞީޙަތަށް ކުފުރުގެ ނުވާނަމަ އެމީހުންގެ ޙުކުމަކީ ކާފިރުކަމާއޭތޯއެވެ؟ އަދި ހަމައެކަނިއަށް މިގޮތަށް ކަންތައް ކުރާކަން މީހާގެ ކިބައިން ތިބާއަށް އެނގިއްޖެނަމަ، ތިބާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވަނީ ކޮން ކަމެއްތޯއެވެ؟ ހަމަ މިކަންތައްތަކުގައި ޙުކުމަކީ ކީކޭތޯ ފަތުވާ ދެއްވާށެވެ. (الله) އަޖުރު ދެއްވާނެއެވެ.

އެކަލޭގެފާނު رحمه الله ޖަވާބުދެއްވިއެވެ:

ތިޔައަށް الله ބަރަކާތްދެއްވާ އެހީތެރިވެވޮޑިގެންނަވާށިއެވެ. ފުރަތަމަ ކަމަކީ ތިޔާ ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އީމާންކަމުގެ އަސްލު ވަރުގަދަ އުޅައްގަނޑަކީ: الله އަށްޓަކައި ލޯބިވުމާއި الله އަށްޓަކައި ރުޅިވެރިވުމެވެ. އަދި الله تعالى ވަނީ ކާފިރުންނާއި މުވާލާތްވުމާއި، ރައްޓެހިވުމާއި އެއް އެހީތެރިވެދިނުން މުވާލާތްކަމަށް އެމީހުންނަށް ދީފައި، އަދި الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ﷺ އާއި ދުޝްމަނުވާ މީހުންނާ މުސްލިމުންނާ ވާޖިބުވާ ބަރާއަތްވުން މުއުމިނުންގެ މައްޗަށް ފަރުޟުކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި الله تعالى ވަނީ އެބައިމީހުންނާ ދުރުވެތިބުމަށް ޙުކުމުކުރެއްވުމާއި، ބަޔާނުކުރައްވާ އެމީހުންގެ ތެރެއިން ހުރިހާ ޙުކުމުކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި الله تعالى ވަނީ އެބައިމީހުންނަށް ކޮށްދީފައިވާ ދީނުގެ ބަޔާންކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އޭގެ މިސާލަކީ:

---

[6] الدرر السنية: 8/143-161 އަށްވުރީ މިރިސާލާގެ އެއްބައެވެ. އަދި އަނެއްބައި ނަޖްދީ ރިސާލާގެ ދަރުދު ފާސިލް ތަރުޖަމާކޮށްފައިވާނެއެވެ.

﴿ مَّلۡعُونِينَۖ أَيۡنَمَا ثُقِفُوٓاْ أُخِذُواْ وَقُتِّلُواْ تَقۡتِيلٗا ﴾ [7]

މާނައީ: "އެއުރެންނަށް ލަޢުނަތްލެއްވިގެންވާ ހާލުއެވެ. (އަދި) އެއުރެން ފެނުނު ކޮންމެ ތަނަކުން ހިފެވި، ބިރުވެރި ގޮތުގައި ޤަތުލުކުރެވުނުކަން، އެއުރެން ޤަތުލުކުރެވޭނެއެވެ."

އަދި އެކަލާނގެވަނީ އެބައިމީހުންނާއި މުއުމިނުންނާއި ދެމެދު އެކުވެރިކަމާއި އެހީތެރިވުމާއި ތަބަރުވުން ޢާއްމުން ކަނޑައެޅުއްވާފައިވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ހަބަރުދެއްވާފައިވަނީ އެބައިމީހުންނާއި އެކުވެރިވެ އެހީތެރިވެއްޖެ މުނާފިޤުން އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިންކަމަށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންގެ ދުރުވާނުގެ މައްޗަށް ޝަރީޢަތުގެނަމުގެ އެހީތެރިކަން ހުރި، އަދި އެޝަރީޢަތުގެނަމުން الله ދެރަވައި އެކުވެރި އެހީތެރިންކަމުގައި ނެގި އެކަލާނގެ ދުޝްމަނުންދެކެ މިހެން ލޯބިވާ ހާލު، الله ދެކެ ލޯބިވާކަމަށް އެމީހުން ދައުވާކުރަނީ ހިނގަނީކިހިނެއްތޯ؟ އެކަން ވަނީ (ފެންނަބައިތުގައި) ބުނެފައިވާ ފަދައިންނެވެ:

(تُحِبُّ عَدُوِّيْ ثُمَّ تَزْعُمُ أَنَّنِيْ ::: صَدِيْقُكَ، إِنَّ الوَد عَنْكَ لَعَازِب.) [8]

މާނައީ: "އަހުރެންގެ ދުޝްމަނުންދެކެ ކަލޭ ލޯބިވެފައި، ދެން މިހެން ދައުވާކުރަނީ އަހުރެންނަކީ ކަލޭގެ އެކުވެރިއެއްކަމަށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން (އަހުރެންދެކެ ލޯބިވާކަމަށް ބުނާ ދައުވާކުރާ) ލޯބިވެސް ކަލޭއާއި މާދުރުހިސާބެއްގައެވެ."

ހަޤީޤަތަކީ ބުނާނަމަ: ފަހެ الله އަށްޓަކައި ލޯބިވުމާއި، الله އަށްޓަކައި ނުރުހުމަކީ އީމާންކަމުގެ އަސާސީ ޝަރުތުތަކުގެ ތެރެއިން ބޭނުންވެގެންވާ އަސާސެކެވެ. އެކަންތަކަކީ ފަރުވާބެހެއްޓުން އަވަސް މަސައްކަތް ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. މިކަމަށްޓަކައި ހަދީޘްގައި އައިސްފައިވެއެވެ:

«إِنَّ أَوْثَقَ عُرَى الْإِيمَانِ الْحُبُّ فِي الله، وَالْبُغْضُ فِي الله»[9]

މާނައީ: "އީމާންކަމުގެ އެންމެ ވަރުގަދަވެގެންވާ ދުގައްގަނޑަކީ: الله އަށްޓަކައި ލޯބިވުމާއި، الله އަށްޓަކައި ނުރުހުމެވެ."

---

[7] الأحزاب: 61

[8] عيون الأخبار لابن قتيبة: 9/3

[9] رواه المروزي في تعظيم قدر الصلاة: 407/1 ، وابن أبي شيبة: 30420

އަދި އެކަލާނގެ ފުރުޤާނުގައި الله تَعَالَى އެކަލާނގެ ވާހަކަ ބަޔާންކުރައްވާފައި ދިނުކުރައްވައިވެއެވެ. އެގޮތުން ވިދާޅުވެއްވެއެވެ:

﴿ لَّا يَتَّخِذِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلْكَٰفِرِينَ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ۖ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ ٱللَّهِ فِى شَىْءٍ إِلَّآ أَن تَتَّقُوا۟ مِنْهُمْ تُقَىٰةً ... ﴾ [10]

މާނައަކީ: "މުއުމިނުން، މުއުމިނުން ފިޔަވައި ކާފިރުން އެއް، އެހީތެރިންކަމުގައި ނުހިފާހުށިކަމެވެ. އެކަންތައް (އެކަމެއް) ކުރާމީހާ (ތިޔަބައިމީހުން) ހެދި، الله ގެ ވިލާތެރިކަމުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ކަމެއްގައި އެއީ ނުވެއެވެ. އެއުރެންގެ ނިކަމެތި ކަމެއް ނުހިއްޕަވާކަން ތިޔަބައިމީހުން ސަލާމަތްވުން މަޤްބޫލުވެއްޖެ ހާލެއްގައި މެނުވީއެވެ..."

ބައެއް ތަފްސީރު އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވިއެވެ:

(...نُهُوا أَنْ يُوَالُوْا الكَافِرِيْنَ لِقَرَابَةِ بَيْنَهُمْ أَوْ صَدَاقَةٍ قَبْلَ الإِسْلَامِ أَوْ غَيْرِ ذَلِكَ مِنْ الأَسْبَابِ الَّتِيْ يَتَصَادَقُ بِهَا وَيَتَعَاشَرُ...) [11]

މާނައަކީ: "...ދެމެދުގައި ހުރި ގާތްތިމާގެކަމުންޖެހެކައި ނުވަތަ އިސްލާމްވުމުގެ ކުރިން ހުރި ރަޙްމަތްތެރިކަމުންޖެހެކައި ނުވަތަ އެހެންވެސް އެކަމަކަށްޖެހެކައި ރަޙުމަތްތެރިވެ އެކުގައިއުޅުން ސަބަބުތަކަކުން ކަމުންޖެހެކައި ކާފިރުންނާއި އެކުވެރިވުން އެހީތެރިވުން މުއުމިނުންނަށް ނަހީކުރެއްވުނެވެ..."

އަދި އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުގައި އެވާ (...މުއުމިނުން ފިޔަވައި...) އެބަހީ: ކާފިރުންނާއި އެކުވެރިވުން ދުރުކުރުވާ އެގޮތް ބަދަލުގައި މުއުމިނުންނާއި އެހީތެރިވެ އެކުވެރިވެ އުޅުމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ތަނަވަސްކަން ވެއެވެ. އެހެންކަމުން މުއުމިނުންގެ މައްޗަށް އެކަށޭނެ އިސްކުރުއްވާށެވެ.

(...އެކަންތައް (އެކަމެއް) ކުރާމީހާ (ތިޔަބައިމީހުން) ހެދި، الله ގެ ވިލާތެރިކަމުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ކަމެއްގައި އެއީ ނުވެއެވެ...) އެބަހީ: ކާފިރުންނާ އެކުވެރި އެހީތެރިންކަމުގައި

---

[10] آل عمران: 28

[11] الكشاف للزمخشري: 351/1

ނަގައިފި މީހަކަށް الله ގެ ކާފިރުވުމާއި އުރެދިވަޑައިގަތުން އެއްވެސް މިންވަރެއް ނުވެއެވެ. އެބަހީ:
އެފަދަ މީހަކުގެ ކިބައިން الله ގެ ކާފިރުވުމާއި އުރެދިވަޑައިގަތުން އެއްޗެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ.
މިކަމަކީ ބޮޑުކަމެއް ވިސްނާކަމުގެ ކަމެކެވެ. އެހެނީ އުރެދިވަޑައިގަތުމަކީ ކާފިރުވުމާ އިޙްލާޞް އުރެދި
ކާފިރުވުމެއްކަމުގައި ނުވާތީއެވެ. އެކަލާނގެ ރުޅިވެރިވުން އުރެދި އެކުފުރުވުމެއްކަމުގައި
ނުވެއެވެ ނަފުސުގެ ނުނުވެއެވެ. (އެބަހީ: އެކަލާނގެ ޢަދާބު ލިބުނުކަމެވެ.)

އަދި އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުގައިވާ: (...އެކުފުރުގެ ކިބައިން ހިތް ހެޔޮކަމާއެކު
ތިބޭކަމުގެ ސަބަބުން މަޖުބޫރުވެގެން ބުނެވޭ ބަސްތަކެއް ނުވެއެވެ...) އެބަހީ: ފަހެ އެކަމަކުގެ
ބޮޑުކަން، އަދި އެކަލާނގެ ނުރުހުމާއި ޢަދާބު ހަވާލުކުރެއްވި ބޮޑުކަމެވެ، އަދި އެކަމަކުގެ
އެކަމަކަށް މަޖުބޫރުކުރެވިގެންވާ ހާލަތު އަދި އެކަމެއްގެ ތެރެއިން ދެކެވޭ އަދާކުރެވޭ ކަމާއި
ކުރެވޭކަން ފަސްކުރެވޭ ނުކުރެވުނު އެކަމަކުގެ މުޢާމަލާތްތަކުގެ (އެކަމަކާ
އުރެދިވުމަކީ) އެކަލާނގެ ކުރެއްވި ދުޢާއާ ފަރުވާ. ދެން ފަހެ އެފަދަ ހާލަތެއްގައި ޤަލްބު ހިތުގައި
އެކަމަކުގެ ބަދަލުކުރެވިފައިވާ ކުރެވޭކަމާ ހަމަ، އަދި (އެކަމަކުގެ އެކަމަކާ
އުރެދިވުން ދުނިޔެއަށް) މަޤާމާ ކަންތައް ފެނިދާނެ އިންސާނާ ހަމަ، ބޭނުންވުމަށް
އެމީހާގެ އިޚްތިޔާރު ދިނުމުގެ ހައްދަށް ދާނެއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ވަޙީ ކުރެއްވި
ވާހަކައިންނެވެ:

﴿...إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ...﴾ [12]

މާނައީ: "...އީމާންކަމުން، އެހެންގޮތަކަށް ހިތުގައި ކުރުވާ ކަމެއް، މަޖުބޫރުކުރެވިގެންވާ މީހާ
ފިޔަވައެވެ..."

އިބްނު ޢައްބާސް ވިދާޅުވިއެވެ:

(لَيْسَ التَّقِيَّةُ بِالْعَمَلِ إِنَّمَا التَّقِيَّةُ بِاللِّسَانِ.) [13]

މާނައީ: "ތަޤިއްޔާކުރުން (އެކަމަކުން ރައްކާތެރިވުން) ޢަމަލުކުރުމުން ނޫނެވެ (އެއްބަސްވުން)
ބަހުން ހަމައެކަނި ތަޤިއްޔާކުރުން ކަމެކެވެ. ތަޤިއްޔާކުރުމަކީ ކަނޑައެޅިގެން ބަހުން ކުރާ ކަމެކެވެ."

[12] النحل: 106

[13] تفسير ابن كثير: 30/2 ، وتفسير ابن أبي حاتم: 629/2

އަދިވެސް ވިދާޅުވިއެވެ:

(نَهَى اللَّهُ سُبْحَانَهُ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ يُلَاطِفُوا الْكُفَّارَ، وَيَتَّخِذُونَهُمْ وَلِيجَةً مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْكُفَّارُ عَلَيْهِمْ ظَاهِرِينَ، فَيُظْهِرُونَ اللُّطْفَ وَيُخَالِفُونَهُمْ فِي الدِّينِ، وَذَلِكَ قَوْلُهُ {إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً}...)[14]

މާނައީ: "ކާފަރުންނަށް ހިތްތިރިކޮށް މަޢާމަލާތްކުރުމާއި، އެކާފަރުންނާ ގުޅިގެން ދިރިއުޅުމާއި ސިއްރުވެރި ގާތްބަޔަ އެކުވެރިންކަމުގައި ނަގާނަން الله تَعَالَىٰ ވަނީ މުއުމިނުންނަށް ނަހީކުރައްވާފައެވެ. އެއީ އެކާފަރުން (އެމީހުންގެ މައްޗަށް ގަދަވެގަނެ) ފާޅުވެގެންވާހާލު ދެންނެވެ. އެހެންވެއްޖެނަމަ އެކާފަރުންނަށް ހިތްތިރިކަން ފާޅުކުރާނީއެވެ. އަދި ދީނުގައި އެބައިމީހުންނާ ޚިލާފުވާނީއެވެ. الله ގެ ބަސްފުޅުގައިވާ (...އެއުރެންގެ ކިބައިން އަންނަ ނުރައްކާތަކުން ތިޔަބައިމީހުން ސަލާމަތްވުން މަޤްޞަދުވެއްޖެ ހާލަތުގައި ދެންނެވިއެވެ...) މިތަނުގެ އެއީއެވެ.."

އެބަސްފުޅު ގެންނެވީ އިބްނު ޖަރީރާއި، އިބްނު އަބީ ޙާތިމްއެވެ.

އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ بِطَانَةً مِّن دُونِكُمْ ... ﴾[15]

މާނައީ: "އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނޫން މީހުންގެ ތެރެއިން ގާތް އެކުވެރިން ތިޔަބައިމީހުން ނުހައްދާށެވެ..." މިއާޔަތުގައެވެ.

އަލްޤުރްޠުބީ ވިދާޅުވިއެވެ:

(أَيْ لَا تَجْعَلُوا خَاصَّتَكُمْ وَبِطَانَتَكُمْ مِنْهُمْ...)[16]

"(އެބަހީ) ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތްބަޔަ މީހުންކަމުގައި އަދި އެކުވެރިންކަމުގައި ކާފަރުންގެ ތެރެއިން މީހުން ނުހަދައިނުދޭށެވެ..."

[14] تفسير الطبري: 316/5، وتفسير ابن أبي حاتم: 628/2

[15] آل عمران: 118

[16] تفسير القرطبي: 425/5

އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ ٱلۡيَهُودَ وَٱلنَّصَٰرَىٰٓ أَوۡلِيَآءَۘ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلِيَآءُ بَعۡضٖۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمۡ فَإِنَّهُۥ مِنۡهُمۡۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ۞ فَتَرَى ٱلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٞ يُسَٰرِعُونَ فِيهِمۡ يَقُولُونَ نَخۡشَىٰٓ أَن تُصِيبَنَا دَآئِرَةٞۚ فَعَسَى ٱللَّهُ أَن يَأۡتِيَ بِٱلۡفَتۡحِ أَوۡ أَمۡرٖ مِّنۡ عِندِهِۦ فَيُصۡبِحُواْ عَلَىٰ مَآ أَسَرُّواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ نَٰدِمِينَ ۞ وَيَقُولُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَهَٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ أَقۡسَمُواْ بِٱللَّهِ جَهۡدَ أَيۡمَٰنِهِمۡ إِنَّهُمۡ لَمَعَكُمۡۚ حَبِطَتۡ أَعۡمَٰلُهُمۡ فَأَصۡبَحُواْ خَٰسِرِينَ ۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَن يَرۡتَدَّ مِنكُمۡ عَن دِينِهِۦ فَسَوۡفَ يَأۡتِي ٱللَّهُ بِقَوۡمٖ يُحِبُّهُمۡ وَيُحِبُّونَهُۥٓ أَذِلَّةٍ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى ٱلۡكَٰفِرِينَ يُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوۡمَةَ لَآئِمٖۚ ذَٰلِكَ فَضۡلُ ٱللَّهِ يُؤۡتِيهِ مَن يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ۞ إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤۡتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُمۡ رَٰكِعُونَ ۞ وَمَن يَتَوَلَّ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ فَإِنَّ حِزۡبَ ٱللَّهِ هُمُ ٱلۡغَٰلِبُونَ ﴾ [17]

މާނައީ: "އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން ޔަހޫދީންނާއި، ނަޞާރާއިން އެކުވެރިން ކަމުގައި ނުހިފާށެވެ. އެއުރެންގެ ތެރެއިން އެއްބަޔަކު އަނެއްބައެއްގެ އެކުވެރިންނެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއުރެން އެކުވެރިން ކަމުގައި ބަލައިފިމީހާ (ދަންނާށެވެ.) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އޭނާ، އެއުރެންގެ ތެރެއިންވާ މީހެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އަނިޔާވެރި ބައްޔަކަށް الله ތެދުމަގުގެއް ނުދައްކަވާނެއެވެ. ފަހެ، އެއުރެންގެ ހިތްތަކުގައި ބަލިމަޑުކަމެއް ހުންނަމީހުން (އެބަހީ: ޝައްކާއި ނިފާޤުގެ ބަލިމަޑުކަން ހުރުން) އެއުރެންގެ އެކުވެރިކަން ލިބިގަތުމަށް އަވަސްވެގަންނާތީ، ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އެއުރެން ބުނެތެވެ. ތިމަންމެންނަށް މުޞީބާތެއް ދިމާވެދާނެކަމަށް ތިމަންމެން ބިރުގަންނަމެވެ. ފަހެ، الله ފަތަޙައްވެސް ދެއްވައިފާނެއެވެ. ނުވަތަ އެކަލާނގެ ހަޟްރަތުން، އެހެން އަމުރުފުޅެއްވެސް އަތުވެދާނެއެވެ. ފަހެ، އެހިނދުން އެއުރެންގެ ހިތްތަކުގައި ވަންހަނާކުރި ކަންތައްތަކުގެ މައްޗަށް ހިތާމަކުރާ ބަޔަކު ކަމުގައި

[17] المائدة: 51-56

އެއުރެން ވާނެތެވެ. އީމާންވި މީހުން ބުނާނެތެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނީ ތިޔަބައިމީހުންނާ އެކުގައިކަމަށް އެއުރެންނަށް ވެވުނުހާ ގަދަފަދައެއްކޮށް الله ގަންދީ ހުވާކުރި ބަޔަކީ މިއީހެއްތޯ؟ އެއުރެންގެ ޢަމަލުތަކެއްވެސް ބާޠިލުވެފައެވެ. ދެން އެއުރެން ގެއްލި ހުސްވެގެންވާ ބަޔަކު ކަމުގައި ވެއްޖެއެވެ. އާ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެމީހެއްގެ ދީން ދޫކޮށް ދުރަށްދާމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، (އެއުރެންގެ ބަދަލުގައި) އެބަޔަކަށް އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ، އަދި އެބަޔަކު އެކަލާނގެދެކެ ލޯބިވާ ބަޔަކު الله ގެންނަވާނެތެވެ. އެއީ މުއުމިނުންގެ މައްޗަށް އަޅުވެތި، ވެދުމަތިވާ ބަޔަކެވެ. ކާފިރުންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަ ޢިއްޒަތްތެރި ބަޔަކެވެ. الله ގެ މަގުގައި އެއުރެން ޖިހާދުކުރާނެތެވެ. އަދި މަލާމާތްކުރާ މީހެއްގެ މަލާމާތަކަށް އެއުރެން ބިރެއް ނުގަންނާނެތެވެ. އެއީ الله ގެ ފަޟްލުވެރިކަމެވެ. އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް އެކަން ދެއްވައެވެ. الله އީ ވާސިޢުވަންތަ، ޢިލްމުވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަރިހުގައިވަނީ الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއާއި އީމާންވެގެންވާ މީހުންކަން ކަށަވަރެވެ. އެއުރެންނީ ނަމާދު ޤާއިމުކޮށް ޒަކާތް ދޭ، އަދި ރުކޫޢުކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއާއި އީމާންވެގެންވާ މީހުން އެއީ، އެރަށްޓެހިންކަމުގައި ބަލައިފިމީހާ (ދަންނާށެވެ) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، ގަދަވާނީ ބަޔަކީ ހަމަ الله ގެ ޖަމާޢަތުގެ މީހުންނެވެ."

ޙުޛައިފާ رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ:

(لَيَتَّقِ أَحَدُكُم أَن يَكُوْنَ يَهُودِيًّا أَو نَصْرَانِيًّا وَهُوَ لَايَشْعُرُ وَتَلَا {وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَإِنَّهُۥ مِنْهُمْ ۗ})[18]

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންކުރެ މީހަކު އިޙްސާސްވެގެންނުވާ ގޮތުގައި، ޔަހޫދީއަކަށް ނުވަތަ ނަޞްރާނީއަކަށް ވެދާނެކަމާމެދު ބިރުވެތިވާށެވެ. ދެން މިއާޔަތް ކިޔަވާދެއްވިއެވެ: (އާޔަތުގެ މާނައީ:...ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއުރެން އެކުވެރިން ކަމުގައި ބަލައިފިމީހާ ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އޭނާވަނީ އެމީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ.)"

الله تَعَالَى ގެ މިބަސްފުޅާއިމެދުގައި މުޖާހިދު ވިދާޅުވިއެވެ:

[18] تفسير ابن أبي حاتم: 1156/4 ، الدر المنثور: 100/3

﴿ فَتَرَى ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يُسَـٰرِعُونَ فِيهِمْ ... ﴾ [19]

މާނައީ: "ފަހެ، އެއުރެންގެ ހިތްތަކުގައި ބަލިމަޑުކަމެއް ހުންނަމީހުން (އެބަހީ: ޝައްކާއި ނިފާޤުގެ ބަލިހުންނަ މީހުން) އެއުރެންގެ އެކުވެރިކަން ލިބިގަތުމަށް އަވަސްވެގަންނާތީ، ކަލޭގެފާނު ދުށްވަޑައިގަންނަވާނޫއެވެ..."

(މުޖާހިދު ވިދާޅުވިއެވެ.)

(هُمْ الْمُنَافِقُونَ فِي مَصَانِعَةِ الْيَهُودِ وَمُدَاخَلَتِهِمْ وَاسْتِرْضَاعِهِمْ أَوْلَادِهِمْ إِيَّاهُمْ.) [20]

މާނައީ: "އެބަހީ މުނާފިޤުންގެ (ވާހަކައެވެ.) އެމީހުން ޔަހޫދީންނަށް ހިތްޖެހިކޮށް މަޑުމައިތިރިވެ، އަދި އެޔަހޫދީންގެ ތެރެއަށް ވަދެގެން އެމީހުންނާއި ބައިވެރިވެ، އަދި އެމީހުންގެ ދަރިންނަށް ކިރުދިނުމަށް ޖަހާކައި އެޔަހޫދީންގެ ކިބައިން އެދުނެވެ."

އަދި الله تَعَالَى ގެ މިބަސްފުޅާއިމެދު (...މުއުމިނުންގެ މައްޗަށް އޯގާވެރި، މަޑުމައިތިރި ބަޔެކެވެ...) ޢަލީ رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ:

(...أَهْلُ رِقَّةٍ عَلَى أَهْلِ دِينِهِمْ { أَعِزَّةٍ عَلَى ٱلْكَـٰفِرِينَ } أَهْلُ غِلْظَةً عَلَى مِنْ خَالَفَهُمْ فِي دِينِهِمْ.) [21]

މާނައީ: "...އެބަހީ: އެބައިމީހުންގެ ދީނުގެ އަހުލުވެރިންނަށް މަޑުމައިތިރި ހިތްތިރި ބައެކެވެ. (...ކާފިރުންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަ ޢިއްޒަތްތެރި ބައެކެވެ...) އެބަހީ: އެބައިމީހުންގެ ދީނާއި ޚިލާފުވާ މީހުންނަށް ހަރުކަށި ކަށްޓަރު ބައެކެވެ."

ސަލަފުންގެ އެއްބަސްކަމަކަށްވުރެ ގިނަ ސަލަފުންގެ އަރިހުން މިމާނައިގައި ބަސްފުޅުތަކެއް އައިސްފައިވެއެވެ.

[19] المائدة: 52

[20] تفسير مجاهد: 310/1 ، والدر المنثور: 101/3

[21] تفسير الطبري: 527/8 ، والدر المنثور: 103/3

އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވަޙީކުރައްވައެވެ:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ دِينَكُمۡ هُزُوٗا وَلَعِبٗا مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ مِن قَبۡلِكُمۡ وَٱلۡكُفَّارَ أَوۡلِيَآءَ ... ﴾[22]

މާނައީ: "އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރިން ފޮތް ދެވުނު މީހުންގެ ތެރެއިން ތިޔަބައިމީހުންގެ ދީނަށް ފުރައްސާރައަކާއި، ކުޅިވަރެއް ކަމުގައި ހަދައިގެން އުޅުނު މީހުންނާއި، ކާފިރުން އާއި، އެކުވެރި އެހީތެރިން ކަމުގައި ނުހަދާށެވެ..."

އަދިވެސް ވަޙީކުރައްވައެވެ:

﴿ تَرَىٰ كَثِيرٗا مِّنۡهُمۡ يَتَوَلَّوۡنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْۚ لَبِئۡسَ مَا قَدَّمَتۡ لَهُمۡ أَنفُسُهُمۡ أَن سَخِطَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡ وَفِي ٱلۡعَذَابِ هُمۡ خَٰلِدُونَ ﴾[23]

މާނައީ: "އެބައިމީހުންގެ ގިނަމީހުން ކާފަރުވި މީހުންގެ އެކުވެރިކަން ލިބިގަންނާތީ ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އެއުރެންގެ ނަފްސުތައް، އެއުރެންނަށްޓަކައި، ކުރިއަށްފޮނުވި ކަންތަކުގެ ނުބައިކަމާއެވެ. އެއީ الله، އެއުރެންގެ މައްޗަށް ކޯފާވެވޮޑިގެންވުމެވެ. އަދި އެއުރެންނީ ޢަޛާބުގެ ތެރޭގައި ދެމިތިބޭނޭ ބަޔަކު ކަމުގައިވުމެވެ. "

އަދި އެއާހަމައި ޖެހިގެންވާ އާޔަތްވެސްމެއެވެ.

އަދިވެސް ވަޙީކުރައްވައެވެ:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ جَٰهِدِ ٱلۡكُفَّارَ وَٱلۡمُنَٰفِقِينَ وَٱغۡلُظۡ عَلَيۡهِمۡۚ وَمَأۡوَىٰهُمۡ جَهَنَّمُۖ وَبِئۡسَ ٱلۡمَصِيرُ ﴾[24]

[22] المائدة: 57
[23] المائدة: 80
[24] التوبة: 73

މާނައީ: "އޭ ނަބިއްޔާއެވެ. ކާފިރުންނާއި، މުނާފިޤުންނާ ދެކޮޅަށް ކަށަވަރުން ޖިހާދުކުރައްވާށެވެ. އަދި އެއުރެންގެ މައްޗަށް ކަށަވަރުން ހަރުކަށިވެ ވަޢުއިގަންނަވާށެވެ. އަދި (އާޚިރަތްދުވަހުން) އެއުރެން ތިބޭނީ ތަނަކީ ނަރަކައެވެ. އަދި (އެއީ) ހަމަހާ ނުބައިވެގެންވާ ނިމިދިޔުމުކަމެވެ."

ފަހެ الله تعالى ވަނީ، ކާފިރުންނާއި އަދި މުނާފިޤުންނާއި ދެކޮޅަށް -އެމީހުން އިސްލާމްކަމަށް ދައުވަތުދޭ ޙާލުގައެވެ- ޖިހާދުކުރުން، އަދި ބަހުންނާއި ޢަމަލުން އެމީހުންގެ މައްޗަށް ހަރުކަށިވުމަށް އަމުރުކުރައްވާފައެވެ. އަދި މިއާޔަތާއިމެދު އިބްނު ޢައްބާސް رضي الله عنهما ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ:

({جَٰهِدِ ٱلۡكُفَّارَ} قَالَ: بِالسَّيْفِ {وَٱلۡمُنَٰفِقِينَ} قَالَ: بِاللِّسَانِ {وَٱغۡلُظۡ عَلَيۡهِمۡۚ} قَالَ: أذْهبْ الرِّفْق عَنْهُم.) [25]

މާނައީ: "(...ކާފިރުންނާއި ދެކޮޅަށް ޖިހާދުކުރައްވާށެވެ...) އެބަހީ ކަނޑިންނެވެ. (...އަދި މުނާފިޤުންނާއި ދެކޮޅަށްވެސް...) އެބަހީ ދުލުންނެވެ. (...އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހަރުކަށިވެ ވަޢުއިގަންނަވާށެވެ...) އެބަހީ: އެބައިމީހުންނާއިމެދު މަޢާމަލާތުގައި ހިތްތިރިވުން ދުރުކުރާށެވެ."

އަދި އިބްނު މަސްޢޫދު رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ:

({جَٰهِدِ ٱلۡكُفَّارَ وَٱلۡمُنَٰفِقِينَ} قَالَ: بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِن لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَلْيَلْقِهِ بِوَجْهٍ مُكْفَهِرٍّ.) [26]

މާނައީ: "....(...ކާފިރުންނާއި މުނާފިޤުންނާއި ދެކޮޅަށް ޖިހާދުކުރައްވާށެވެ...) އެބަހީ: އަތުންނެވެ. ދެންފަހެ އަތުން ޖިހާދުކުރުމަށް ކުޅަދާނަވެގެންނުވާނަމަ ދުލުންނެވެ. އެކަމަށްވެސް ކުޅަދާނަވެގެންނުވާނަމަ އޭނާގެ ހިތުންނެވެ. އަދި އޭނާއާއި (އެބަހީ: ކާފިރުންނާއި މުނާފިޤުންގެ މީހާއާއި) ރުޅިވެރިކަމާއި އެކީ މޫނު ކުނިދޮށްގެންވާ ގޮތުގައި ބައްދަލުކުރައްވާށެވެ."

[25] تفسير ابن كثير: 178/4 ، الدر المنثور: 240/4

[26] تفسير ابن أبي حاتم: 1841/6 ، الدر المنثور: 240/4

މިތަފާތަކީ ދުނިޔެދުނިޔެއާއި ދީނުން އަޅާ ހުރިގޮތް. އަދި މިމާނަގައިވާ ހަދީޘްއެއް މަރުފޫޢުކޮށް އަލްބަޣަވީ އައްޝަރަޙުއްސުންނާގައި ރިވާޔަތްކޮށްފައިވެއެވެ. އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿ لَّا تَجِدُ قَوۡمًا يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ يُوَآدُّونَ مَنۡ حَآدَّ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَلَوۡ كَانُوٓاْ ءَابَآءَهُمۡ أَوۡ أَبۡنَآءَهُمۡ … ﴾ [27]

މާނައީ: "ﷲ އާއި އާޚިރަތްދުވަހަށް އީމާންވާ މީހުން، ﷲ އާއި، އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ދެކޮޅުވެރިވާ މީހުންނަށް ލޯބިވާނޭ ބައެއްކަމުގައިވާތީ ތިބާ ނުދެކޭނޭއެވެ. އެއުރެންނީ، އެއުރެންގެ މައިންބަފައިން ކަމުގައިވިޔަސް، ނުވަތަ ދަރިން ކަމުގައިވިޔަސްމެއެވެ..."

މިފަދައިން ކަންތައްހުރި މީހުންގެ އީމާންކަން ﷲ تَعَالَىٰ ލިޔުއްވި ސާބިތުކުރައްވާފައެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ އެހީތެރިކަމާއި އިހްސާނުގެ ރޫހަކުން (ގޮތްތެރިކަމާއި ނޫރު ހިދާޔަތުން) ބާރުލެއްވުމުން، އެއީ އަބަދުމެ ސުވަރުގެތަކުގައި އަދި އެކަލާނގެ ރުޟާވެރިކަމުގައި އަދި ދިރިއުޅުމުގައި އަދި އެފަދަ އެހެންވެސް ކަންތައްތަކުގައި ދެއްވާފައެވެ.

އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿ وَلَا تَرۡكَنُوٓاْ إِلَى ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ فَتَمَسَّكُمُ ٱلنَّارُ … ﴾ [28]

މާނައީ: "އަދި އަނިޔާވެރިވި މީހުންގެ ފަރާތަށް ތިޔަބައިމީހުން ލެނބިގެންފިއްޔާ ނަރަކައިގެ އަލިފާން ޖެހޭނެއެވެ. ފަހެ، (އެ ހިނދުން) ނަރަކައިގެ އަލިފާން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގައިގައި ޖެހޭނެއެވެ..."

އިބްނު ޢައްބާސް ވިދާޅުވިއެވެ:

({ وَلَا تَرۡكَنُوٓاْ } قَالَ: لَا تَمِيْلُوْا.) [29]

މާނައީ: "...(وَلَا تَرۡكَنُوٓاْ) އެބަހީ: އެބައިމީހުންނާއި ދިމާލަށް ނުލެނބޭށޭއެވެ."

[27] المجادلة: 22

[28] هود: 113

[29] الدر المنثور: 480/4

އަދި ޢިކްރިމާ ވިދާޅުވިއެވެ:

(...أَنْ تُطِيعُوهُمْ أَوْ تَوَدُّوهُمْ أَوْ تَصْطَنِعُوهُمْ.) [30]

މާނައީ: "...އެބަހީ: އެބައިމީހުންނަށް ކިޔަމަންވުމެވެ. ނުވަތަ ލޯބިކުރުމެވެ. ނުވަތަ ކަންކަމަށް އެބައިމީހުން އިސްތިޢާނަތްކުރުމެވެ."

އެބަހީ: ޔަހޫދީންނާއި (ނަޞާރާ ކާފިރުން) އެމީހުން ނުވެވެ. އެއީ މުސްލިމުންނާއި ދުޝްމަނުން ކަންކަމުގައި ވެރިއަކަށްހަދާ ބަޔަކުކަމުގައި ހަދައިގެންނެވެ.

އަދި އަބޫބަކުރި ވިދާޅުވިއެވެ:

(وَمَنْ لَاقَ لَهُمْ دَوَاةً أَوْ بَرَى لَهُمْ قَلمًا أَوْ نَاوَلَهُمْ قِرْطَاسًا دَخَلَ فِي هَذَا.) [31]

މާނައީ: "...އެބައިމީހުންނަށް ދަވާދުލުމުގައި ބައްޕާރުކުރާ ވިއްޔާ، ނުވަތަ ގަލަމު ތަރުހީބުކުރާ ވިއްޔާ، ނުވަތަ އެބައިމީހުންނަށް ކަރުދާސް ހަވާލުކުރާ ވިއްޔާ މިކަމުގެ ތެރެއަށް ވަންނަހުށީވެ."

އަދި ބަހުސް ތަފްސީރު އިލްމުވެރިން މިއާއިބާވަތުން ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ:

(وَالنَّهْيُ مُتَنَاوِلٌ لِلِانْحِطَاطِ فِي هَوَاهُمْ، وَالِانْقِطَاعِ إِلَيْهِمْ، وَمُصَاحَبَتِهِمْ وَمُجَالَسَتِهِمْ، وَزِيَارَتِهِمْ وَمُدَاهَنَتِهِمْ وَالرِّضَا بِأَعْمَالِهِمْ، وَالتَّشَبُّهِ بِهِمْ وَالتَّزَيِّي بِزِيِّهِمْ، وَمَدِّ الْعَيْنِ إِلَى زَهْرَتِهِمْ، وَذِكْرِهِمْ بِمَا فِيهِ تَعْظِيمٌ لَهُمْ، وَتَأَمَّلْ قَوْلَهُ: (وَلَا تَرْكَنُوا) فَإِنَّ الرُّكُونَ هُوَ الْمَيْلُ الْيَسِيرُ.) [32]

މާނައީ: "އެބައިމީހުންގެ ހަވާނަފްސުގެ އެދުންތަކަށް ދީލާވުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންނާއި އެކުވެރިވެގެން ގުޅިހުރުމާއި، އެބައިމީހުންނާއި ބައްދަލުކުރަމުންދިއުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންނާ ޒިޔާރަތްކުރުމާއި، އެބައިމީހުންނާއިއެކު ރުހިގެންނުވުމާއި، އެބައިމީހުންގެ ޢަމަލުތަކަށް ރުހުމާއި، އަދި

30 الدر المنثور: 480/4، فتح القدير: 603/2

31 قوت القلوب: 434/2 ، ونحوه في مجموع فتاوى ابن تيمية: 64/7

32 الكشاف للزمخشري: 433/2

ދޫދިނުމާއި، އެބައިމީހުންގެ ޢަމަލުތަކާއިމެދު ރުހުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންނާއި ވައްތަރުވެގަތުމާއި، އެބައިމީހުންގެ ހެދުމުން ހެދުންލުމާއި (އެބަހީ: އެބައިމީހުން ލައިއުޅޭ ހެދުންލައިގެން ވައްތަރުވުމާއި)، އެބައިމީހުންނަށް ލިބިފައިވާ މޮޅެތި ނިޢުމަތްތަކާއިމެދު އާސޯދާވެގެން ބެލުމާއި، އެބައިމީހުން ކަމިވެރިކޮށް ދޮގުކުރާކަހަލަ ބަސްތަކަށް ބުނުމާއި (މިއެންމެހާ ކަންތަކަށް) މިސާލުގައި މިވާ ނަހީގެ ބަސްފުޅުގެ ވަންނަހުއްޓެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުގައި އެވާ (وَلَا تَرْكَنُوٓا) އާއި ގުޅޭ މިބާ ޖިހާދުކުރުމަށްފަހުއެވެ. އެބަހީ (رُكُوْن) އަދި ކުޑަކުޑަކަން ލިބުނަސްވެސް..."

އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَآءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِٱلْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُواْ بِمَا جَآءَكُم مِّنَ ٱلْحَقِّ يُخْرِجُونَ ٱلرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَن تُؤْمِنُواْ بِٱللَّهِ رَبِّكُمْ إِن كُنتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَٰدًا فِي سَبِيلِي وَٱبْتِغَآءَ مَرْضَاتِيۚ تُسِرُّونَ إِلَيْهِم بِٱلْمَوَدَّةِ وَأَنَا۠ أَعْلَمُ بِمَآ أَخْفَيْتُمْ وَمَآ أَعْلَنتُمْۚ وَمَن يَفْعَلْهُ مِنكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ ٱلسَّبِيلِ ﴾[33]

މާނައީ: "އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޢަދުއްވުންނާއި، އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ޢަދުއްވުންނަކީ، އެކުވެރި އެހީތެރިންކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ނުހިފާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން، އެއުރެންނަށް ލޯތްބާއި، އެކުވެރިކަން ހުށަހަޅަމުއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށްއައި ޙައްޤުން އެއުރެންވަނީ ކާފަރުވެފައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރި الله އަށް ތިޔަބައިމީހުން އީމާންވާ ކަމުންޓަކައި، އެއުރެން ރަސޫލާއާއި، ތިޔަބައިމީހުން ރަށުން ބޭރުކޮށްލައެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށާއި، އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ރުއްސެވުން އެދިގެން، ތިޔަބައިމީހުން ނުކުތީ ކަމުގައިވާނަމަ (ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޢަދުއްވުންނަށް ރަޙްމަތްތެރިކަން ނުދައްކާށެވެ) ތިޔަބައިމީހުން އެއުރެންނަށް ލޯތްބާއެކު ސިއްރު ވާހަކަ ދައްކަމުއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ފޮރުވާކަންތަކާއި، އަދި ތިޔަބައިމީހުން ފާޅުކުރާ ކަންތައް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވަމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންކުރެ އެކަމެއް ކުރިމީހާ (ދަންނާށެވެ) ފަހެ، އެމީހަކު ސީދާވެގެންވާ މަގު ގެއްލިއްޖެކަން ކަށަވަރެވެ."

[33] الممتحنة: 1

އެއީ މިއާޔަތާއި ހަމައެކެވެ:

﴿ ...وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴾[34]

މާނައީ: "...އެއުރެންނާ އެކުވެރިކަން ބަހައްޓާ މީހުން (ދަންނާށެވެ) ފަހެ، އެއުރެންނީ ހަމަ އަނިޔާވެރިންނެވެ."

އަދި މިސޫރަތުގެ ކުރީކޮޅު ބާވައިލެއްވުނީ ޙާޠިބް ބިން އަބީ ބަލްތަޢާއާއިމެދުގައި ކަމަށް ސަވްބަރަކޮން އައިސްފައިވެއެވެ. އެއީ الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ މުޝްރިކުންނާއި (ދޮކާގަން ހަނގުރާމަކުރައްވަން) ވަޑައިގަންނަވާކަމުގެ ހަބަރުދެއްވާ އެކަކާގޮސް މުޝްރިކުންނަށް ލިޔުއްވުމުންނެވެ.

﴿ لَّا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْأٓخِرِ يُوَآدُّونَ مَنْ حَآدَّ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَلَوْ كَانُوٓاْ ءَابَآءَهُمْ أَوْ أَبْنَآءَهُمْ ... ﴾[35]

މާނައީ: "الله އާއި އާޚިރަތްދުވަހަށް އީމާންވާ މީހުންނީ، الله އާއި، އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ދުޝްމަނުވެރިވާ މީހުންނަށް ލޯބިކުރާ ބަޔަކުކަމުގައި ތިބާ ނުދެކޭހުށީމެވެ. އެއުރެންނީ، އެއުރެންގެ މައިންބަފައިން ކަމުގައިވިޔަސް، ނުވަތަ ދަރިން ކަމުގައިވިޔަސްމެއެވެ..."

މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ އަބޫ ޢުބައިދާ ބިން ޖައްރާޙު، ބަދުރުގެ ދުވަހުގައި އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕަ ޤަތުލުކުރެއްވުމުންކަމުގައި ތަފްސީރުގައި އައިސްފައިވެއެވެ. އެއީ އައްޠަބަރާނީއާއި އިބްނު އަބީ ޙާތިމާއި އަލްޙާކިމާއި އެހެނިހެން ބޭކަލުން ރިވާކުރައްވާފައިވާ ރިވާޔަތެކެވެ.[36]

އަދި އިބްނު ޢުމަރުގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: އަހުރެން ކިޔާދެމުންނެވެ:

---

34 الممتحنة: 9

35 المجادلة: 22

36 المعجم الكبير للطبراني: 154/1 ، ومستدرك الحاكم: 5152 ، وشعب الإيمان للبيهقي: 17835

(...أَنَّ أَبَا قُحَافَةَ سَبَّ النَّبِيَّ صَلَى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَكَّهُ أَبُو بَكْرٍ صَكَّةً فَسَقَطَ فَذُكِرَ ذَلِكَ لِلنَّبِي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: أَفَعَلْتَ يَا أَبَا بَكْرٍ؟ فَقَالَ: وَالله لَوْ كَانَ السَّيْفُ مِنِّيْ قَرِيبًا لَضَرَبْتُهُ فَنَزَلَتْ {لَّا تَجِدُ قَوْمًا ....} الْآيَة...) [37]

މާނައީ: "...(އަބޫބަކުރުގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅު) އަބޫ ޤުޙާފާ އެއްފަހަރަކު ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ބަދުބަސްބުނެ އެއްޗެހިކިޔުއްވިއެވެ. އެހިނދު އަބޫޤުޙާފާގެގައިގައި އަބޫބަކުރުގެފާނު އެޅިފަހަރަށް ޖެއްސެވިއެވެ. އެހިނދު އަބޫ ޤުޙާފާ ވެއްޓުނެވެ. ދެންފަހެ އެކަންތައް ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ދަންނަވުނެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ބަރީޝްކުރައްވައިވިއެވެ: "އާ އަބޫބަކުރެވެ. ތިބާ ހަމައެކަމެއްކުރިން ކަންބޮޑުކުރެއްވީހެއްތޯ؟" ވިދާޅުވިއެވެ: "الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. އަހުރެންގެ ކައިރީގައި ކަނޑި އޮތްނަމަ އޭގައިން ޖެހީމުއެވެ." ދެންފަހެ މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުނެވެ: {لَّا تَجِدُ قَوْمًا...}"

ރިވާކުރެއްވި އިބްނުލް މުންޛިރުވެ. މިކަންތައް ހިނގީ އިސްލާމްދީނުގެ ފުރަތަމަދުވަސްވަރުގައެވެ. والله أعلم. އެހެނީ މައްކާ ފަތުޙުވީ އަހަރުގައި އަބޫ ޤުޙާފާ އިސްލާމްވެ ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އިސްލާމްވުމަށްފަހު އެކަލޭގެފާނު ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ބަދުބަސް ބުނި އެއްޗެއް ކިޔުއްވާކަމަށް ނުވެއެވެ. އަދި އަބޫބަކުރުގެފާނު މަރުކާއިން ނިކުންނެވީ ހިތްކުރައްވާ ބާރުގައިފިއެވެ. އަދި އިސްލާމްދީނަށްފަހު ނަބިއްޔާ ﷺ އާއި އެކީ ޖިހާދުގައި ގުޅިގެން އެކަލޭގެފާނު އަރިހުގައި މަރުކަޒުގައި ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.

އަދި އިބްނު ޢައްބާސް ؓ ވިދާޅުވިއެވެ:

(مَنْ أَحَبَّ فِي الله، وَأَبْغَضَ فِي اللهِ، وَعَادَى فِي اللهِ، وَوَالَى فِي الله فَإِنَّمَا تُنَالُ وِلَايَةُ اللهِ بِذَلِكَ...) [38]

މާނައީ: "الله އަށްޓަކައި ލޯބިވެ، އަދި الله އަށްޓަކައި ނުރުހިވެ، އަދި الله އަށްޓަކައި ޢަދާވާތްތެރިވެ، އަދި الله އަށްޓަކައި އެކުވެރިވެ އެހީތެރިވެއްޖެ މީހާ، (ދަންނާށެވެ) ހަމަކަށަވަރުވެސް الله ގެ ވަލީވެރިކަން ލިބޭނީ އެފަދައިން ކަންތައްތަކުގެން ކަމަށްވެއެވެ..."

[37] تفسير الثعلبي: 264/9 ، الدر المنثور: 86/8

[38] المعجم الكبير للطبراني: 13537 ، ومصنف ابن أبي شيبة: 34770

ރިވާކުރެއްވި އިބްނު އަބީ ޝައިބާއާއި، އިބްނު އަބީ ދުނިޔާވެ. އަދި އަބޫ ނުޢައިމާއި އެހެން ބޭކަލުން ރިވާކުރައްވާފައިވާ ޙަދީޘެއްގައިވެއެވެ. އިބްނު މަސްޢޫދު ވިދާޅުވިއެވެ. الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

(أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى نَبِيٍّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ أَنْ قُلْ لِفُلَانٍ الْعَابِدِ: أَمَّا زُهْدُكَ فِي الدُّنْيَا، فَتَعَجَّلْتَ رَاحَةَ نَفْسِكَ وَأَمَّا انْقِطَاعُكَ إِلَيَّ فَتعَزَّزْتَ بِي فَمَاذَا عَمِلْتَ فِيمَا لِي عَلَيْكَ؟ قَالَ: يَا رَبِّ، وَمَا لَكَ عَلَيَّ؟ قَالَ: هَلْ وَالَيْتَ لِي وَلِيًّا أَوْ عَادَيْتَ لِي عَدُوًّا؟)[39]

މާނައީ: "ނަބިއްޔުންކުރެ ނަބިއްޔަކަށް الله تَعَالَى ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. މިވެނި އެވެނި އަޅުވެރިޔާއާގޮސް ވިދާޅުވާށެވެ: 'ދުނިޔޭގައި ތިބާގެ ޒުހުދުވެރިކަން ދަންނަނީ، ފަހެ ތިބާގެ ނަފްސުގެ އަރާމު ހޯދުމަށް އަވަސްވެގަތުމެވެ. އަދި ތިމަންއިލާހަށް އަޅުކަންކުރުމަށް ތިބާ ހުސްވެގެންހުރުން ދަންނަނީ، ފަހެ ތިބާ ޢިއްޒަތްތެރިވެގެންދިޔައީ ތިމަންއިލާހުގެ ސަބަބުންނެވެ. ދެންފަހެ ތިބާގެ މައްޗަށް ތިމަންއިލާހުގެ ޙައްޤުތަކާއިމެދު ތިބާ ޢަމަލުކުރީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟' އޭނާ ބުނެފިއެވެ: 'އޭ އަޅުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެވެ. އަޅުގެ މައްޗަށް އިބަރަސްކަލާނގެ ޙައްޤަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟' ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: 'ތިމަންއިލާހުގެ ސަބަބުން އެއްވެސް މީހަކާ ތިބާ އެކުވެރިވެފައިވޭތޯއެވެ؟ ނުވަތަ ތިމަންއިލާހުގެ ސަބަބުން އެއްވެސް މީހަކާއި ތިބާ ޢަދާވާތްތެރިވެފައިވޭތޯއެވެ؟'"

އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلِيَآءُ بَعۡضٍۚ إِلَّا تَفۡعَلُوهُ تَكُن فِتۡنَةٞ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَفَسَادٞ كَبِيرٞ ﴾[40]

މާނައީ: "އަދި ކާފިރުވި މީހުން، އެއުރެންގެ އެއްބަޔަކު، އަނެއްބަޔަކުގެ އެހީތެރިންނެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެކަންނުކުރާނަމަ (އެބަހީ: ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ

[39] حلية الأولياء: 316/13

[40] الأنفال: 73

ނަސޭހަތްދިނީ އެހީވެ ނުދޭނަމަ) ބިމުގައި ފިތުނަވެރިކަމާއި، ބޮޑުވެގެންވާ ފަސާދަވެރިކަން އުފެދިދާނެތީވެ."

ފަހެ އެކަލާނގެ އެވަނީ މުއުމިނުންގެ ދެމެދުގައި މުވާލާތު (އެކުވެރިވެ އެހީތެރިވެ ލޯބިވުމުން) ޝަރުޢުކުރައްވާފައެވެ. އަދި ކާފިރުންނާއި މުވާލާތުކުރުން ކަނޑައެޅުއްވާފައެވެ. އަދި ކާފިރުންނީ އެމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާއެކު އެކުވެރިންކަމުގައި އެކަލާނގެ އެވަނީ ޚަބަރުދެއްވާފައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން (އެބަހީ: މުއުމިނުން) އެފަދައިން ކަންތައް ނުކޮށްފިނަމަ ފިތުނާއި ބޮޑުވެގެންވާ ފަސާދައިން ހިނގާނެކަމަށްވެސް އެވަނީ ޚަބަރުދެއްވާފައެވެ. އަދި ކަންތައް ހިނގަނީވެސް އެފަދައިންނެވެ. އަދިފަހެ الله އަށްޓަކައި ލޯބިވެ، އަދި الله އަށްޓަކައި ރުޅިވެރިވެ، އަދި الله އަށްޓަކައި ދެކޮޅުވެރިވެ ބަރާއަތްތެރިވެ، އަދި الله އަށްޓަކައި އެކުވެރިވެ އެހީތެރިވެދޭން ދުރުވީ، ދީން ފުރިހަމަވާ ނުވަތަ ޖިހާދުގެ ދިދަޔާއި ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރުމާއި ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރުމުގެ ދިދަ ދޫކޮށްލާފައިވަނީތީއެވެ!؟ ފަހެ އެއްމަގެއްގެ މައްޗަށް މީސްތަކުން އިއްތިފާޤުވެ އެއްބަސްވެގެންވާނަމަ، އަދި ބަރާއަތްތެރިކަމާއި ރުޅިވެރިވާކަމާއި ނުލާ ހަމައެކަނި ލޯބިވުން އެކަނިވާނަމަ، ހައްޤާއި ބާޠިލާއި ދެމެދު އެއްވެސް ފަރަގެއް ނުވެއެވެ. އަދި މުއުމިނުންނާއި ކާފިރުންނާއި ދެމެދު، އަދި ރަޙްމާނުގެ ވަލީންނާއި އިބުލީހުގެ އަވްލިޔާއުންނާއި ޝައިޠާނާގެ އަވްލިޔާއުންނާއި ދެމެދު އެއްވެސް ފަރަގެއް ނުވެއެވެ. މިކަމުގައި އައިސްފައިވާ އާޘާރުތައް ގިނަވެގެންވެއެވެ.

ދެންފަހެ ޙަދީޘްތަކުން ބަލާއިރު، އަލްބަރާއު ބިން ޢާޒިބުގެ އަރިހުން އިމާމް އަޙްމަދު ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘެއްގައިވެއެވެ:

«أَوْثَقَ عُرَى الْإِيمَانِ الْحُبُّ فِي الله، وَالْبُغْضُ فِي الله»[41]

މާނައީ: "އީމާންކަމުގެ އެންމެ ވަރުގަދަ އުޅަނދުގަނޑަކީ: الله އަށްޓަކައި ލޯބިވުމާއި، الله އަށްޓަކައި ރުޅިއައުމެވެ."

އަދި މަރްފޫޢު ޙަދީޘްގައިވެއެވެ:

[41] رواه المروزي في تعظيم قدر الصلاة: 407/1 ، وابن أبي شيبة: 30420 ، وأحمد في المسند: 18524

(اَللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْ لِفَاجِرٍ عَلَيَّ يَدًا وَلَا نِعْمَةً، فَيَوَدُّهُ قَلْبِيْ، فَإِنِّيْ وَجَدْتُ فِيْمَا أُوْحِيْتُ إِلَيَّ: {لَا تَجِدُ قَوْماً يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ}»[42]

މާނައީ: "އޭ الله އެވެ. އަޅާގެ މައްޗަށް ފާޖިރުއްގެ ކިބައިން ނިޢުމަތާއި އިހްސާންތެރިކަމެއް ލިބުން ނުލައްވާނދޭވެ. އެއީ އެހެންވެއްޖެނަމަ އެފާޖިރަކަށް އަޅުގެ ހިތް ލޯބިކުރާނެތީއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާއަށް ބާވައިލެއްވުނު އާޔަތްތަކުގައި މިއާޔަތް ފެންނަނެވެ. (އާޔަތުގެ މާނައީ: الله އާއި އާޚިރަށްދުވަހަށް އީމާންވާ މީހުން، الله އާއި، އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ދުޝްމަނުވެރިވާ މީހުންނަށް ލޯބިކުރާ ބައެއް ކަލޭގެފާނަށް ފެނިވޮޑިގެން ނުވާނެއެވެ...)"

ރިވާކުރެއްވީ އިބްނު މަރުދަވައިހި އާއި އެހެން ހާކިމުންނެވެ. އަދި އަބޫ ދާއޫދުގެ އަރިހުން މަރުފޫޢުކޮށް ރިވާވެގެންވެއެވެ:

(أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ الْحُبُّ فِي اللهِ، وَالْبُغْضُ فِي اللَّه.) [43]

މާނައީ: "ޢަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ ޢަމަލަކީ الله އަށްޓަކައި ލޯބިވުމާއި الله އަށްޓަކައި ނުރުހުމެވެ."

ރިވާކުރެއްވީ އަބޫ ދާއޫދެވެ. އަދި އިމާމް އަޙްމަދު މުސްނަދުގައި ގެންނަވާފައިވެއެވެ.

އަދި ބުޚާރީއާއި މުސްލިމުގައި އިބްނު މަސްޢޫދުގެ އަރިހުން މަރުފޫޢުކޮށް ރިވާވެގެންވެއެވެ:

«الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ»[44]

މާނައީ: "މީހާ ވާނީ އޭނާ ލޯބިވާ މީހަކާއި އެކުގައެވެ."

އަދިވެސް އިބްނު މަސްޢޫދުގެ އަރިހުން މަރުފޫޢުކޮށް ރިވާވެގެންވެއެވެ:

«لَا تُصَاحِبْ إِلَّا مُؤْمِنًا، وَلَا يَأْكُلْ طَعَامَكَ إِلَّا تَقِيٌّ»[45]

[42] تفسير ابن كثير: 85/8 ، والدر المنثور: 87/8 وإسناده ضعيف

[43] رواه أبو داود: 4599 ، ورواه أحمد: 21303 وقال شعيب الأرنؤوط: حسن لغيره.

[44] رواه البخاري: 6168 ، ومسلم: 2640

މާނައީ: "މުއުމިނަކާއި ގުޅުން ބިނާ އުފެއްދުމަށް ތަރުޣީބުދެއްވުމަށް ނުވާނެހިނގާނެވެ. އަދި ތަޤުވާވެރިޔަކު ގުޅުން ބިނާގެ ކާމިޔާބީ ނުހާފެއްދޭނެވެ. (އެބަހީ: ތަޤުވާވެރިއަކާ ގުޅުން ކަންނޮޅުއްވާނެވެ.)"

ރިވާކުރެއްވި އިބްނު ޙިއްބާން އެކަލޭގެފާނުގެ ޞަޙީޙުގައެވެ. އަދި އަލީގެފާނުގެ އަރިހުން މަރްފޫޢުކޮށް ރިވާވެގެންވެއެވެ:

(...لَا يُحِبُّ رَجُلٌ قَوْمًا إِلَّا حُشِرَ مَعَهُمْ.) [46]

މާނައީ: "...(އެމީހަކު ލޯބިވާ ބައަކާއިއެކީ) މަޙްޝަރުކުރައްވާނެ ގޮތުގައިމުސް އެއްވެސް މީހަކު ޤިޔާމަތުގެ ބައަކާއިއެކު ލޯބިނުވާނެއެވެ."

އެކުވެރިން ރަނގަޅު ސަރަޙައްދުން އެރުވާތީމު ގޮސްވެރިކަމަށް ކިޔަދީ މުހިންމު ވެގެންވެއެވެ. އަދި އެމަނިކުފާނުގެ ރިވާކުރެއްވި ރަނގަޅު ސަރަޙައްދުން އާދަޔާޚިލާފު އަރިހުން މަރްފޫޢުކޮށް އިމާމު އަލްޙާކިމް ގޮސްނުވެއެވެ. އަދި ޢާއިޝާގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ:

(الشِّرْكُ أَخْفَى مِنْ دَبِيبِ الذَّرِّ عَلَى الصَّفَا فِي اللَّيْلَةِ الظَّلْمَاءِ، وَأَدْنَاهُ أَنْ تُحِبَّ عَلَى شَيْءٍ مِنَ الْجَوْرِ، أو تُبْغِضَ عَلَى شَيْءٍ مِنَ الْعَدْلُ وَهل الدِّينُ، إِلَّا الْحبُّ في الله وَالْبُغْضُ فِي الله، قَالَ الله عَزَّ وَجَلَّ {قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ الله فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ الله} الآية) [47]

މާނައީ: "އަނދިރި ރޭގަނޑެއްގައި ހިލަގަނޑެއްގެ މަތީގައި ހިނގާ ކުޑަކުޑަ ކަނބުލޮ ހިނގުމަށްވުރެ ޝިރުކު ފޮރުވިފައިވެއެވެ. އަދި އޭގެ އެންމެ ކުޑަ މިންވަރަކީ އަނިޔާވެރިކަމުން މިންވަރަކަށް ލޯބިކުރުމެވެ. ނުވަތަ އިންސާފުވެރިކަމުން ކަމަކަށް ނުރުހުންވުމެވެ. އަދި ދީނަކީ الله އަށްޓަކައި ލޯބިވުމާއި، الله އަށްޓަކައި ނުރުހުންވުން ކަމުގައި ފިޔަ ނޫންތޯއެވެ؟ الله تَعَالَى ވަޙީކުރައްވައެވެ: (އާޔަތުގެ މާނައީ: ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން، الله އަށް

[45] رواه أبو داود: 4832 ، والترمذي: 2395 وحسنه الألباني. މިޙަދީޘް ރިވާވެގެންވަނީ އަބޫ ސަޢީދުލް ޚުދުރީ رضي الله عنه ގެ އަރިހުންނެވެ.

[46] رواه الطبراني في المعجم الأوسط: 6450

[47] رواه الحاكم في المستدرك: 3148

ލިބިފާކަމުގައި ވަނީނަމަ، ފަދަ، ސިޔާދަތުދިން، ސިފަކޮށްނުލެވޭނެކަމަށް ހަދައިފިނަމައެވެ. އަދިން، الله ސިޔާދަތުދިނުމުން ލިބިފައިވާ ކަމެއް ނެތެވެ.....)"

ރިވާކުރެއްވީ އަލްޙާކިމްއެވެ. އަދި އިސްނާދު ޞައްޙަވެގެންވާކަމަށް ވިދާޅުވެއެވެ.

ފަދަ އަނިޔާވެރިކަމުން ކިބައިން ކުޑަ މުސްލިމުންނަކީ ވިލާތް ލިބިފައިވާ ކަމެއް ނޫނެވެ، އަދި އަދުލުވެރިކަމުން ކިބައިން ކުޑަމުސްލިމުންނަކީ ކުރިއަށްދާ ޝަރުޢީ ވެރިޔަކު ކަމުގައިވާ ނަބިއްޔާ ﷺ ފަދަ މީހަކު ދެކޮޅު ހަދާފައެވެ. އެހެންކަމުން الله ގެ ދުއްމަނުންގެ ކަމެއް ކުރުމުގައި މުނާފިޤުންނަށް ލިބިދެވޭ ޙައްޤެއް ނުދެވޭނެ.

އަދި ބުރައިދާގެ އަރިހުން މަރުފޫޢުކޮށް ރިވާވެގެންވެއެވެ:

«لَا تَقُولُوا لِلْمُنَافِقِ سَيِّدٌ، فَإِنَّهُ إِنْ يَكُ سَيِّدًا فَقَدْ أَسْخَطْتُمْ رَبَّكُمْ عَزَّ وَجَلَّ»[48]

މާނައީ: "މުނާފިޤުކަލާގެއަށް ދިމާލަށް ސައިޔިދު ޢިބާރާތުން ނުބުނާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ސައިޔިދެއްކަމަށްވާނަމަ ފަދަ ޙަޤީގަތުގައި ތިޔަބައިމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ ރަސްކަލާނގެ (ޢައްޒަވަޖައްލަ) ކޯފާވެރިކޮށްފީމުއެވެ.)"

ރިވާކުރެއްވީ އަބޫ ދާވޫދު އެވެ. އަދި އަލްބާނީ ވެސް ޞައްޙަކަމަށް ވިދާޅުވެއެވެ. އަދި އަލްޙާކިމް ރިވާކުރައްވާފައިވާ ލަފުޒެއްގައިވަނީ:

«إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لِلْمُنَافِقِ يَا سَيِّدِي فَقَدْ أَغْضَبَ رَبَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى»[49]

މާނައީ: "މީހަކު މުނާފިޤަކަށް ދިމާލަށް 'އޭ އަހުރެންގެ ސައިޔިދު' ބުނެފިނަމަ، ފަދަ އޭނާގެ ފުރި ތަބާރަކަ ވަތަޢާލާ ކަލޭގެފާނުގެ ރަސްކަލާނގެ ރުޅިގަންނަވާފީއެވެ."

އަދި ސަނަދު ބާއްޖަވެރިކަމާކަން ވިދާޅުވިއެވެ.

އަދި އިބްނު މަސްޢޫދުގެ އަރިހުން މަރުފޫޢުކޮށް ރިވާވެގެންވެއެވެ:

[48] رواه أبو داود: 4977 وصححه الألباني.

[49] رواه الحاكم في المستدرك: 7865، والبيهقي في شعب الإيمان: 4542

«مَثَلُ الَّذِي يُعِينُ قَوْمَهُ عَلَى غَيْرِ الْحَقِّ كَمَثَلِ بَعِيرٍ تَرَدَّى فِي بِئْرٍ، فَهُوَ يُنْزَعُ مِنْهَا بِذَنَبِهِ»[50]

މާނައީ: "އެމީހެއްގެ ޤައުމުގެ މީހުންނަށް ޙައްޤާއި ޚިލާފަށް އެހީވާ މީހާގެ މިސާލަކީ، ވަޅަކަށް ވެއްޓޭ ޖަމަލެއްގެ މިސާލެވެ. ދެން (އެވަޅުން ނުކުމެންބަލައި) އޭނާގެ ނަގޫލުގައި ހިފައިގެން ދަމައެވެ."

ރިވާކުރެއްވި އަބޫ ހުރައިރާ އިބްނު ... އިމާމު މުންޛިރީ ވިދާޅުވިއެވެ:

(...وَمَعْنَى الحَدِيْثِ أَنَّهُ قَدْ وَقَعَ فِي الإِثْمِ، وَهَلَكَ كَالْبَعِيْرِ إِذَا تَرَدَّى فِي بِئْرٍ فَصَارَ يُنْزَعُ بِذَنَبِهِ، وَلَا يَقْدِرُ عَلَى الخَلَاصِ.) [51]

މާނައީ: "...ޙަދީޘްގެ މާނައަކީ: އޭނާ ފާފައަށް ވެއްޓި ހަލާކުވެގެންދިޔައެވެ. އެއީ ވަޅަކަށް ވެއްޓިގެންވާ ޖަމަލެއް، ދެން އޭނާގެ ނަގޫލުގައި ހިފާ ދަމާ، އެވަޅުން ސަލާމަތްވާން އޭނާ ކުޅަދާނަ ނުވާފަދައިންނެވެ..."

މިކަމުގައި އައިސްފައިވާ ބަޔާންތަކުން ދެނެގަނެވެއެވެ.

---

[50] رواه ابن حبان في صحيحه: 5942 ، وأحمد في المسند: 3801 وقال الألباني: صحيح لغيره.

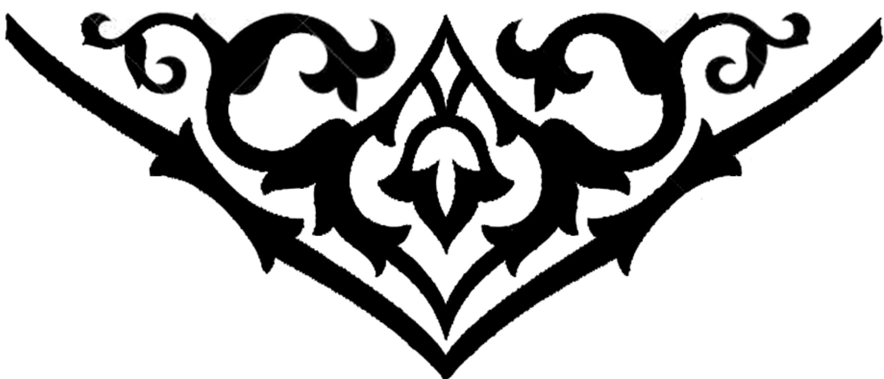
[51] الترغيب والترهيب للمنذري: 198/3

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ފަޞްލު

ސަލަފުންގެ އަރިހުން އައިސްފައިވާ އަޤުވާލުތައް ބަޔާންކުރުން.

އެއަޤުވާލުތަކަކީ ގިނަގުނަވެގެންނެވެ. އޭގެ ތެރެއިން ބައެއް އަޅުގަނޑުމެން ބަޔާންކޮށްލާނަމެވެ.
الله تَعَالَىٰ ވަޙީކުރައްވައެވެ:

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَّخِذُوا۟ بِطَانَةً مِّن دُونِكُمْ ... ﴾ [52]

މާނައީ: "އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނޫން މީހުންގެ ތެރެއިން ގާތް އެކުވެރިން ތިޔަބައިމީހުން ނުހިފާށެވެ..."

މިއާޔަތުގައި ހަމައަށްވެ:

﴿ ...إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴾ [53]

މާނައީ: "...ހަމަކަށަވަރުން، الله އީ ހިތްތަކުގައިވާ ކަމެއް ރަނގަޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ."

އިބްނު ޢައްބާސް رضي الله عنهما މިއާޔަތާމެދު ވިދާޅުވިއެވެ:

(كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ يُوَاصِلُونَ رِجَالاً مِنْ اليَهُودَ لِمَا كَانَ بَيْنَهُمْ مِنَ الْجِوَارِ وَالْحِلْفِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَأَنْزَلَ الله تَعَالَى فِيهِمْ يَنْهَاهُمْ عَنْ مُبَاطَنَتِهِمْ لخَوفَ الْفِتْنَةِ عَلَيْهِمْ مِنْهُمْ: { يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَّخِذُوا۟ بِطَانَةً مِّن دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا ...}) [54]

---

[52] آل عمران: 118

[53] آل عمران: 119

[54] تفسير الطبري: 709/5 ، وابن أبي حاتم: 743/3

މާނައީ: "މުސްލިމުންގެ ބަޔަކު، ޔަހޫދީންގެ ބަޔަކާއި ގުޅުންތައް ބަދަހިކޮށްގެން ކުރިއަށް ގެންދިޔައެވެ. އެއީ ޖާހިލިއްޔަތުގެ ޒަމާނުގައި އެބައިމީހުންގެ ދެމެދުގައި އޮތް ޙަލްފުތަކާއި އެހީތެރިވެދިނުމަށްވެފައި އޮތް ޙަލްފުތަކަށްވާތީއެވެ. ދެންވެސް ގޮތް އުލްފަތްތެރިންކަމުގައި އެބައިމީހުން ނުގެން ނަހީކުރައްވާ الله تَعَالَىٰ އާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ މައްޗަށް އެބައިމީހުންގެ ކިބައިން އޮތް ދުޝްމަނުގެ ބަޔާންކުރައްވައެވެ. (އާޔަތުގެ މާނައީ: އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނޫން މީހުންގެ ތެރެއިން ގާތް އެކުވެރިން ތިޔަބައިމީހުން ނުހޯދާށެވެ. (އެބަހީ) ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަންތައް ފަސާދަކުރުމުގައި، އެއުރެން ދެރައެއް ނުކުރާނެއެވެ...)"

ރިވާކުރެއްވީ އިބްނު ޖަރީރާއި އިބްނު އަބީ ޙާތިމެވެ.

އަދިވެސް އެކަށީގެން އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ:

({لَا تَتَّخِذُواْ بِطَانَةً مِّن دُونِكُمْ} قَالَ: هُمُ الْمُنَافِقُونَ.) [55]

މާނައީ: "(...ތިޔަބައިމީހުން ފިޔަވައި އެހެން ބައެއްގެ ތެރެއިން ގާތް އެކުވެރިން ނުހޯދާށެވެ...) ވިދާޅުވިއެވެ: އެބައިމީހުންނީ މުނާފިޤުންނެވެ."

ރިވާކުރެއްވީ އިބްނު އަބީ ޙާތިމެވެ.

އަދި އުމަރު ބިން ޚައްޠާބު رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: އެކަލޭގެފާނަށް ބުނެވުނެވެ: 'މިތަނުގައި ޙީރާގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން ކުއްޖަކު އެބައުޅެއެވެ. އޭނާއަކީ އަމާނާތްތެރި، ލިޔުން ދަންނަ މީހެކެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ކާތިބުކަމުގައި އޭނާ ނަގަންވީނޫންތޯއެވެ؟' އެހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ:

(قَدِ اتَّخَذْتُ إِذاً بِطَانَةً مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ.) [56]

މާނައީ: "އޭނާ ހަދައިފިކަމުގައިވާނަމަ، މުއުމިނުން ފިޔަވައި އެހެން މީހުންގެ ތެރެއިން ގާތްއެކުވެރިއަކު އަހުރެން ހަދައިފިކަން ކަށަވަރެވެ."

[55] الدر المنثور: 300/2 ، وابن أبي حاتم: 743/3

[56] تفسير ابن أبي حاتم: 743/3 ، ورواه ابن أبي شيبة في المصنف: 25872

ރިވާކުރެއްވީ އިބްނު އަބީ ޝައިބާއެވެ. އަދި އައްރަބީޢުގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.

«...{لَا تَتَّخِذُواْ بِطَانَةً مِّن دُونِكُمْ} يَقُولُ:لَا تَسْتَدْخِلُوا الْمُنَافِقِينَ، تَتَوَلَّوْهُمْ دُونَ الْمُؤْمِنِينَ»[57]

މާނައީ: "...(ބިޠާނަތަކަށް ފިޔަވައި އެހެންބައެއްގެ ތެރެއިން ގާތް އެކުވެރިން ނުނަގާށެވެ...) އެބަހީ: މުއުމިނުން ފިޔަވައި މުނާފިޤުންނި ބިޠާނަތަކަށްމީހުންގެ އެހީތެރި އެކުވެރިންކަމުގައި ނަގާ، (ބިޠާނަތަކަށްމީހުންގެ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއަށް) އެމީހުން ވައްދާ ގާތުގެމީހުންކަމުގައި ނުހަދާށެވެ."

އަދި އަލްޤުރުޠުބީގެ ތަފްސީރުގައި މިއާޔަތާއިމެދު ވާހަކަދައްކަވަމުން ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ:

(...نَهَى الله عَزَّ وَجَلَّ الْمُؤْمِنِينَ بِهَذِهِ الْآيَةِ أَنْ يَتَّخِذُوا مِنَ الْكُفَّارِ وَالْيَهُودِ وَأَهْلِ الْأَهْوَاءِ دُخَلَاءَ وَوُلَجَاءَ، يُفَاوِضُونَهُمْ فِي الْآرَاءِ، وَيُسْنِدُونَ إِلَيْهِمْ أُمُورَهُمْ. وَيُقَالُ: كُلُّ مَنْ كَانَ عَلَى خِلَافِ مَذْهَبِكَ وَدِينِكَ فَلَا يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تُخادِنهُ، قَالَ الشَّاعِرُ:

عَنِ الْمَرْءِ لَا تَسْأَلْ وَسَلْ عَنْ قَرِينِهِ ::: فَكُلُّ قَرِيْنٍ بِالمُقَارِنِ يَقْتَدِيْ

وَفِي سُنَنِ أَبِي دَاوُدَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: (الْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلْ) . وَرُوِيَ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ أَنَّهُ قَالَ: اعْتَبِرُوا النَّاسَ بِإِخْوَانِهِمْ. ثُمَّ بَيَّنَ تَعَالَى الْمَعْنَى الَّذِي لِأَجْلِهِ نَهَى عَنِ الْمُوَاصَلَةِ فَقَالَ: (لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا) يَقُولُ فَسَادًا. يَعْنِي لَا يَتْرُكُونَ الْجَهْدَ فِي فَسَادِكُمْ...) [58]

[57] تفسير الطبري: 710/5

[58] تفسير القرطبي: 178/4-179

މާނައީ: "...الله تَعَالَى ވަނީ، ކާފިރުންނާއި ޙަރުބީންނާއި ހަވާ ނަފްސުގެ އަހުލުވެރިންނީ ޒިޔާރަކުރާ ބަދުވެރިކަން ހުރި، އަދި މުއުމިނުންގެ ކަންކަމުގައި ބަލާގާތްވާ ޚަރާބުވާ ގޮތް އަހުލުވެރި ބިދުޢަތުވެރިންކަމުގައި ނެގުން މުއުމިނުންނަށް ނަހީކުރައްވާފައެވެ. އަދި ތިމާގެ ދީނާއި މަޒުހަބާއި ޚިލާފުވާ ކަންތައް މިހާރު، ގޮތް އަހުލުވެރިއެއްކަމުގައި ނެގުން އެކަށީގެންނުވާކަމަށް ބުނެވެއެވެ. ޝާފިޢީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ: 'މީހާގެ ޙާލަތާއިބެހޭ ސުވާލު ނުކުރާށެވެ. އޭނާއަށްކަމަކުރާ އެމީހާގެ ރަހުމަތްތެރިޔާއާއިބެހޭ ސުވާލުކުރާށެވެ. އެހެނީ ކޮންމެ ރަހުމަތްތެރިޔަކުވެސް އޭނާގެ ރަހުމަތްތެރިޔާއާއި ތަބަޢަވާ މީހެކެވެ.'

އަދި ސުނަން އަބީ ދާވޫދުގައި އަބޫހުރައިރާގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«الْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ، فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلُ»[59]

މާނައީ: "މީހާ ވާނީ އޭނާގެ ގާތް އެކުވެރިޔާގެ ދީން މަތީގައެވެ. އެހެންކަމުން ތިޔަ ބައިމީހުންކުރެ މީހަކު، އޭނާގެ ގާތް އެކުވެރިއަކަށް ހަދަނީ ކާކުތޯ ބަލައިލާށެވެ."

އަދި އިބްނު މަސްޢޫދު ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ:

(...اعْتَبِرُوا النَّاسَ بِأَخْدَانِهِمْ...) [60]

މާނައީ: "...މީސްތަކުންގެ ގާތް އެކުވެރިންނީ ކޮންބައެއްތޯ ބަލައިގެން އެބައިމީހުންގެ ޙަޤީޤަތް އިމްތިޙާންކުރާށެވެ..."

ދީން އެއަށްފަހު (ކާފިރުންނާއި) ދުޝްމަނުން ބަދަހިކޮށްލުމުން ނަހީކުރައްވާފައި ބަސްފުޅު އައީ ކޮން ސަބަބަކާހުރެކަން އެކަލާނގެ ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ. (...ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަންކަން ފަސާދަކުރުމުގައި، އެއުރެން ދެރައެއް ނުލާހެއެވެ...) އެބަހީ: ފަސާދަވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ފަސާދަކުރުމަށް ގަދައަށް މަސައްކަތްކުރުން އެމީހުން ދޫނުކުރާނެއެވެ..." މިއެވެ.

އަދިވެސް އަލްޤުރްޠުބީ ވިދާޅުވެއެވެ:

---

[59] رواه أبو داود: 4833 وحسنه الألباني.

[60] الإبانة الكبرى: 376 ، المعجم الكبير للطبراني: 8919

(...وَقَدِمَ أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ عَلَى عُمَرَ رَضِيَ الله عَنْهُمَا بِحِسَابٍ فَرَفَعَهُ إِلَى عُمَرَ فَأَعْجَبَهُ، وَجَاءَ عُمَرَ كِتَابٌ فَقَالَ لِأَبِي مُوسَى: أَيْنَ كَاتِبُكَ يَقْرَأُ هَذَا الْكِتَابَ عَلَى النَّاسِ؟ فَقَالَ: إِنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْمَسْجِدَ. فَقَالَ لِمَ! أَجُنُبٌ هُوَ؟ قَالَ: إِنَّهُ نَصْرَانِيٌّ، فَانْتَهَرَهُ وَقَالَ: لَا تُدْنِهِمْ وَقَدْ أَقْصَاهُمُ الله، وَلَا تُكْرِمْهُمْ وَقَدْ أَهَانَهُمُ الله، وَلَا تَأْمَنْهُمْ وَقَدْ خَوَّنَهُمُ الله...)[61]

މާނައީ: "...ހިސާބެއް ހިފައިގެން އަބޫ މޫސާ އަލްއަޝްޢަރީ، އުމަރު رضي الله عنه ގެ އަރިހަށް ދިޔައެވެ. ދެން އެހިސާބުބެލުމަށް އުމަރުގެފާނަށް ދެއްވިއެވެ. އެހިނދު އޭތި އެކަލޭގެފާނު އަޖައިބުކުރުއްވިއެވެ. ދެން އުމަރުގެ އަރިހަށް ލިޔުމެއް އައުމުން އަބޫ މޫސާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ: 'މީސްތަކުންނަށް ދައްކަން މިތި ކިޔައިދިނުމަށްޓަކައި އަދުވަސް ތިބާގެ ކާތިބު ކޮބައިހެއްޔެވެ؟' އެހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ: 'އޭނާ މިސްކިތަކަށް ނުވަންނާނެއެވެ.' އުމަރުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: 'ކީއްވެހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ޖުނުބުވެރިޔަކުހެއްޔެވެ؟' ވިދާޅުވިއެވެ: 'އޭނާއަކީ ނަޞްރާނިއެކެވެ.' އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އޭނާއަށް ވަރުގަދަކޮށް ގޯސްކޮށް ނަހީކުރެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ: 'الله تعالى އެމީހުން ދުރުކުރައްވާފައި ވަނިކޮށް ތިބާ އެމީހުން ކައިރިނުކުރާށެވެ. އަދި الله تعالى އެމީހުން އިހާނާތްކުރައްވާފައި ވަނިކޮށް ތިބާ އެމީހުންނަށް މާތްކޮށްނުލާށެވެ. އަދި الله تعالى އެމީހުންނީ ޚިޔާނާތްތެރިންކަމުގައި ސިފަކުރައްވާފައި ވަނިކޮށް ތިބާ އެމީހުންނީ އަމާނާތްތެރިންކަމުގައި ނުހަދާށެވެ..." (އަލްޤުރްޠުބީ ބަސް ނިމުނީއެވެ.)

އަދި އިމާމް މުޙައްމަދު ބިން ވައްޟާހުގެ ފޮތުގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ:

(...جَاءَ فِي الْأَثَرُ: مَنْ جَالَسَ صَاحِبَ بِدْعَةٍ....مَشَى فِي هَدْمِ الْإِسْلَامِ...)[62]

މާނައީ: "...އަޘަރުގައި އައިސްފައިވެއެވެ: 'ބިދުޢަތީގެ އަހުލުވެރިއަކާއި އިށީ ނިދެހަދައިފި މީހާ....ވަނީ، އިސްލާމްދީން ފުނޑުފުޅާކުރުމުގައި އޭނާ ހިނގައިއްޖެކަމުގައެވެ...'

[61] تفسير القرطبي: 179/4

[62] البدع لابن وضاح: 28/1

އަދި އަލްއައުޒާޢީ ވިދާޅުވިއެވެ:

(...وَكَانَتْ أَسْلَافُكُمْ تَشْتَدُّ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ ، وَتَشْمَئِزُّ مِنْهُمْ قُلُوبُهُمْ ، وَيُحَذِّرُونَ النَّاسَ بِدْعَتَهُمْ...) [63]

މާނައީ: "...ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގައި އުޅުނު ސަލަފުން، އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް (އެބަހީ: ބިދުޢައީގެ އަހުލުވެރިންގެ މައްޗަށް) އެބޭކަލުންގެ ދޫތަކުން ހަރުކަށިވެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެބޭކަލުންގެ ހިތްތައް ނުރުހުންތެރިކަމާއި އެކު އެބައިމީހުންނަށް ނަފުރަތުތެރިވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ބިދުޢައާއިމެދު މީސްތަކުންނަށް އިންޒާރުދެއްވައެވެ..."

އަދި އަލްޙަސަން (އަލްބަޞްރީ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«لَا تُجَالِسْ صَاحِبَ بِدْعَةٍ؛ فَإِنَّهُ يُمْرِضُ قَلْبَكَ»[64]

މާނައީ: "ބިދުޢައީގެ އަހުލުވެރިޔަކާއިއެކު ތިބާ އިށީނދެނުހުންނާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެކަންތަކުގެ ސަބަބުން ތިބާގެ ހިތް ބަލިމަޑުކުރުވައެވެ."

އަދި އިބްރާހީމް ވިދާޅުވިއެވެ:

«لَا تُجَالِسُوا أَصْحَابَ الْبِدَعِ وَلَا تُكَلِّمُوهُمْ؛ فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ تَرْتَدَّ قُلُوبُكُمْ»[65]

މާނައީ: "ބިދުޢައީގެ އަހުލުވެރިންނާއި އެކު ތިބާ އިށީނދެނުހުންނާށެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނާއި ވާހަކަވެސް ނުދައްކާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން (އެހެން ހަދައިފިނަމަ) ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތައް ފަހަތަށް އެނބުރިގެން ގޮސްދާނެކަމަށް (އެބަހީ: ޙައްޤު މަގުން ކަސިޔާރުވެ ސުންނަތުން ބޭރުވެގެން ގޮސްދާނެކަމަށް) އަހުރެން ބިރުގަންނަމެވެ."

މިއަޘަރުތައް ރިވާކުރެއްވީ އިބްނު ވައްޟާޙެވެ.

---

[63] البدع لابن وضاح: 27/1

[64] البدع لابن وضاح: 95/2

[65] البدع لابن وضاح: 100/2

އަދި ޝައިޚު އިސްޙާޤު ބިން ޢަބްދުއްރަޙްމާން رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ:

(...وَاعْلَمْ رَحِمَكَ الله: أَنَّ...كَلَامَ السَّلَفِ، فِي مُعَادَاةِ أَهْلَ البِدَعِ وَالضَّلَالَةِ، ضَلالَةٌ لَا تَخْرُجُ عَنِ المِلَّةِ...) [66]

މާނައީ: "...الله ތިބާއަށް ރަޙްމަތްލައްވާށިއެވެ. ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސަލަފުންގެ ބަސްފުޅުތަކުގައިވާ ބިދުޢައާއި މަގުފުރެދުމުގެ އަހުލުވެރިންނާއި ޢަދާވާތްތެރިވުމުގެ މައްސަލަތަކެވެ. އެއީ މިއްލަތުން ބޭރުނުވާ މަގުފުރެދުމެވެ..."

މަގުފުރެދުންތަކުގެ އަހުލުވެރިންނާއި ޢަދާވާތްތެރިވުމުގައި ހުކުރިވެއްޖާ، އަދި އެބައިމީހުންނާއި އެކު އިރުންދުވުމުން މަނާކުރައްވާފަ ސަލަފުންގެ ބަސްފުޅުތަކުގައި މިފަދައިން ހުރިނަމަ، ދެންފަހެ ކާފިރުންނާއި މުނާފިޤުންނާއި، الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް އީމާންނުވާ ދުރު ބިދުޢަތަކުގެ އަހުލުވެރިންނާއިއެކު އިރުންދުވަނީ، އަދި އެބައިމީހުންގެ މަޖްލިސްތަކަށް ދުއްދައިދިނުމަކަން އުޅުމެވެ، އަދި އެބައިމީހުން ދިފާޢުކުރުން، އަދި އެބައިމީހުންގެ ހާލަތު ރަނގަޅުކުރުމަށް ސިފަކުރުމަށްދާއިރާއަށް ވަދެއްވުން (އެބައިމީހުންގެ ވަކާލާތުކުރުމަށް ހިންގާ ރުކުނުތަކެއް) ތިބާ ހިތްވަރު ކުރަނީ ކޮންކަމެއްތޯ؟ އެއީ (އެހެން ގޮތަކަށް) ދީފައިވާ ހުކުމުތަކާ ވައްތަރުކަމެއް ވާހަކަދެއްކުމެވެ. އެހެންނަ ކާފިރުކަމެވެ. އެހެންނަ މުނާފިޤުކަމެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިން އިސްލާމްކަން ދޫކޮށްލާފައިވާކަން ހާމަކަމެއް ނުދިނުމެވެ. ދެން މިފަދައިން ކަންބޮޑުވުމަކީ މީސްތަކުން އެބައިމީހުންގެ ބާޠިލް ނަސީބުތަކާ އެބައިމީހުންގެ ތެރެއަށް ވަނުމެވެ. އަދި ބޭއްވުމަށް ފާހަގަކުރުމަކީ މިސާލެވެ އެބައިމީހުންނާއި އެކުގައެވެ. الله تَعَالَى ވަޙީކުރައްވައެވެ:

﴿ٱحۡشُرُواْ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ وَأَزۡوَٰجَهُمۡ ...﴾[67]

މާނައީ: "(މަލާއިކަތުންނަށް އަންގަވާނެތެވެ.) އަނިޔާވެރިވި މީހުންނާއި، އެއުރެންނާއި ވައްތަރުވާ ބައެއްގެ މީހުން އެއްކުރައްވާށެވެ..."

އަދިވެސް ވަޙީކުރައްވައެވެ:

[66] الدرر السنية: 432/9

[67] الصافات: 22

﴿ وَإِذَا ٱلنُّفُوسُ زُوِّجَتۡ ﴾ [68]

މާނައީ: "އަދި ނަފްސުތައް (އެނަފްސުތަކާއި ވައްތަރުވާ ބައިވެރިވި މީހުންނާއި) ޖަމަޢަކުރެވި އެއްކުރެވޭހިނދުވެ."

(...لَا يُحِبُّ رَجُلٌ قَوْمًا إِلَّا حُشِرَ مَعَهُمْ.) [69]

"(އެމީހަކު ލޯބިވާ ބައަކާއިއެކު) މަޙްޝަރުކުރެވޭނެ ހާލުގައިމެނުވީ އެއްވެސް މީހަކު ޤައުމެއްގެ ބަޔަކަށް ލޯބިނުވާނެއެވެ." މިޙަދީޘް އިސްވެ ބަޔާންވެއްޖެއެވެ.

---

[68] التكوير: 7

[69] رواه الطبراني في المعجم الأوسط: 6450

ފަޞްލު

ހިސްވެ ބަޔާންކުރެވުނު ވާހަކަތަކުގެ

ޚުލާސާހާހިއެޅު ސައާލުކުރުވުން

ފަސްލު

އިސްވެ ބަޔާންކުރެވުނު ވާހަކަތަކުގެ ޚުލާޞާއާއިމެދު ސުވާލުކުރެވުން.

ފަހެ الله تعالى ވަޙީ ކާފަރުންނާއި އެކުވެރިވެ އެހީތެރިވުން ނަހީކުރައްވާ، އަދި އެކަމުގައި ހަރުކަށި ބަސްވަޙީކުރައްވާފައެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނާއި އެކުވެރިވެއްޖެ މީހަކުވެސް އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިންކަމަށް އެކަލާނގެ އަންގަވައެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން ޔަހޫދީންތަކެއްވެސް އައިސްފައިވެސް އުފަދައިންނެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ ހަބަރުދެއްވާފައިވެސް ފުއްދުމެއްގެ ބަޔާނުގެ ދެކޮ ޚާދިމެއް މީހަކު، މަރުޝަދުކުރުއްވާދިނީ އެބަޔަކާއި އެކުގައިކަމަށެވެ. އަދި ޢުޒައިރާއި ސުންނަތުގެ ނިސްބަތާއި، އަދި ސަލަފުންގެ އަރިހުން އައިސްފައިވާ އަޤްވާލުތަކުން އަހަރުމެން މިބަޔާންކުރި ވާހަކަތަކުން ކަށަވަރުކޮށް ދޭހަވެއެވެ. އެކަންތައްތަކުގެ ދަރަނި ވަރަށް ބޮޑު އަދި ނަރަކައިގެ އަޒާބުގެ ސަބަބަކަށް ވެދާނެ ކަމެކެވެ. الله تعالى ގެ ކާފަރު ބައެއްގެ ކަންތަކަށް އަރައިގަތުމުންނާއި، އެކަލާނގެ ވަންދެންވެ ޢިލްމެއް ނުލިބޭ ނިޔަތަކުން އަޅުގަނޑު އެދުމެވެ.

އެކަންތަކުގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަކަމަކީ: ޢާއްމުކޮށް އެބައިމީހުންނާއި އެކުވެރިވެ އެހީތެރިވުމެވެ.

ދެވަނައީ: ހާއްސަވެގެން ޙުކުމްބެވެ.

ތިންވަނައީ: (ކާފަރުންނާއި ދިމާލަށް) ކިރިޔާވެސް ލެނބުމެވެ. الله تعالى ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ:

﴿ وَلَوْلَآ أَن ثَبَّتْنَٰكَ لَقَدْ كِدتَّ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْـًٔا قَلِيلًا ۝ إِذًا لَّأَذَقْنَٰكَ ضِعْفَ ٱلْحَيَوٰةِ وَضِعْفَ ٱلْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا ﴾[70]

މާނައީ: "އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު ގަދަކަންދެއްވައި، ޘާބިތުކުރެއްވުމެއް ނުދެއްވިނަމަ، ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނު އެއުރެންނަށް ކުޑަކޮށް ލެނބިވަޑައިގަތުން ކައިރިވީހެވެ.

[70] الإسراء: 74-75

އޭރުން، ދުނިޔަވީ ބަލާތުގެ (ޢުޤޫބާތުގެ) ދަރަޖާއި، އާޚިރަތުގެ (ޢުޤޫބާތުގެ) ދަރަޖައިން ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ރަހަ ދައްކަވީމުހެވެ. ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ (ޢަޛާބު) އާ ދެކޮޅަށް، ކަލޭގެފާނަށް ނަސްރުދޭނޭ، އެއްވެސްމީހަކު، ކަލޭގެފާނަކަށް ފެނިވަޑައެއް ނުގަންނަވާނެތެވެ."

ޚަލްގުތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ޝަރަފުވެރިވެގެންވާ އިންސާނާއަށް މިފަދައިން މުޖާމަލާވެގެންނުވީމަ، ދީނުގައި އެހެން މީހުންގެ ބާރުމަތީގައި ކޮންކަމަކަށްހެއްޔެވެ؟

ހަތަރުވަނައީ: އެބައިމީހުންނަށް ދީލީ ދެއްކުން އެދިގަތުމެވެ. ﷲ تَعَالَى ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿ وَدُّواْ لَوۡ تُدۡهِنُ فَيُدۡهِنُونَ ﴾ [71]

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނު އެއުރެންނަށް ދުލެއް ދެއްވާ ލުއިކަމެއް ދެއްވާނޭނަމަ، ކޮންމެހެން ހިތައި، އެކަމަށް އެއުރެން އެދުނެވެ. އެއީ އެއުރެންވެސް ކަލޭގެފާނަށް ދުލެއް ދިނުމަށްޓަކައެވެ."

ފަސްވަނައީ: އެބައިމީހުން ބުނާ ބަސްތަކާއި އެބައިމީހުންގެ މަޞްލަޙަތުތަކަށް ކިޔަމަންވުމެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވިފަދައިންނެވެ:

﴿ ...وَلَا تُطِعۡ مَنۡ أَغۡفَلۡنَا قَلۡبَهُۥ عَن ذِكۡرِنَا وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ وَكَانَ أَمۡرُهُۥ فُرُطٗا ﴾ [72]

މާނައީ: "...އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަކުރުމުން، އެމީހެއްގެ ހިތް ގާފިލު ކުރެއްވި، އަދި އެމީހެއްގެ އަމިއްލަ އެދުމަށް ތަބާވި، އަދި އެމީހެއްގެ ކަންތައް (ނުބައިކަމުގައި) ހައްދުފަހަނައަޅައިގަތް މީހަކަށް، ކަލޭގެފާނު ކިޔަމަންވެ ވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ."

އަދިވެސް ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿ وَلَا تُطِعۡ كُلَّ حَلَّافٖ مَّهِينٍ ﴾ [73]

[71] القلم: 9

[72] الكهف: 28

މާނައީ: "އަދި ގިނަގިނައިން ހުވާކޮށްހަދާ، އިހާނާތްތެރިކަން ލިބިގެންވާ ކޮންމެ މީހަކަށް ކަލޭގެފާނު ކިޔަމަންވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ."[73]

މިއާދަތްތަކެވެ.

ހަވަނައީ: މުސްލިމުންގެ އަމީރުންގެ ކައިރިއަށް ވަނުމާއި ހިނގުރުމުގައި އެބައިމީހުން ކައިރިކޮށްދުމެވެ.

ހަތްވަނައީ: ކަންކަމުގައި އެބައިމީހުންނާ މަޝްވަރާކުރުމެވެ.

އަށްވަނައީ: މުސްލިމުންގެ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ކަމަކަށް އެބައިމީހުން ބޭނުންކުރުމެވެ. އެއީ ފެށިކަމެއް ވިޔަސް، މަސައްކަތްތެރި ކަމެއްވިޔަސް، ކާތިބުކަމުގައިވިޔަސް އަދި އެހެން ކޮންމެ ފަދަ ކަމެއްގައިވިޔަސްމެއެވެ.

ނުވަވަނައީ: މުއުމިނުން ދޫކޮށް ގާތްއެކުވެރިންކަމުގައި އެބައިމީހުން އިޚްތިޔާރުކުރުމެވެ.

ދިހަވަނައީ: އެބައިމީހުންނާއެކު އިށީނދެތިބުމާއި، އެއްބަޔަކު ބައްދަލުކުރުމާއި ޒިޔާރަތްކޮށް، އެބައިމީހުންގެ ގާތަށް ވަދެނިކުމެވެ.

އެގާރަވަނައީ: އެބައިމީހުންނަށް މުދާހަނާކޮށް ހިތްރުއްސެވުމާ މުނާފިޤުކަމާއި ތަޢުރީފުކުރުމެވެ.

ބާރަވަނައީ: ޚާއްޞަކޮށް އެބައިމީހުންނަށް ގޮތްތަކާ މަސްލަހަތު ހޯދައިދިނުމެވެ.

ތޭރަވަނައީ: الله تَعَالَى އެބައިމީހުންނަށް ހުކުމްކުރެއްވިކަމުގައި ސިފަކުރެއްވި ތަންތަން އެބައިމީހުންނަށް ރަޙުމަތްލެއްވުމަށް ދުޢާކުރުމެވެ.

ސާދަވަނައީ: އެބައިމީހުންގެ ކަންތަކުގައި، އެއީ ދީނީގޮތުން ތަޢާވުނުވުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ތަޢާރަފުކުރުވުމުގައި ކުރިއަރުވައިދިނުމުގައި ބައިވެރިވުމެވެ.

ފަނަރަވަނައީ: އެބައިމީހުންނަށް ހިތާމަކުރުމާއި ނަސޭހަތްތެރިވުމެވެ.

[73] القلم: 10

ސޯޅަވަނައީ: އެބައިމީހުންގެ ހަވާނަފްސުގެ އެދުންތަކަށް ތަބާވުމެވެ.

ސަތާރަވަނައީ: އެބައިމީހުންނާއި ރައްޓެހިވެ އެކުއެކީގައި ދިރިއުޅުމެވެ.

އަށާރަވަނައީ: އެބައިމީހުންގެ ޢަމަލުތަކަށް ރުހުމާއި، އެބައިމީހުންނާއި ވައްތަރުވެގަތުމާއި، އެބައިމީހުންގެ ޒީނަތުން ޒީނަތްތެރިވުމެވެ.

ނަވާރަވަނައީ: އެބައިމީހުންނަށް ތަޢުރީފުކުރުމާއި ބޮޑުކަން ހިތްހަމަޖެހުމާ ބަސްތައް ބުނުންކުރުމެވެ. އަދި މިކަންކަން އެބައިމީހުންނަށް ސާބިތުކޮށްދިނުމުގައި ހިތްހެޔޮކަމާއި ބަސްތަކުން ނަސޭހަތްތެރިވުމެވެ. އަދި ހިތުގެ އެންމެ އަޑިން ހިތްވަރާއި ޝަރަފު ދިނުމާއި އަރާމުކަން ދިނުމެވެ.

ވިހިވަނައީ: އެބައިމީހުން ގޮތިގަނޑުތަކުގައި އެބައިމީހުންނާއި އެކު ދިރިއުޅުމެވެ. އަދި ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވި ފަދައިންނެވެ:

«مَنْ جَامَعَ الْمُشْرِكَ وَسَكَنَ مَعَهُ فَإِنَّهُ مِثْلُهُ»[74]

މާނައީ: "މުޝްރިކުންނާއި އެކީ ޖަމާވެ އެއްބައިވެ، އަދި އެބައިމީހުންނާއި އެކީގައި ދިރިއުޅެއްޖެ މީހާ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާވެސް އެބައިމީހުން ފަދައިންނެވެ."

ރިވާކުރެއްވީ އަބޫ ދާވޫދެވެ.

މިކަމުގައި ބާރުއަޅައިގެން ހިޖުރަކުރުމަށް،[75] ދުނިޔޭގެ އެބައިމީހުންގެ ޤައުމުތަކާއި ގޮތްތަކާއި މީހުންނާއި ދުރު މިފަދައިން ކަންތައްތަކުގައި އެންމެ މީހުންނާއިމެދު ކަންތައްތަކާއި މިކަންތައްތަކުގައި ފަރުދީ އަސްލުތައް ވަނީ. އަދި އަލްމުޙާޖިރީން ސުނަތުގެ އާދައިގައި ފަރުދީވެފައިވެއެވެ. އެކަންކަމުން ދުނިޔާވީ ގޮތުން ބޮޑެތި ކަންތައްތަކުގެ ތަރައްޤީއާއި ޙާލަތު ސަލާމަތުން އެމީހުން ދިރިއުޅުއްވުމަށް، އެއީ އެކަންޏާ އެމީހުންގެ މައްސަލަ އަންނަން ބޮޑު އެކަނިމީހުންނަށް އިސްކަންދެވޭނީ އަދިބައި ދުނިޔަވީގެން ނުވަތަ އެމީހުންގެ ކިބައިން މުސްލިމުންނަށް ލިބިދާނެ

[74] رواه أبو داود: 2787 وصححه الألباني.

[75] ނޯޓް: ބައިނަލްއަޤުވާމީ ކަންކަމުގެ ދިރާސާކުރުމަށް ތަޢުލީމީ މަޤްޞަދުގައި ދަތުރުކުރުމާއި، އެއްބައިކަންތަކަށް ދިޔުން ބޮޑު ކުށެކެވެ. އަދި އަނެއްބައި ކަންތަކަކީ އެދިގެން ނުވާނެ ބަލާހާ ކަންތަކެވެ.

ގެއްލުންވެއެވެ. ޤުރުބާތެރިވެގެން ނުވަތަ އެމީހުންނަށް (އުޚުއްވަތެވެ) ދީނުމުން މުސްލިމުން ދުރުކުރުމަށް މަޝްވަރާދީގެން އެމީހުން ދިފާޢުކުރުމުގެ މުރުތައްދުވެއްޖެކަމުގައިވާ މިހާ ވާޖިބު، ކާފިރުންކަމަށްވާ މުރުތައްދުންނާއި މުނާފިޤުންނާއި އެކުއްދުން އެފަދަ މީހުންނަށް އެންމެ ބޮޑަށް އެހީތެރިވެ އެހީތެރިވެ އަދި އެމީހުންނަށް އެންމެ ބޮޑަށް ލޯބިކުރާ މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ. ހަމަ ޔަޤީނެވެ މުރުތައްދުންގެ މަޞްލަޙަތު އަބަދުވެސް ކާފިރުންނަށްވުރެ ބޮޑަށް ހުރިކަމެއް ޖެހޭނެއެވެ. އެހެނީ މިމީހުން الله އަށް އަދާވާތްތެރިވި އިލާހު ދިޔަކަރަމުންދާއިރުވެ. އަދި الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް ދެކޮޅުވެރިވި އަދާވާތްތެރިވި ބަޔަކު އަނގޮތަކަރުމަކުރަމުއެވެ. ދީން އެއްކޮށްކުރާފައި އެމީހުން އެކަކުދޭފަރާތް ދީންކުރާކަން އަދާވާތްތެރިވިއެވެ. وَالْعِيَاذُ بالله.

އަނިޔާވެރިއަކަން އެހީތެރިވެއްޖެ މިހާ، ޢާންމުގެ އަނިޔާވެރިކަމުގައި ބައިވެރިވެއްޖެކަމުގައިވިޔަސް، ދީންތެރި ކާފިރުންނާއި މުނާފިޤުންނަށް އެމީހުންގެ ކާފިރުކަމާއި މުނާފިޤުކަމުގެ ވައްކަން އެހީތެރިވާމީހާގެ ބަދަލު ކޮންފަދަ ކަމެއްތޯ؟ އަދި އަނިޔާވެރިކަމުގެ ފަސާދައެއްގައި ބާރުލާގެ ކައިރި އަނިޔާވެރިވެގެންވާ މުސްލިމުކަން އަނިޔާވެރިވެއްޖެނަމަ، އެއަނިޔާވެރިޔާއާއި އެކީ ބައިވެރިވެގެންވާކަމަށްވާނަމަ، ދީންތެރި ކާފިރުންނަށް އަނިޔާވެރިވެ، އަދި އަމީރުންގެ ކައިރީގައި އެކާފިރުން ދިފާޢުކުރުމަށްޓަކައި މިހާގެ ބާރުލެވޭފަދަ ކޮންފަދަ ކަމެއްތޯ. އަދި މިސްކީނުންގެ މުދަލާއި ސިފައިންގެ ވަގުތު މީހުން، އެމީހުންނަށް (އަދަބެއް ނުވަތަ އުޤޫބާތެއް އަޅުން) ދުރުކުރުމަށްޓަކައި އަމީރަށް މުދާދީފައި ދި (ދެން އެއަމީރު އެމުރު ފޮނުވާކަން އުފަދައިން އަމަލުކުރުމަށެވެ) އެއަމީރާ އަމީރުންގެ (އެބަހީ: އެކަމަކު ޒުވާން މީހުންގެ) ބޭނު ރައިސަކަމަށްވާނަމަ، ދީންތެރި ކާފިރުން އެމީހަކާއި ދުޝްމަނުންގެ އެމީހާކަން މާބޮޑުކަމެއް ކަންތައްތަކާ ދުރުވުމަށް އެދިގެން، ކާފިރުންނަށް އެހީތެރިވެ ފޮނުވާކަމަކާ ސިޔާސަތު ވަގުތުތަކުން ކުރުދިކޮށް، އަދި އެކާފިރުންދެކެ ޢާންމު ލޯބިވާކަން އަނގަދަރުގައި ދީނާއި ބައިވެރި ކަންފަދައަކަށް ނުކުރާނެތޯ؟ އެއީ ޝައިޠާނާ އިސްލާމް ބަދަލުކުރާ ބަޣާވާތްކުރުމުގެ ބޯޔަތިކަމާ ފަދައިންނެވެ.

އެކޮންމެކަމަކީ އެކޮންމީހުން ދިފާޢުކުރާތީ އަދަބެއް އުޤޫބާތް ދުރުކުރުން ދަންނަން، އަނިޔާދޭބާވަތް މުސްލިމުންގެ ބަޔަކު އަދަބެއް ދުރުކުރުމާއި، އެކަމުގައި ޝަރުޢީ ހުކުމެއް، އަދި ރައްޔިތުން ބައިވެރިކަމުގެ އުޤޫބާތް ދުރުކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރުމާއި އެގޮތަށް ކަންކަމީ ފަހު ރައްޔިތުންގެ ކަމެއްވެ. އެކޮންމެކަމަކު މުރުތައްދުންގެ ބަޔަކު އުޤޫބާ

ދުރުކުރަން މަސައްކަތްކުރުން ދަންނަވައެ، އެހާ އެއަނިޔާވެރިން ނުގެނަން އުޅުމެއް އެއްވެސް ހާލެއްގައިނުވެއެވެ. އަދި އެކަމުގައި އިމާމް އަޙްމަދާއި އައްތިރްމިޛީ ރިވާކުރައްވާ ހަސަންކުރައްވާ، އަދި އިބްނު އަބީ ޙާތިމާއި އައްޠަބަރާނީ ރިވާކުރައްވާ އަދި އަލްޙާކިމް ޞައްޙަކުރައްވާ އިބްނު މަސްޢޫދުގެ އަރިހުން ގެންނަވާފައިވާ ރިވާޔަތް ހުރިގޮތުންނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ:

(لِماَ كَانَ يَوْمُ بَدْرٍ جِيْءَ بِالأُسَارَى فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللُه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا تَأْمُرُوْنَ فَي هَؤُلَاءِ الأُسْرَى؟ فَقَالَ أَبُوْ بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: يَا رَسُوْلُ اللهِ قَوْمَكَ! وَأَهْلُكَ! فَاسْتَبْقِهِمْ لَعَلَّ اللهُ أَنْ يَتُوْبَ عَلَيْهِمْ...) [76]

މާނައީ: "ބަދުރު ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހުގައި (ކާފިރުންގެ) އަސީރުން ގެނެވުނެވެ. (އަދި އެމީހުންގެ ތެރޭގައި އަލްޢައްބާސްގެފާނު ހުންނެވިއެވެ.) ދެން ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ: 'މިއަސީރުންނާއިމެދުގައި ތިޔަބޭފުޅުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރަނީ ކޮންގޮތަކަށްހެއްޔެވެ؟' އެހިނދު އަބޫބަކުރު رضي الله عنه ދެންނެވިއެވެ: "އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ! ކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމެވެ! އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަހުލުވެރިންނެވެ! އެހެންކަމުން އެމީހުން (ޤަތުލުނުކުރައްވާ) ދިރުހިއްޓެއްވާށެވެ. ފަހަރުގައި އެމީހުންނަށް ﷲ ތައުބާ ޤަބޫލުކުރައްވާނެއެވެ..."

އަދި އަޙްމަދު ރިވާކުރައްވާފައިވާ އަނަސްގެފާނުގެ ރިވާޔަތުގައިވެއެވެ:

(...نَرَى أَنْ تَعْفُو عَنْهُمْ وَأَنْ تَقْبَلَ مِنْهُمْ الْفِدَاءَ...) [77]

މާނައީ: "...(އަބޫބަކުރުގެފާނު ދެންނެވިއެވެ:) އަހަރެމެންނަށް ފެނިގެންނީ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް މާފުކުރެއްވުމާއި، އަދި އެމީހުންގެ ކިބައިން ފިދުޔާ ޤަބޫލުކުރެއްވުމެވެ..."

އަދި އިބްނު މަސްޢޫދުގެ ރިވާޔަތުގައިވެއެވެ:

(...وَقَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ الله كَذَّبُوكَ وَأَخْرَجُوكَ وَقَاتَلُوْكَ، قَدِّمْهُمْ فَاضْرِبْ أَعْنَاقَهُمْ... [78] فَدَخَلَ رَسُولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِمْ شَيْئًا، فَقَالَ:

[76] الدر المنثور: 105/4 ، تفسير الطبري: 273/11 ، المعجم الكبير للطبراني: 10257، والحاكم في المستدرك: 3270

[77] الدر المنثور: 104/4 ، رواه أحمد: 13555

[78] الدر المنثور: 105/4 ، تفسير الطبري: 273/11

فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ رَسُولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ:" مَثَلُكَ يَا أَبَا بَكْرٍ كَمَثَلِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: { فَمَن تَبِعَنِي فَإِنَّهُۥ مِنِّي ۖ وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ } . . .[79] مَثَلَكَ يَا عُمَرُ كَمَثَلِ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ، قَالَ: {رَّبِّ لَا تَذَرْ عَلَى ٱلْأَرْضِ مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ دَيَّارًا }، أَنْتُمْ عَالَةٌ فَلَا يَنْفَلِتَنَّ أَحَدٌ مِنْهُمْ إِلَّا بِفِدَاءٍ أَوْ ضَرْبَةِ عُنُقٍ.... فَأَنْزَلَ الله عَزَّ وَجَلَّ: { مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَكُونَ لَهُۥٓ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِي ٱلْأَرْضِ . . } . . .)[80]

މާނައީ: "...އެހިނދު އުމަރުގެފާނު ދެންނެވިއެވެ: "އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! އެމީހުން ކަލޭގެފާނު ދޮގުކުރިއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ރަށުން ނެރުނީއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނާއި ހަނގުރާމަކުރިއެވެ. އެމީހުން ކުރިއަށް ނެރެ، އެމީހުންގެ ކަނދުރާތަކުގައި ކަނޑިން ޖަހައްސަވާށެވެ"...

ދެންފަހު ބަޔާންވެދިޔަ އެއްވެސް ރައްދެއްނުދެއްވާ ނަބިއްޔާ ﷺ އެތެރެއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ނިކުމެވަޑައިގެން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "އޭ އަބޫބަކުރެވެ. ތިބާގެ މިސާލަކީ އިބްރާހީމްގެފާނުގެ މިސާލެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: (އާޔަތުގެ މާނައީ: ފަހެ، މި އަޅުގަނޑަށް ތަބާވެއްޖެ މީހާ، ހަމަކަށަވަރުން، އަޅުގެ ދީނުގެ މީހެކެވެ. އަދި އަޅުގަނޑަށް އުރެދިއްޖެ މީހާ (ދެންނެވީ) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނަކީ، ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ، ރަޙްމަތްފުޅުގެ ރަސްކަލާނގެއެވެ.)[81] އަދި އޭ އުމަރެވެ. ތިބާގެ މިސާލަކީ ނޫޙުގެފާނުގެ މިސާލެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: (އާޔަތުގެ މާނައީ: އަޅުގެ ވެރިރަސްކަލާކޮ! ކާފިރުންގެ ތެރެއިން ހަމައެކަކުވެސް ބިންމަތީގައި ނުބަހައްޓަވާށެވެ)[82] ތިޔަބައިމީހުންނީ ފަގީރުންނެވެ. އެހެންކަމުން އެމީހުން (އެބަހީ: ކާފިރުންގެ އަސީރުން)ގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ފިދުޔާދީގެން ނޫނީ ސަލާމަތްނުވާނެއެވެ. ނޫނީ އޭނާ ކަނޑުގައި ޖަހާ (ގަތުލުކުރެވޭނެއެވެ.) އެހިނދު الله تعالى މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ: (އާޔަތުގެ މާނައީ: ބިމުގައި (ބޮޑުވަރަށް) ގަތުލުކުރުން ދިނީކަށްވުރެ ފަހުން (އެބަހީ: މުސްލިމުން ގަދަވެ ގަތުލުކުރުން ބޮޑުވެގެން ބަލަދުވެރިވާ، ނުކުޅެދިއްޖެއްހެން ނާންނާނެން) ރަސްގެފާނަކަށް

ދީންހިފައި ހައްދަރުކޮށް (ޤަބޫލުކުރުން އަސާސީކޮށްގެން ބޭނުމީ) އެއްވެސް ނަބިއްޔަކަށް ނުވާކަމުގައެއްނުވެ..) މިދާއިރާއިވެ.."

މިއީ އެބާރިތާ ކުރުކޮށެވެ.

އަދި އަނަސްގެފާނުގެ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. 'ދެންފަހު الله تَعَالَىٰ މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ:

﴿ لَّوْلَا كِتَٰبٌ مِّنَ ٱللَّهِ سَبَقَ ... ﴾ [83]

މާނައީ: "الله ކުރީގައި ލިޔުއްވައި ނިންމަވާފައިވާ ކަމެއް އިސްވެފައިނުވާނަމަ..."

އަދި އަބޫ ނުޢައިމް، އިބްނު ޢުމަރުގެ ބަސްފުޅުގައި ރިވާކުރެއްވިއެވެ:

(..فَلَقِيَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عُمَرَ فَقَالَ: «كَادَ أَنْ يُصِيبَنَا فِي خِلَافِكَ شَرٌّ».)[84]

މާނައީ: "...ދެންފަހު ރަސޫލާ ﷺ އާއި ޢުމަރުގެފާނާއި ބައްދަލުވެވަޑައިގަތެވެ. އޭރުން ވިދާޅުވިއެވެ: 'ތިބާއާއި ޚިލާފުވުމުގެ ސަބަބުން އަހަރުމެންނަށް ނުބައިކަމެއް ޖެހުނީ ކައިރިއެވެ.'.."

އަދި އިބްނުލް މުންޛިރާއި އިބްނު މަރްދަވައިހި ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އޭރުން الله ގެ ރަސޫލާ ވިދާޅުވިއެވެ:

(إِنْ كَادَ لَيَمَسُّنَا فِي خِلَافِ ابْنِ الْخَطَّابِ عَذَابٌ عَظِيمٌ، وَلَوْ نَزَلَ الْعَذَابُ مَا أَفْلَتَ إِلَّا عُمَرُ) [85]

މާނައީ: "...ޚައްޠާބުގެ ދަރިފުޅާއި ޚިލާފުވުމުގެ ސަބަބުން އަހަރުމެންނަށް ބޮޑު ޢަޛާބެއް ޖެހުނީ ކައިރިއަށެވެ. އަދި ޢަޛާބު ބާވައިލެއްވިނަމަ، ޢުމަރުގެފާނު ފިޔަވައި އެހެން މީހަކު ސަލާމަތްނުވީހެވެ."

[83] الأنفال: 68

[84] حلية الأولياء: 43/1

[85] الدر المنثور: 108/4، تفسير القرطبي: 47/8

އަލްބަރާއު (ޢާޒިބުގެ ދަރިކަލުން) رضي الله عنه ރިވާޔަތްކުރައްވާ، އަދި ﷲ އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް އިޚްލާޞްތެރިވެ ނަޞީޙަތްތެރިވާހާލު ހުރަހެޅުއްވި ބައިޢަތުހިފުމުގައި މިހެން ކަންތައްވިސަކަ، ދުންޔާގެ ދިރިއުޅުމުގެ މަސައްކަތްތަކުގައި، އަދި ﷲ ގެ ދީނުގެ އަމުރުތަކުން އެކަންކަމުން، ދުނިޔަވީ ފައިދާތަކާއި ތަބާވާނެ ނުބައިކަންތަކުން، އަދި ކުލުނުތަކުން ދުނިޔަވީ ފައިދާތައް ދޫކޮށް ފަސްދުންކުރާ ބާރު އެދުރަކުން ކަންތައްކުރާ މިފަދައިން ބޭނުމީ ހިތްހަރުކަށި ކަންތަކުރަކަށްނުލައްވާ!

ދުން ފަދަ މިހެން ބުނުއްވިތަނަމަ: "ފަދަ ނަބިއްޔާ ﷺ އެކަލޭގެ މަސްލަހަތު އަޅުވަތުކުރަނީގެން އުސްތާޒުރީއްތާ ބަލާއިރުއްޓައިކަޑަށް އުފެދެނީ. އަދި ރުއްޔާތް، އިބުރާހީމް ގެ ފަހަރުތަކީ ސަމާޢުގެ ކަރާމާތް އިލާހީ ކެތްތެރިކަމެއްވިއްޖެ. އަދި އިބުރާހީމް ގެ ފަހަރުގެ ޝަރަފުވެރި ނުބުރާގެ ފަހަރުގެ ކަރަމްކުރުއްވިއްޖެ."

ޓިލާވަތުން ދުނިޔެއްޖެބުން: އެކަލާނގެ ނަފްސު ވަޙީކުރުއްވައިފަށްދުން ކުރަންނީ ކާއިނާތުގެ ތަރުތީބަކީ ގަވާއިދުގެ ރަސޫލުންނާއި (އަރުވައިދީބީގެ ފުރަތަމަ) އެއްފަހަރު އެއްކަލޭކަށް އެކުގެ ފަސްދުވަހު. ސިނާ މިފަދައިން ކަމަކުރާގަ ނަބީކުރާ ބުނާކަމެއް ވިދާޅުވުން މިއިން ސަދަފަޔާ ކަމަށް ދިނުގެ ހަރީފުމުއްހުރި ބެލިވަޑައިގަތުން ކަމުގެ ﷲ ގެ ދީނުގައި އެންމެ އެހީވެވޭ. އަދި އެފަދައިން ފުރަތަ ނަގާމަކުރީ ﷲ تعالى ބަލާއިގެ ކަސްތޫރިން ވަޢުދު އިތުރުވެއްވެ. އޭ އަލްބަރާއު އެކަލޭގެ ރިވާޔަތްކުރައްވާ ނަބިއްޔާ ހަދިޔާކުރަށް (އަދި ރިވާޔަތުގެ ކުރު ހަދީޘުގެ އަދި ބަދަލުގައި ބައިވެރިވެ މިންނަތް ފަރުވާ ސަލަފުގެ ދިޔުމަށް) ﷲ ކަލަޔާ ގަބޫލުކުރާ ބޭނުންތައް އިސްލާމް ކުށްވާނުވާނަމަ (ފަސްދުވަހު ފޮށި.) ދުންފަދަ އެހެރަބުނަން އިޚްލާޞްތެރިވެ، އެމިހުން ދަރަޖަ ވުޖޫދުވުން ހިލޭބެހުން، އަދި އެމިހުންނާއި ދިރާގަތް ހަރުގެ ޒަމާނުގެ ދަރުވަގެ މަތިވެރިހަވާ (ތަރިހާގެ ކަމާއިނަގާފައި) ދިޔަ، އަދި ޝަރުޢީގެ ހުކުމް އެއްގޮތަށް ސަލަފުން ނަމޫ -އަދި ރުއްޔާތް، ހަރުގެ ދުނިޔަވީ ދެމެހެއްޓުނީ- އެހެން މިހުން ރިބަރަހަކުލާ ބުރަސްތާ އެމިހުން ދީނުން އެއްރުޅާކަމަށް މަސައްކަތްކުރަނީ ހިތްހަރުކަށި ކަންތަކުރާ ރިހުނުކަށްނުލައްވާ!

ދުންފަދަ އެމިހުންގެ ރޭއިން ދުނިޔަވީ (ދުނިޔެއިގެ ދިރުމުން) ދުރުކަން އެއްރުޅާކަމަށް ފަރާތް މިގޮ ދަންނަ، ފަދަ އެކަލޭގެ ޝަރުގެ ފަސްދުވަހު އިސްލާމީ ދިރުމުގެ ވަރުގަދަ އެމިހުންގެ

ހިތްތައް ފަސްދަވައި އުޅެފިރުކުރުންކަމަށްވާނަމަ، ނުވަތަ އުމުރުން (އަހަރު) އިސްތިޢާރާތީނަހަން ވަރުގަދަވާހާލު، ނުވަތަ ކައިރިވެގެންވާ މުއްދަތެއްގައި އިސްތިޢާރާތީނަހަން ވަށްމަން އުމުރުން ވައްދުވެގެންވާނަމަ، އަދި މަސްތަބަރުމަ ނިޔާކުރަނި އުމުރުންނަން ކުޑަ މުހުތަޅުއް ދިނުމަށްކަމަށް ނުވަތަ އުފެދުނުކަމަކަށްނަމަ އުކަން ހުއްދަވާހުއްޖެވެ. އުހެންއްކަމަކު ޝާނާގެ ފޮނުވަދިނު: އުމުރުންނާއި ދުރާގަން ހަނގުރާމަކުރުމުންނާއި އަދި ބަތަރަމަކަނޑާނުލާ އުފުލާބެއްދިނުމުންނާއި އަދި އުމުރުންގެ މައްޗަށް ހަރުކަނިވެމާއި އަދި އުފެދި ކަންތަކެއް މުސްތިމުރުން އުމުރުންނާއިމެދު ކުރުމަން ހިނގަހުމުން ދުރުކުރުންކަމުގައިވާނަމަ، ފަހެ ޝާއާއި އުމުރުންގެ އެންމެ ބޮޑުބި އުހިޔަރުންގެ ތަރައިންވާމިހެކެވެ. އަދި ގެތިގެދުރުވާއި ސަރަހައްދު ދުރުވެގެންވާމައިއުކުވެސް އުނގަދުންނާއި އުކުވެރިވެ އުހިޔަރިވެ ހަދައިފިއެވެ. އުއީ ބުނާވާ ފަދައިންނެވެ:

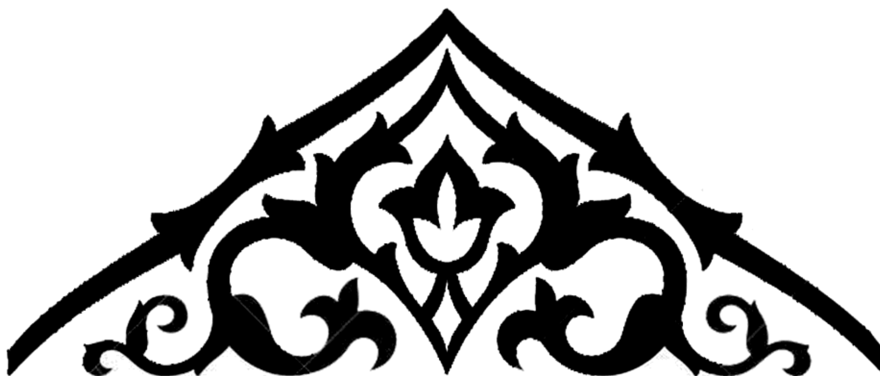
(سَهْمٌ أَصَابَ وَرَامِيْهِ بِذِي سَلَمٍ ::: مَنْ بِالعِرَاقِ لَقَدْ أَبْعَدَتِ مَرْمَاكِ)[86]

މާނައީ: " އެއްޗި ތިރު، އެތިރު އެއްލިމީހާ (ޒީސަލަމްގައިވާ) ދުރުސަރަހައްދުގައި ހުރިއިރުވެސް އިރާޤުގައިގައި ހުރި މީހާގެ ގައިގައި ޖެހުނެވެ. ފަހެ ތިރުގެ އަމާޒު ވަރަށް ދުރުކޮށްލެވިއްޖެއެވެ."

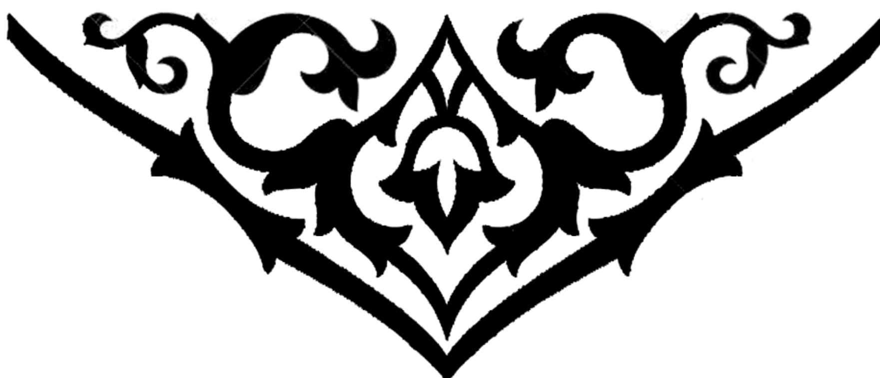
ދުންފަހެ އުބައިމީހުން މުރުތައްދުންކަމަށްވާނަމަ، އުބައިމީހުންގެ ފަރާތުން މުސްލިމުންނަށް ލިބޭ ގެއްލުންތައް (ބަދުލުބުރުހާން) ދުރުކޮށްލަން މަސްވަރާދުލިރާ ދަންނަށެ، ފަހެ މިފަދަ މިހާ ފިޒުހުވެރިންގެ ކައިރިގައިވެސް ފާފަވެރި ގޯސްހަދާ މިހަކަށެވެ. އުހެނީ މުރުތައްދުވެގެންވާ މިހާ، ޝާނާ މުރުތައްދުވެގެންވާ ޙާލު މުސްލިމުންގެ މުދަލުން ހައްލަކުރާ ތަކައްކަލުން ޖެހިނުފަ ޖަންނާ އުފުލުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. ހާއްޖަކާތުން އުމުރުގެ ރިބައިން މުރުތައްދުވުން ތަކާރުވެއްޖެ މިހެކެވެ. އުހެނީ ހަމަކަރަވަރުން (މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް) ހަމަލާދީ، މުދަލަށް ފާރަގަތުމުގެ ޝާނުދަށްއިތުރުމި މިޖާނުގައި މުރުތައްދުންވެއެވެ. އުހެންކަމުން އުކަންތައް އާނައަން ދުރުކޮށްލުމި، ޚަޒާއި އިދާރާގެ މައްޗަކަށްވެ ބޮޑު އެންމެ ބޮޑު އުހިޔަރިކަމުގެ ތަރައިންވާކަމަށެވެ. މިކަމަކަށްޖެހުމެ ބަޔައް މިސްތަޤުކަންގެ ގޮތުގައި އުކަންތަކަ ހާދައިގެ ހުއްދަކަމެއް ކަމުގައިމިހިނދު، ހަރުފުރުގެ ބިލާބުގެ ބަދަލިންނަން މުރުތައްދުވުމުގެ ދުރުތަތް ހުރުވެގެންދިޔައެވެ. އަދި ހުރިހާ ފަރާތަކުން އަވަސްވެގެންނަ ޙާދުގައި އުބައިމީހުން އުކަންތަކަން ކުރިމަތިލިއެވެ. މިކަންތަކަ (އުބައި: މުރުތައްދުވެގެންވާ ޙާދުގައި ގެއްލުންދު މުދަލަން

[86] ديوان الشريف الرضي: 2/ 593

އަމީރުން ބައެއް ގޮތެއްކަމުގައި މަޞްލަޙަތުތަކާއި ޖަމާޢަތްތަކާއި ބައެއް ޖިންނާތުންނާއި) ދުނިޔަވީގައިވިޔަސް، ފަހެ ކޮންމެ ޖަމާޢަތުގައި ކޮންމެ މީހަކަށް އެކަނިބައް ފަސާދަކުރާ ބާރުކުރުން ވާޖިބު ނުކުރެއެވެ. އެހެންކަމުން ބިޔާ އެކަން ދެނެގަންނާށެވެ.

ذَبْحُ

ފަސްލު

ދީން ސުވާލުކުރި މީހާގެ ބުނުންކަމުގައިވާ: 'މިކަންތައް ނަޞާރާގެ މުވާލާތަކީ (އެކުވެރިވެ އެހީތެރިވުމަކީ) ވާޖިބުކަމެއްތޯ؟ ނުވަތަ ކުފުރަކަށްވާނެ ކަމެއްތޯ؟'

ޖަވާބު: އަހުލުކިތާބުންނާއި އެކުވެރިވެ އެހީތެރިވުންވަނީ އަހުލުކިތާބުންގެ ގޮތުގެ ދީނުގައި އަހުލުކިތާބުންނާއި އެކީގައި އުޅެ އަދި އަހުލުކިތާބުންނާއި ހަމަޖެހިގެން ނިކަމެތިވުމުގައި އަދި އެފަދަ ކަމެއްގައި ކަމަށްވާނަމަ، ފަހެ އެފަދައިން އުޅޭ މީހާ ކާފަރެއްކަމަށް ޙުކުމްކުރެވޭނެއެވެ. އެއީ الله تعالى ވަޙީކުރެއްވިފަދައިންނެވެ:

﴿ ...وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَإِنَّهُۥ ... ﴾[87]

މާނައީ: "...ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެމީހުން އެކުވެރިން ކަމުގައި ބަލައިފިމާ (ދަންނާށެވެ) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެއީ، އެމީހުންގެ ތެރެއިންވާ މީހެކެވެ..."

އަދިވެސް ވަޙީކުރައްވައެވެ:

﴿ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِى ٱلْكِتَٰبِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا۟ مَعَهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا۟ فِى حَدِيثٍ غَيْرِهِۦٓ ۚ إِنَّكُمْ إِذًا مِّثْلُهُمْ ... ﴾[88]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން، ފޮތުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ބާވައިލައްވާފައިވެއެވެ. الله ގެ އާޔަތްތަކަށް ކާފަރުވެ އެއާޔަތްތަކަށް މަލާމާތްކުރާ އަޑު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އިވޭހިނދު، އެމީހުން އެހެން ވާހަކައެއް ދެއްކުން ފަށައިފުމަށް ދާންދެން، އެމީހުންނާއެކު، ތިޔަބައިމީހުން ނުތިބޭށެވެ. އެހެން ތިޔަބައިމީހުން ތިބެފިނަމަ، ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުންނަކީވެސް އެމީހުންފަދަ ބަޔެކެވެ..."

އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވައެވެ:

---

[87] المائدة: 51

[88] النساء: 140

«مَنْ جَامَعَ الْمُشْرِكَ وَسَكَنَ مَعَهُ فَإِنَّهُ مِثْلُهُ»[89]

މާނައީ: "މުޝްރިކުންނާއި އެކީ ޖަމާޢަވެ އެއްބައިވެ، އަދި އެބައިމީހުންނާއި އެކީގައި ދިރިއުޅޭމީހާ ވެސް ހަމަކަށަވަރުން އޭނާވެސް އެބައިމީހުން ފަދައިންނެވެ."

އަދިވެސް ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«أَنَا بَرِيءٌ مِنْ كُلِّ مُسْلِمٍ يُقِيمُ بَيْنَ أَظْهُرِ المشْرِكِينَ»[90]

މާނައީ: "މުޝްރިކުންގެ ތެރޭގައި ދާއިމްވެގެން ހުންނަ ކޮންމެ މުސްލިމެއްގެ ކިބައިން ތިމަންކަލޭގެފާނު ބަރީއަވެވަޑައިގަންނަވަމެވެ."

ދެހަދީޘް ރިވާކުރެއްވީ އަބޫ ދާއޫދެވެ.

އަދި އެބައިމީހުންނާއި އެކުވެރިވެ އެހީތެރިވެދިނުމަކީ އިސްލާމު ބިންގާކަމުގައި، އެބައިމީހުން އެތަނުން އަރައިސްފިއްޔާ އަދި އެކުގަ ގޮތަކަށްނަމަވެސް، ވަކި މިފަދައިން ވަޒީފާގެ ބަސްތަކުން ހިތުއޮޅޭނާ ފާފަވެރިއެކެވެ. އަދި އެމީހުންނާއި އެކުވެރިވެ އެހީތެރިވެ އެމީހުންގެ ދީނަށް ފައިދާ ހުރިހާކަމެއްވެސް، އެއީ ތަޤްލީދުކުރުން އެމީހުންގެ ގޮތްތަކަށެވެ، އަދި އެބަޔަކާ އެއްފަދައިން ދަހަމަޖެހުމާ ހިތްވަރުދިނުމާ ބާކީގެ މަތިން ބޭނުން ވެގެންވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނާއި އެކުވެރިވެ އެހީތެރިވެދޭ އެމީހުންގެ ދިރިއުޅުމާއި ކަމަށްވާނަމަ ވެސް އެކަމަށް އެމީހުން ފަދައިންނެވެ. އަދި ހެއްލުމެއްގެ ބޮޑަށް ދެރަ ނުބައިވާކަމެއް، އެމީހުން މިއްޔަތުކުރާވީ އެބަޔަކާއި އެކުގައެވެ.

އެހެންއެކަމަކު ސުވާލުކުރާ މީހާގެ ބުނުންކަމުގައިވާ: 'ދުނިޔަވީ ގޮތުން އެއް ބޭނުކަމަކާއި ގޮބިއްޔާންތަކަމެއްގެ ސަބަބުން' މިއާއިމެދު ދެކެނީކޮންފަދަ. އެކަމާ ހިތްވަރު އެމީހުންނަށް ލިބިފައިވާކަމަށް ދަލީލުކުރާ ކަމެއް ގުޅޭގޮތުން ދެނެގަތުން ވާނީކޮބާތޯއެވެ؟ އެހެންނަމަވެސް، އަދި الله އަންގަވައި އޭނާ އެމީހުންދެކެ ނުރުހުމާ ނަފްރަތްތެރިވާނަމަ، އޭނާގެ ތަރަހަށް އެކުލެ ބޮޑަށް

[89] رواه أبو داود: 2787 وصححه الألباني.

[90] رواه البيهقي في السنن الصغير: 3117 ، وراه أبو داود: 2645 وصححه الألباني.

ފިނިކަން ލިބޭކަމަކަށްވީ އެމީހުން ނުރުހުންވާ ކުރިއަށް ކަންތަކެވެ. އެހެންކަމުން އެކަކަށްވެސް އިބްނުލް ޤައްޔިމް ވިދާޅުވެފައިވާ ފަދައިންނެވެ:

(أَتُحِبُّ أَعْدَاءَ الحَبِيْبِ وَتَدَّعِيْ ::: حُبًّا لَهُ مَا ذَاكَ فِي إِمْكَانِ) [91]

މާނައީ: "ލޯބިވެރިޔާގެ ޢަދުއްވުންނަށް ލޯބިވާ ހާލު، އޭނާ ދެކެ ލޯބިވާކަމަށް ކަށް ދަޢުވާކުރަނީހެއްޔެވެ؟ އެކަމެއް އެހެން ނުވާނެއެވެ."

ދެންފަހެ ސުވާލުކުރި މީހާގެ ޖަވާބުކަމުގައިވާ: 'އެބައިމީހުން ކަލޭދެކޭ އެބައިމީހުންނަށް އެއްޗިހިޔާ ހެދުމަށް އޭނާގެ ނަފްސުވެސް ލޯބިވާނެކަމުގެ ދަޢުވާކުރަމަށް އެކަމުގެ ޙަޤީޤަތަކީ ކޮބާހެއްޔެވެ؟'

ޖަވާބަކީ: އެބައިމީހުންގެ ލޯބިވާކަމުގައި ޝަރުޠުތަކާ ޚިލާފު ނަމަވެސް އެކަމާއިގުޅޭ ޙިސާބުގެންނެވެ، ނަމަވެސް އެބައިމީހުންނާއި އެކުގައި މީހުންނަށް ލޯބިވާކަމަށް އޭނާ އެއްބަސްވެފައި، އެހެންނަމަވެސް އެބައިމީހުންނާއި ކުރިމަތިލާ ލޯބިވާކުރުމަށް އޭނާ ދުވަސްވަރުގެ ނަފްސުގެ، ނަމަވެސް 'އެބައިމީހުން ފުރަތަމަ އެހެންމީހުންނަށް ލޯބިވާންޏާ، އަދި އެބައިމީހުންނަށް ލޯބިވާނޭ ތަބާވާނެ ނުބައިނަމަ' މީހުން އޭނާ ބުނުން، (އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުން ޝަރުޠުކޮށްގެ) ބުނެވި އޭނާގެ މައްސަލަތަކެވެ.

ދެންފަހެ އެބައިމީހުންގެ ލޯބިވާކަމުގައި އޭނާ ޝަރުޠުތަކާދޭތެރެ ނަމަވެސް އެބައިމީހުންގެ ލޯބިވާކަމުގައި އޭނާ ޝަރީޢަތުގެ ދަށުން، الله ގެ ރަސޫލާ އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ ސުންނަތުން އެބައިމީހުންގެ ކުރުގެ މައްސަލަ ދަލީލުތަކުން ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައިވެއެވެ. ދީން އެއްކަލަކުން އޭނާ ޝަރުޠު ކުރިމަތިވާ، ނަމަވެސް ދެކޮޅަށްހަދާ ހުރިހާކަމަކާ، ފަދަ ގޮތަކަށް ލޯބިވާގެ ލޯބިވާކަމުގައި ޝަރުޠު ކުރިމަތިލައި ލޯބިވާކަމަށް އިޙުލާޞްތެރިކަމާ އިތުބާރު ވަލީން އޭނާއަށް ލޯބިވާގެންނެވެ.

ދެންފަހެ އެބައިމީހުންގެ ކުރުމަށް އޭނާ އިތުބާރުވެ، އެހެންކަމުން އެބައިމީހުންނާއި ކުރިމަތިލާ އެބައިމީހުން ލޯބިވާކުރުމަށް އޭނާ ދުވަސްވަރުގެ ނަފްސުގެ، ފަދަ އޭނާއާ އެބައިމީހުންނަށް ދެކޮޅު އެއްބަސްވާނެއެވެ. އަދި އެކަމުގައި الله تَعَالَى ގެ މިބަސްފުޅަށް ވަޙީކޮށްފައިވެއެވެ:

[91] الكافية الشافية: 221/1

﴿ وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ﴾ [92]

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނު އެއްބަސްނުވާނަމަ ދޫދެއް ދެއްވާ ގޮތަކަށް ދެއްވާނަމަ، ކާފަރުން ހިތައި، އެކަމަށް އެއްބަސް އެދުނުއެވެ. އެއީ އެއްބަސްވުމަށް ކަލޭގެފާނަށް ދޫދެއް ދިނުމަށްޓަކައެވެ."

އަދި އާޔަތަށްވުރެ އާޔަތުގައި ފަހަރުމިނުގެ ބުނުމެވެ.

ދެންފަހެ "އުބައިދުބްނު ޖިރާޙާއި އެހެންމީހުނާއި ކާފަރުންނާ، އެހެންކަމަކާ އުބައިދުބްނު ކާފަރުންނާ އަޅުގަނޑު ނުބައިކުރެވޭ' މިފަދައިން އާދޭ ބައްލަވަ، ފަހެ މިއީ އުބައިދުބްނު އިސްލާމްކަމަށް އާދޭގެ ފަރާތުން ކުރިމަ ބުނެފައެވެ. އެހެނީ ކާފަރުކަމާއި އިސްލާމްކަމާއި ދުވިދެގެ އެހެންކަމެއްނުވެއެވެ. އަދި ފަހެ އުބައިދުބްނު ކާފަރުންނެވެ މަސްއޫލުވާނެއެވެ. އެހެންކަމަކީ ކާފަރުވާނަމަ ދެންފަހެ ކާފަރުކަމަށް އިސްލާމްކަމަ ދިޔާ، ނުވަތަ ކާފަރުންނަށް މަސްއޫލުވާނެ ދިޔާ ނަސޭހަތް މީހާ ވާހަކަ ކާފަރަކަށެވެ. އެހެންކަމުން މީހާވެސް ވާހަކަ ކާފަރަކަށެވެ.

ދެންފަހެ އާދޭ ބުނުންކަމުގައިވާ: 'މިފަދައިން ކަލޭބައްލަވާކަން މީހެއްގެ ފުރުން ޙިބާއަށް އެނގިއްޖެނަމަ ޙިބާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވަނީ ކޮންކަމެއްހެއްތޯ؟'

ޖަވާބީ: ޙިބާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވަނީ އާދޭއަށް ނަޞޭޙަތްދިނުމެވެ، އާދޭއަށް الله تَعَالَى ގެ މަގަށް ގޮވާލާ، އާދޭ އެއަޅުގަނޑު ކަންތައްތަކުގެ ނުބައިކަން އާދޭއަށް އަންގައިދިނުމެވެ. ދެންފަހެ އާދޭ ތައުބާވެއްޖެނަމަ، އެދުވެގެންފާގަތިވީ އެއީއެވެ. ދެންފަހެ އާދޭ ގޮތުދުންނާއި އެގޮތުގެ މަތީގައި ދުވިދުނުއްޖެނަމަ، އާދޭ އެއަޅުގަނޑު ކަމުގެ ބުނުމާ އާދޭއަށްވާއެވެ. އެއީ ކާފަރުއްނަމަ އާދޭއި ކާފަރެކެވެ. އާދޭ އެއަޅުގަނޑުކަމުގެ ފަރާތުން ނުވަތަ އާދޭއަށް ފަރާތްތަކެއް ވާޖިބުވެއެވެ. އެހެންމީހާގެ ޙަތްކަމެއް އިސްލާމުކަން އަދަބެއް، އަދި އާދޭ ބުއްދިވެރިކަން ތަންދަނުން އާދޭއާއި ގުޅުންކަނޑާލާ އާދޭ ދުރުކުރުމަށް ވާޖިބުވާނެއެވެ. ފަހެ އެނުވަ ހަނދާންކުރަންވީ ނަސޭހަތް މިންނެއް ނަބިއްޔާ ﷺ ހުރުމަތަށްވާ ގުޅުންކަނޑާލުމާ، އަދި އެމީހުންނާއި ވަކިކަމުގެ ސަލާމުކުރުން މަނާކުރައްވާވެ. ދެންފަހެ ކާފަރުންނާއި އެކުވެރިވު އެހީތެރިވު، އަދި އުބައިދުބްނު ދެކޮ ފަރާތް މިގޮތަށް ޕްރޮޕެގަންޑާ ކަންފަދައަކަށްއެވެ؟

[92] القلم: 9

ހަސްކޮ

ފަސްލު

ދުނިޔަވީ ބޭނުންވެއްޖެނަމަ: ކާފަރުން މިބާހުންކުރި އާއްމަކާއި ބަރީޤީތަކާއި އަޤުދުތަކާއިވިސް
اللّٰه تَعَالَى ގެ މިބަސްފުޅާއި ތަފާތުކޮށްލެވޭނެއެވެ:

﴿ لَّا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ لَمْ يُقَٰتِلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَٰرِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوٓا۟ إِلَيْهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُقْسِطِينَ ۞ إِنَّمَا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ قَٰتَلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّن دِيَٰرِكُمْ وَظَٰهَرُوا۟ عَلَىٰٓ إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴾ [93]

މާނައީ: "މުސްލިމުންގެ ދީނާމެދު ހަނގުރާމަނުކުރާ، އަދި މުސްލިމުންގެ ގެދޮރު ދޫކޮށް މުސްލިމުން ބޭރުކޮށްނުލާ މީހުންނަށް މުސްލިމުން ހެޔޮކޮށްދިނުމާއި، އަދި އެމީހުންނަށް އިންސާފުވެރިކަމާއި ކަންތައް ކުރުން، اللّٰه މުސްލިމުންނަށް މަނާއެއް ނުކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އިންސާފުވެރިންނަށް اللّٰه ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެކަމަކު اللّٰه މުސްލިމުންނަށް މަނާކުރައްވާކަން ކަށަވަރީ، މުސްލިމުންގެ ދީނާމެދު މުސްލިމުންނާ ހަނގުރާމަކުރި، އަދި މުސްލިމުންގެ ގެދޮރުން މުސްލިމުން ބޭރުކޮށް، އަދި މުސްލިމުން ބޭރުކުރުމަށް ވާދަވެރިވާ މީހުންނާ އެކުވެރިވުމަށް ބަދަލުވުމެވެ. އެމީހުންނާ އެކުވެރިވާ ބަޔަކު މީހުން (ޒާލިމުންނެވެ) ފަހެ، އެމީހުންނީ، ހަމަ އަނިޔާވެރިންނެވެ."

ފަހެ ކާފަރުންގެ ތެރެއިން ބަޔަކަށް ނިކަމެތިމުސްލިމުންއާދޭ ރައްކާތެރިކަންދޭތޯ ކުރުމަކީ މައްސަލައަކާ ނުބައްލާ އެއާއިލީ ގުޅުން ބޭނުންވެއެވެ. އެއީ އެކަންތައް އެކާފަރުންނާއި އެކުވެރިވުމާއި ނުވޭ، އަދި ކުޑައްތޭ، އެކާފަރުންނާއި އަރާރުންތެރިވުމާއި އެކުގައިވާނަމައެވެ.

93 الممتحنة: 8-9

އަދި ހަމައެފަދައިން މާލިކު ބިން ދުޚްޝުމާއިމުދު ސަޙާބީން ވާހަކަދައްކަމުންދިޔުމެވެ. އޭގެ ތެރެއިން ބައެއް ބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ: 'ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއީ މުނާފިޤެކެވެ.' އެހިނދު الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

(...أَلاَ تَرَاهُ قَدْ قَالَ: لاَ إِلَهَ إِلَّا الله، يُرِيدُ بِذَلِكَ وَجْهَ الله؟" قَالُوا: بَلَى وَلَكِنْ نَرَى نَصِيْحَتِهِ لِلمُنَافِقِينَ، فَقَالَ: " فَإِنَّ الله قَدْ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ: لاَ إِلَهَ إِلَّا الله، يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ الله.) [94]

މާނައީ: "....'الله ގެ މޫނުމުބާރަކު އެދިއެގެން (އިޚްލާޞްތެރިކަމާއިއެކު) އޭނާ لاَ إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ކިޔާފައިވާތަން ނުފެންނަނީހެއްޔެވެ؟' އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ: 'އާދޭހެވެ. އެހެންނަމަވެސް އޭނާ މުނާފިޤުންނަށް އިޚްލާޞްތެރިވެ ނަޞޭޙަތްތެރިވާ ތަން ތިމަންމެންނަށް ފެނެއެވެ.' އެހިނދު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: 'الله ގެ މޫނުމުބާރަކު އެދިއެގެން (އެބަހީ: އިޚްލާޞްތެރިކަމާއިއެކު) لاَ إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ކިޔައިފި މީހާގެ، ހަމަކަށަވަރުން ނަރަކައިގެ މައްޗަށް الله ޙަރާމްކުރައްވާފައެވެ.'"'

ނުވަތަ އެފަދަ ޙަދީޘްތަކުންނެވެ. އެރިވާޔަތްވެސް ބުޚާރީގެއެވެ. އަދި އެމާނައިގަ ޞަޙީޙު މުސްލިމްގައިވެސް އައިސްފައިވެއެވެ.

އަދި ހަމައެފަދައިން ސަޙާބީންގެ ތެރެއިން ބައެއް ބޭކަލުންގެ ބައްޕައިންކަމުގައި މުނާފިޤުންވިއެވެ. އެއީ ޢަބްދު الله ބިން ޢަބްދު الله ބިން އުބައްޔުބްނުސަލޫލްއެވެ. އަދި އެބޭކަލުންގެ އަރިހުން އެމީހުންނާއި ބަރާއަތްތެރިވެ، އެމީހުންގެ މައްޗަށް ރައްދުދޭކަން ފާޅުކޮށް، އަދި އެމީހުންގެ ކުރިމަތީގައި ރައްދުދޭކަމާއިއެކު މޫނު ކުރިކޮށްހުރުމާއި އެފަދަ ކަންތައް ކުރެއްވިކަމަށް ވާރިދުވެގެން ނުވެއެވެ.'

ބަޔާނު: ދެންފަހެ الله تَعَالَى ގެ ބަސްފުޅު: (ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރިކަލުން، ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރާ މީހުން...) ފަހެ އެއާޔަތުގެ މާނައީ: (ކާފަރުންގެ ތެރެއިން މުއުމިނުންނާއި) ހަނގުރާމަކުރާ ﷺ އަންހެނުންނާއި ކުޑަކުދިންނާއި ބަލިކަށި ނިކަމެތި މީހުންނާއި މިސްކީނުންނާއިމެދު ދުނިޔޭގައި ކަންތައްކުރުމަށް ހުއްދަ ކަންތައްތަކެއްނެތް الله تَعَالَى

[94] رواه البخاري: 425 ، ومسلم: 263

މުއުމިނުންނަށް ނަހީކުރައްވައެވެ. އެއީ އެމީހުން ދެކޭގޮ ކިބައިން އެއްބަޔަކަށް އެދި ސަލާންދޭހެއިރުވަ އެމީހުންނަށް ދިނުމާއި އެފަދަ ކަންކަމެވެ.

އެހެންކަމުން އެމީހުންނާއި އެކުވެރިވެ އެހީތެރިވެ، އަދި އެމީހުންނަށް ލޯބިކުރުން، އެމީހުންނަށް އިޙްތިރާމްކުރުން މަތިވެރިކަމާއި ދަރަޖަ ދިނުން، ވީމާ الله تَعَالَى އެކަމުގައި ހުއްދަކަމެއް ދެއްވާފައެއް ނުވެއެވެ. (ހުއްދަކުރައްވާފައި ނުވެއެވެ.) އަދި ކީއްވެތޯ، ކާފިރުންކަމުގައިވާ ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިން -އެމީހުންގެ (މުޝްރިކުންގެ ޙައްޤުގެ ދަރަޖައިގައި ދިމާދަ ދިމާކުރާގޮން އުޅޭ) ދިއްމިންކަމުގައިވިޔަސް އެމީހުންނާއި އެކުވެރިވެ އެހީތެރިވުން (މަނާކުރެއްވުމުގައި) ހުރަސްއަޅުއްވައިފައެވެ. އެހެނީ އެމީހުންނާއި އިސްވެ ސަލާމްކިޔުމާއި، އެމީހުންނަށް މަގުން ޖާގަދިނުމާ ތަންދިނުންވެސް ނަބިއްޔާ ﷺ ނަހީކުރެއްވިއެވެ. އަދި ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«لَا تَبْدَءُوا الْيَهُودَ وَلَا النَّصَارَى بِالسَّلَامِ، فَإِذَا لَقِيتُمْ أَحَدَهُمْ فِي طَرِيقٍ، فَاضْطَرُّوهُ إِلَى أَضْيَقِهِ»[95]

މާނައީ: "ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންނަށް ތިޔަބައިމީހުން އިސްވެ ސަލާމްނުކުރާށެވެ. އަދި އެމީހުންކުރެ މީހަކާއި މަގުމަތީގައި ބައްދަލުވެއްޖެނަމަ، އެންމެ ދަތި ހަނި ދިމާލަކުން ދިއުމަށް އެމީހަކަށް މަޖުބޫރުކުރާށެވެ."

އަދި (މުޝްރިކުންނާއި ޝިއްދަވެ) ހަރުކަށިވުމަކީ ރަޙްމަތެއް ބާރުވެރިކޮށްދިނުމެވެ މިފަދައިންނެވެ.

ދުޝްމަނު ބެލުމީ ކާފިރުންނާއި މުޤާބަލުކުރުމުގައި އެކަނިކޮށް ހުއްދަކަމެއް ލިބިފައިވަނީ ކޮބައިތޯ؟ މާނައަކީ ކޮންމީހުންނާއި ބެހޭގޮތުން މުއުމިނުންނަށް ހުއްދަ ކަމެއް ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.

އަދި އެތަން ތަފްސީރު އިބްނުކަޘީރުން ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ:

(...وَهَذَا أَيْضًا رَحْمَةً لَهُمْ لِتَشَدُّدِهِمْ وَجِدِّهِمْ فِي العَدَاوَةِ....حَيْثُ رُخِّصَ لَهُمْ فِي صِلَةِ مَنْ لَمْ يُجَاهِرُ مِنْهُمْ بِقِتَالِ الْمُؤْمِنِيْنَ وَإِخْرَاجِهِمْ مِنْ دِيَارِهِمْ. وَقِيْلَ:

[95] رواه ومسلم: 2167

أَرَادَ بِهِمْ خُزَاعَة وَكَانُوا صَالَحُوا رَسُولَ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَنْ لَا يُقَاتِلُوْهُ وَلَا يُعِيْنُوا عَلَيْهِ. وَعَنْ مُجَاهِدٍ: هُمُ الَّذِيْنَ آمَنُوا بِمَكَّةَ وَلَمْ يُهَاجِرُوْا. وَقِيْلَ: هُمُ النِسَاءُ وَالصِّبْيَانُ....وَعَنْ قَتَادَةَ: نُسِخَتْهَا آيَةُ القِتَالِ...)[96]

މާނައީ: "...މިއާޔަތްވެސްވަނީ އެކަލާނގެ ނަހީކުރެއްވުން އެމީހުންނަށް (އެބަހީ: މުއުމިނުންނަށް)ވާ ރަޙްމަތެއްކަމުގައިވެއެވެ. އެއީ (ކާފަރުންނާއި) ޢަދުލުވެރިވުމުގައި މުއުމިނުން ހުއްޓުވޭ ގޮތަކާ މަސައްކަތްކުރާކަމަށްޓަކައިއެވެ....އެގޮތުން މުސްލިމުންނާއި ހަނގުރާމަކުރުން ފުށުއަރާ، އަދި މުސްލިމުންގެ ދުޝްމަނުން ނުކުތުމަށް ފުށުއަރާ މީހުންނާއިމެދު ހުރިހާ ކަންތައްތަކުގައި އިންސާފުވެރިވުމަށް އެކަލާނގެ ހުއްދަދެއްވައެވެ.

އަދި ބުނެވެއެވެ: އާޔަތުގައި މުރާދުވެގެންވަނީ ޚުޒާޢާ ޤައުމުގެ މީހުންނެވެ. އެބައިމީހުންވަނީ الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ އާއި ހަނގުރާމަ ނުކުރާނޭކަމަށް އަދި އެކަލޭގެ މައްޗަށް އެހީތެރިނުވާނޭކަމަށް އެކަލޭގެފާނާއެކު ސުލްޙަވެފައެވެ. އަދި މުޖާހިދުގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: 'އެއީ މައްކާގައި އީމާންވެފައިވާ ހިޖުރަކޮށްނުލާ މީހުންނެވެ.' އަދި އެބައިމީހުން އަންހެނުންނާއި ކުޑަކުދިންނަށްވެސް ބުނެވިފައެވެ.....އަދި ޤަތާދާގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: 'ހަނގުރާމަކުރުމުގެ އާޔަތުން މަންސޫޚު ކުރެވިއްޖެއެވެ.'..." މިއެވެ. އެބަހީ: الله تَعَالَى ގެ މިއާޔަތެވެ:

﴿...فَٱقۡتُلُواْ ٱلۡمُشۡرِكِينَ حَيۡثُ وَجَدتُّمُوهُمۡ...﴾ [97]

މާނައީ: "...ފަހެ، ތިޔަބޭފުޅުންނަށް މުޝްރިކުން ފެނުނު ތާކު ތަނަކުން، ތިޔަބޭފުޅުން އެމީހުން ޤަތުލުކުރައްވާށެވެ..."

ތިބާއަށް ފެނިގެންދާގޮތުގައިން މިއާޔަތާއިމެދު، މިއާޔަތުގައި ކަންތައްތަކަށްވުރެ އިސްކަމަށް ބުނެވެއެވެ. އެއީ ޤަތުލުކުރުމާއި ގުޅޭގޮތުގައިވާ އާޔަތެކެވެ. އަދި މިއާޔަތްވެސް އަންހެނުންނާއި ކުޑަކުދިންނަށް ހުއްޓުވާގެންނެވެ ބުނެވިފައިވެއެވެ. އަދި މިއާޔަތްވެސް އިސްލާމްދީނަށް ރިވާވެގެންވާ ހިމެނޭ

[96] الكشاف للزمخشري: 516/4

[97] التوبة: 5

މުޝްރިކުންނާއިމެދުގައިކަމަށް ވެސް ބޭނުންވެފައިވެއެވެ. އެގޮތުން އެފަދަ މީހުންނަށް ހަދިޔާއާއި ދުނިޔަވީ މުދާތަކުން ދިނުން ހުއްދަވެގެންވެއެވެ،

ދެންފަހު ކާފިރުންނާއި މުޢާމަލާތްކުރުމާއި އަރިހުވެރިވެ، އެހީތެރިވެ، އެބައިމީހުންނަށް ހަދިޔާދީ، ޒިޔާރަތްކުރުން އެބައިމީހުންނާއިއެކުގައި ކާންބުއިމާއި ހަމަޖެހިލުން ހުއްދަވެގެންވާކަމަށް ވިޔަފާރިކުރުން ދަލީލުކުރާ ކޮންމެ ކަމެއްތޯ؟

ދެންފަހު ޙާޠިބު ބިން އަބީ ބަލްތަޢާގެ ޙަދީޘްގެ ޢިބާރާތަކީ: ހަމަކަށަވަރުން ޙާޠިބާ ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވި ވަޢުދުގެންނެވި ބޭކަލަކެވެ. އަދި الله تَعَالَى ބަދުރު ހަނގުރާމައިގެ އަހުލުބަދުރުންނަށް ވަޙީކުރެއްވިކަމަށް ޞަޙީޙުގައި އައިސްފައިވެއެވެ:

(اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ.) [98]

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުން ބޭނުންވާގޮތެއް ޢަމަލުކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންއިލާހު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފާފަފުއްސަވައިފީމެވެ."

އަދި ޙާޠިބު ބިން އަބީ ބަލްތަޢާގެ ވާހަކައަށް ބަލާއިރު، މިވާހަކަ ބޭނުންކުރެވެއެވެ. އެއީ الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ވަޢުދުގެންނެވި ހަބަރުދެއްވާ މުޝްރިކުންނަށް އެކަށީގެން ލިޔުއްވި ހިނދެވެ. ފަހެ މިއީ ޙާޠިބުގެ ފުރުން ފާޅުވި ޖާސޫސްކަމުގެ ޢަމަލެވެ. އަދި މުސްލިމު ޖާސޫސް ގޮތުގައި ޢަމަލުކުރާމީހާގެ ޙުކުމްވެރިޔާ ހުކުމްކުރާނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެކަންތައް އޭނާ މުސްލިމުންގެ ސިއްރުތަކުގެ ހަބަރު މުޝްރިކުންނަށް ދިނުމުން ހުއްދަކުރުމަކަށް އޮޅި ދަލީލެއް ނުވެއެވެ.

ހަމައެފަދައިން ޙާޠިބުގެ ޙަދީޘްވެސް، މުނާފިޤުންނާއި އެކު އިދިކޮޅުވެރިކަމާ، އެބައިމީހުންނަށް ނަޞޭހަތްތެރިވުން ހެދުމަކީ ހުއްދަކަމަށް ދަލީލުނުކުރެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ބުނެވިދާނީ -މިގޮތަށް ދަންނަވާލެވޭނީ الله އެވެ- 'މިއީ އަހުލުބަދުރުން ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވި ވަޢުދުގެންނެވިން ފުއްސެވިގެންވާ ފާފަތަކެވެ. އަދި އެއީ ސަބަބަކުން ޙާޠިބަށްވެސް ފުއްސެވުން ލިބިގެންނެވެ.'

އަދި ޢަބްދުالله ބިން ޢަބްދުالله ބިން އުބައްޔުގެ މައްސަލާގެ ޙަދީޘްގައި: ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ޢަބްދުالله ބިން ޢަބްދުالله، އެކަލޭގެފާނު ބައްޕަ ޢަބްދުالله ބިން އުބައްޔާއިމެދު

---

[98] رواه البخاري: 3007، ورواه مسلم: 2494

ކަންތައްކުރެއްވި ގޮތީ، ހުކުމްކުރެއްވިގޮތާ ބަދަލުވާގޮތަށް ހުކުމްކުރުމުގައިވެސް އަދިވެސް ތަބާވިކަން ވަންހަނާވެގެން ނުވާނޭފަދައިން ހުކުމްކުރައްވެ. އަކަށްޓަކާއި ކިޔައަންނަނީ މިންވަރާ الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަމުރުން އަކަށްޓަކާއިގެ ބަދަލު ގޮތުގެކަންތަކުން އިތުރަށް ބަލައިލުން އެދުނުވެ.[99] އެހީތެރި الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ އަކަށްޓަކާއިން އިތުރަށް ނުދެއްކިއެވެ. ދެންފަހު އަކަމުގައި އެއްވެސް ތަފާތެއް ނުވާ ކަމުކަން އެއްވެސް މިހާރު އެކަމާ ބަހަނާ ތަފާތުތަކުން ކިޔަވަނަތޯއެވެ؟ އަދި ކިޔުމަށް، އެކަމާ ހަސްދުކުރި ގޮތާ ދިމާއިދިކޮށް މިތަފާތުތަކުން މަރުދަލުވެއްޖެއެވެ. والله أعلم.

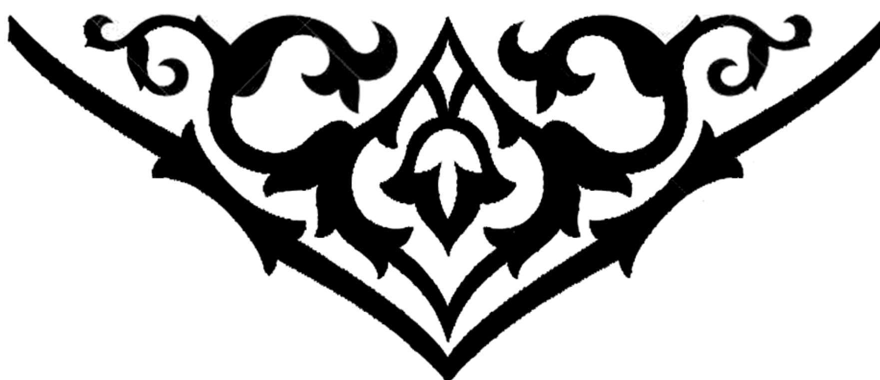
[99] تفسير الطبري: 669/22، وابن كثير: 157/8

ދާއިރާ

اللّه ﷻ ހަށްސަވަރި ރޮބިފުޅުގެ

ރާއްޖަށް

ޚާތިމާ

الله تعالى އަށްޓަކައި ލޯބިވުމުގެ މާތްކަން.

الله تعالى ވަޙީކުރައްވައެވެ:

﴿ ٱلْأَخِلَّآءُ يَوْمَئِذٍۭ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا ٱلْمُتَّقِينَ ﴾[100]

މާނައީ: "އެކުވެރިން އެދުވަހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ވާހުށީ ދުޝްމަނުން ކަމުގައެވެ. ތަޤުވާވެރިން މެނުވީއެވެ."

އަދިވެސް ވަޙީކުރައްވައެވެ:

﴿ وَيَوْمَ يَعَضُّ ٱلظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَـٰلَيْتَنِى ٱتَّخَذْتُ مَعَ ٱلرَّسُولِ سَبِيلًا ۝ يَـٰوَيْلَتَىٰ لَيْتَنِى لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ۝ لَّقَدْ أَضَلَّنِى عَنِ ٱلذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَآءَنِى ۗ وَكَانَ ٱلشَّيْطَـٰنُ لِلْإِنسَـٰنِ خَذُولًا ﴾[101]

މާނައީ: "އަނިޔާވެރިޔާ އޭނާގެ ދެއަތްގައި ދަތްއަޅާ ދުވަސް ހަނދުމަކުރާށެވެ. އޭނާ (އެދުވަހުން) ބުނާނެއެވެ. އޭ ސަރަހޮއެވެ. ރަސޫލާގެ އަރިހުން މަގެއް ހިފައި، ބޭނުންކުރެވުނުނަމަ، ތިމަންނާއަށް ކިހާ ރަނގަޅުވީސްހެއްޔެވެ؟ އޭ ހުރި ހަލާކުއެއްގެ ބޮޑުކަމާއެވެ. ސަރަހޮއެވެ! ތިމަން އެވެސް މީހަކު މިތުރަކު ކަމުގައި ނުހިފިނަމަ، ކިހާ ރަނގަޅުވީސްހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންނާއަށް ޛިކުރު އައުމަށްފަހު، އޭނާ ތިމަން އެއިން އެއްކިބާކޮށް މަގުފުރައްދައިފިއެވެ. އިންސާނާއަށް އޭނާ ނިކަމެތިކޮށްލާ އެއްކިބާވެދާކަމުގައި ޝައިޠާނާ ވެއެވެ."

ފަހެ މިއީ الله އަށް ޓަކައިލޯބިވުމުގެ މަތިވެރިކަން ނޫނީ، ކޮންމެ ދުނިޔަވީ ގުޅުމެއްގެ ހާލަތެވެ.

އަދި އަނަސް رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

[100] الزخرف: 67

[101] الفرقان: 27-29

(ثَلاَثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلاَوَةَ الإِيمَانِ: مَنْ كَانَ الله وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَمَنْ أَحَبَّ عَبْدًا لاَ يُحِبُّهُ إِلَّا لِله عَزَّ وَجَلَّ، وَمَنْ يَكْرَهُ أَنْ يَعُودَ فِي الكُفْرِ، بَعْدَ إِذْ أَنْقَذَهُ الله، مِنْهُ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ.)[102]

މާނައީ: "އެމީހެއްގެ ކިބައިގައި ތިންކަމެއްވެއްޖެނަމަ އެކަންތަކުގެ ސަބަބުން އޭނާއަށް އީމާންކަމުގެ ފޮނިކަން ފެނިއްޖެއެވެ. (އެތިންކަމަކީ:) އެމީހެއްގެ ގާތުގައި الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ފިޔަވައި އެހެންހުރިހާ ފަރާތަކަށްވުރެ އެކަލާނގެއާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ލޯބިވުން ބޮޑުވެގެންވެއްޖެ މީހާއާއި، އަދި އަޅެއް ދެކެ ލޯބިވާނީ الله تَعَالَىٰ އަށްޓަކައި ކަމުގައި އޭނާ ދެކެ ލޯބިނުވާ މީހާއާއި، ނަރަކައަށް އެއްލާލެވުން ނުރުހޭ ފަދައިން الله تَعَالَىٰ ކާފަރުކަމުން އޭނާ ސަލާމަތްކުރެއްވުމުން އަނބުރާ އެކާފަރުކަމަށް ދިއުމަށް ނުރުހޭމީހާއެވެ."

ރިވާކުރެއްވީ ބުޚާރީއާއި މުސްލިމެވެ.

އަދި އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

(إِنَّ اللهَ يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: «أَيْنَ الْمُتَحَابُّونَ بِجَلَالِي، الْيَوْمَ أُظِلُّهُمْ فِي ظِلِّي يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلِّي»)[103]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން الله تَعَالَىٰ ޤިޔާމަތްދުވަހު ވިދާޅުވާނެއެވެ: 'ތިމަންއިލާހުގެ ޢިއްޒަތްތެރިކަމަށްޓަކައި އެކަކު އަނެކަކާ ލޯބިވި މީހުން ކޮބައިތޯއެވެ؟ ތިމަންއިލާހުގެ ހިޔާވަހިކަން ފިޔަވައި އެހެން ހިޔާވަހިކަމެއްނުވާ މިދުވަހުގައި ތިމަންއިލާހުގެ އެމީހުންނަށް ހިޔާވަހިކަންދެއްވާނަމެވެ.'" ރިވާކުރެއްވީ މުސްލިމެވެ.

އަދިވެސް އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

(أَنَّ رَجُلًا زَارَ أَخًا لَهُ فِي قَرْيَةٍ أُخْرَى، فَأَرْصَدَ اللهُ لَهُ، عَلَى مَدْرَجَتِهِ، مَلَكًا فَلَمَّا أَتَى عَلَيْهِ، قَالَ: أَيْنَ تُرِيدُ؟ قَالَ: أُرِيدُ أَخًا لِي فِي هَذِهِ الْقَرْيَةِ، قَالَ: هَلْ لَكَ

[102] رواه البخاري: 21، ومسلم: 43

[103] رواه مسلم: 2566

عَلَيْهِ مِنْ نِعْمَةٍ تَرُبُّهَا؟ قَالَ: لَا، غَيْرَ أَنِّي أَحْبَبْتُهُ فِي اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، قَالَ: فَإِنِّي رَسُولُ اللهِ إِلَيْكَ، بِأَنَّ اللهَ قَدْ أَحَبَّكَ كَمَا أَحْبَبْتَهُ فِيهِ)[104]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު، އެހެން ރަށެއްގައިވީ އޭނާގެ އަޚަކަށް ޒިޔާރަތްކުރިއެވެ. ދެންފަހެ އޭނާ ދިޔަ މަގުމަތީގައި އޭނާގެ ކަންތައް ބެލުމަށްޓަކައި الله تَعَالَى މަލާއިކަތެއް ފޮނުއްވީއެވެ. ދެން އޭނާ އެމަލާއިކަތާއާއި އަޅާހަމަވީހިނދު އެމަލާއިކަތް ވިދާޅުވިއެވެ: 'ކޮންތާކަށް ދާންބޭނުންވަނީ ކޮންތާކަށްހެއްޔެވެ؟' އޭނާ ބުނެއެވެ: 'މިރަށުގައިވާ އަޚެއްގެ ގާތަށެވެ.' ވިދާޅުވިއެވެ: 'އޭނާގެ މައްޗަށް ތިބާގެ ފަރާތުން ގެނެސްދީފައިވާ ނިޢުމަތެއް ބާވާ އެއްވެސް ނިޢުމަތެއްވާހެއްޔެވެ؟ (އެބަހީ: އޭނާގެ ކިބައިން އެއްވެސް ދުނިޔަވީ ފައިދާއެއް ހާސިލުކުރުން ބޭނުންވާހެއްޔެވެ؟) އޭނާ ބުނެއެވެ: 'ނޫނެކެވެ. الله އަށްޓަކައި އޭނާދެކެ ލޯބިވުން ފިޔަވައި އެހެންކަމެއް ނެތެވެ.' ވިދާޅުވިއެވެ: 'ފަހެ އަޅުގަނޑަކީ الله ގެ ރަސޫލަކުމެން ތިބާގެ ގާތަށް ފޮނުއްވި ރަސޫލުކެވެ. (އަޅުގަނޑު ފޮނުއްވީ) ހަމަކަށަވަރުން الله އަށްޓަކައި ތިބާ އޭނާގެ ދެކެ ތިބާ ލޯބިވިފަދައިން އެކަލާނގެ ވެސް ތިބާދެކެ ލޯބިވެވޭކަމަށް (ހަބަރުދިނުމަށްޓަކައެވެ.)" ރިވާކުރެއްވީ މުސްލިމެވެ. (ރަދީފުގައިވާ) (المَدْرَجَةُ) އަކީ މަގެވެ. އަދި (وَتَرُبُّهَا) އެބަހީ: އެކަމަކާއިގެން ބުރުވެ ތާއިބުކޮށް، އެކަންތައް އިޞްލާޙުކޮށް ފައިދާހާސިލުކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރުމެވެ.

އަދި މުޢާޛު ބިން ޖަބަލު رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްޤުދުސީއެއްގައި އަލްލާހުގެ ކިބައިން ދެއްވިއެވެ:

(قَالَ الله تبَارَكَ وَتعَالَى: وَجَبَتْ مَحَبَّتِي لِلْمُتَحَابِّينَ فِيَّ، وَالْمُتَجَالِسِينَ فِيَّ، وَالْمُتَزَاوِرِينَ فِيَّ، وَالْمُتَبَاذِلِينَ فِيَّ.)[105]

މާނައީ: "الله تَعَالَى ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: 'އަޅުގަނޑަށްޓަކައި އެކަކު އަނެކަކުދެކެ ލޯބިވާމީހުންނަށް، އަޅުގަނޑަށްޓަކައި އެކަކު އަނެކަކާއިއެކު އިށީނދެ މަޖިލިސްކުރާ މީހުންނަށް، އަޅުގަނޑަށްޓަކައި އެކަކު އަނެކަކަށް ޒިޔާރަތްކުރާ މީހުންނަށް،

[104] رواه مسلم: 2567

[105] رواه مالك في الموطأ: 3507

ތިމަންއިލާހަށްޓަކައި އެކަކު އަނެކަކަށް ލޯބިވާ މީހުންނަށް ތިމަންއިލާހުގެ ލޯބި ވާޖިބުވެއްޖެއެވެ." ރިވާކުރެއްވީ އިމާމު މާލިކު ސައްޙަ ސަނަދަކުންނެވެ.

އަދިވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވަނިކޮށް އަހުރެން އަޑުއިވުނެވެ:

(قَالَ الله عَزَّ وَجَلَّ: المُتَحَابُّونَ فِي جَلَالِي لَهُمْ مَنَابِرُ مِنْ نُورٍ يَغْبِطُهُمُ النَّبِيُّونَ وَالشُّهَدَاءُ.) [106]

މާނައީ: "الله ޖައްލަ ޖަލާލުހޫ ވަޙީކުރައްވައެވެ: 'ތިމަންއިލާހުގެ ޖަލާލަށްޓަކައި އެކަކު އަނެކަކަށް ލޯބިވާ މީހުންނަށް ނޫރުން މިންބަރުތައް ލިބިގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔުންނާއި ޝަހީދުންވެސް އެމީހުންނަށް ހިތިވަރުވާ ނިޢުމަތް ލިބުމަށް އެދުންވެރިވާނެއެވެ.'"

ރިވާކުރެއްވީ އައްތިރުމިޛީއެވެ. އަދި ޞައްޙަ ސަނަދަކުން ވިދާޅުވިއެވެ.

އަދި އަބޫ މާލިކު ﷺ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

(«إِنَّ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ عِبَادًا لَيْسُوا بِأَنْبِيَاءَ، يَغْبِطُهُمُ الْأَنْبِيَاءُ وَالشُّهَدَاءُ، قِيلَ: مَنْ هُمْ لَعَلَّنَا نُحِبُّهُمْ؟، قَالَ: هُمْ قَوْمٌ تَحَابُّوا بِنُورِ اللهِ مِنْ غَيْرِ أَرْحَامٍ وَلَا انْتِسَابٍ، وُجُوهُهُمْ نُورٌ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ، لَا يَخَافُونَ إِذَا خَافَ النَّاسُ، وَلَا يَحْزَنُونَ إِذَا حَزِنَ النَّاسُ» ، ثُمَّ قَرَأَ: {أَلَآ إِنَّ أَوْلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ })[107]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން ނަބިއްޔުންނަކުދެއި ނޫނު ބައެއްވެއެވެ. އެމީހުންނަށް ހިތިވަރުވާ ނަބިއްޔުންނާއި ޝަހީދުންވެސް އެދުންވެރިވާނެއެވެ. ބުނެވުނެވެ: 'އެބައިމީހުންނަކީ ކާކުތޯ؟ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރަސޫލާ ވިދާޅުވިއެވެ: 'އެބައިމީހުން ޝަރުޢީ ބަރުޖެ (ބުރަޗުކަށް) ނޫން. ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: 'އެބައިމީހުންނީ އެބައިމީހުންގެ ދެމެދުގައި ރަޙިމުގެ ގުޅުމެއް އަދި ނަސަބުގެ އެއްވެސް ގުޅުމެއްނެތި الله ގެ ނޫރުގެ ސަބަބުން އެކަކު އަނެކަކަށް ލޯބިވާ

[106] رواه الترمذي: 2390 وصححه الألباني.

[107] رواه النسائي في السنن الكبرى: 11172، وابن حبان في صحيحه: 573

ބައެކެވެ. އެބައިމީހުންގެ މޫނުތައްވާނީ ނޫރުންނެވެ. ނޫރާނީ މިންބަރުތަކެއްގެ މަތީގައެވެ. މީސްތަކުން ބިރުގަންނަހިނދު އެބައިމީހުން ބިރެއް ނުގަންނާނެތެވެ. އަދި މީސްތަކުން ހިތާމަކުރާހިނދު އެބައިމީހުން ހިތާމައެއްވެސް ނުކުރާނެތެވެ.' ދެން އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނު ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ: (އާދޭހެއްގެ މާނައީ: ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، الله ގެ ވަލީންގެ މައްޗަކަށް އެއްވެސް ބިރެއްނުވެތެވެ. އަދި އެއުރެންނަކީ ހިތާމަކުރާނޭ ބަޔަކު ކަމުގައިވެސް ނުވާނޭއެވެ.)[108] "

ރިވާކުރެއްވި އައްނަސާއީއާއި އިބްނު ހިއްބާންގެ ޞަޙީޙުގައެވެ. މިއީ އިބްނު ހިއްބާން ރިވާކުރެއްވި ލަފްޒުތަކެވެ.

އަދި އަބޫ މާލިކު ؓ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«إِنَّ لِله عِبَادًا يُجْلِسُهُمُ اللهُ يَوْمِ الْقِيَامَةِ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ، وَيَغْشَى وُجُوهَهُمُ النُّورُ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْ حِسَابِ الْخَلَائِقِ»[109]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ޤިޔާމަތްދުވަހު ނޫރުންވާ މިންބަރުތަކެއްގައި الله تَعَالَىٰ ބައިތިއްބަވާނޭ އަޅުތަކުންގެ ބައެއްވެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ މޫނުމަތް ނޫރުން ފުރިވާނެއެވެ. އެއީ ޚަލްޤުތަކުންގެ ހިސާބު ބެއްލެވުން ނިމިގެންދާންދެން ދާނެއެވެ." ރިވާކުރެއްވީ އައްޠަބަރާނީ މުޢުޖަމުލް ކަބީރުގައެވެ.

އަދިވެސް އަބޫހުރައިރާގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«إِنَّ فِي الْجَنَّةِ لَعُمُدًا مِنْ يَاقُوتٍ عَلَيْهَا غُرَفٌ مِنْ زَبَرْجَدٍ لَهَا أَبْوَابٌ مُفَتَّحَةٌ تُضِيءُ كَمَا يُضِيءُ الْكَوْكَبُ الدُّرِّيُّ» قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ يَسْكُنُهَا؟ قَالَ: «الْمُتَحَابُّونَ فِي اللَّهِ، وَالْمُتَجَالِسُونَ فِي اللَّهِ، وَالْمُتَلَاقُونَ فِي اللَّهِ»[110]

[108] يونس: 62

[109] رواه الطبراني في المعجم الكبير: 7527

[110] رواه البزار: 8776 ، والبيهقي في شعب الإيمان: 8589

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގެގެއަށް ވަދެވޭނީ މުއުމިނުންނަށެވެ. އަދި މުއުމިނުވެވޭނީ ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް ލޯބިވެއްޖެއްޔެވެ. އަޅުގަނޑު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކަމެއް ދައްކައިދެންތޯ؟ އެކަން ކުރާނަމަ ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް ލޯބިވާނެއެވެ.' ވިދާޅުވިއެވެ: އަހަރުމެން އެދިގެން: 'އާއެކޭ އައްލަހުގެ ރަސޫލާއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެކަން ދައްކަވާށެވެ!' ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: 'ﷲ تَعَالَىٰ އަށްޓަކައި އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ދެކެ ލޯބިވުމެވެ، ﷲ تَعَالَىٰ އަށްޓަކައި އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ ނުރުހުމެވެ، ﷲ تَعَالَىٰ އަށްޓަކައި އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ދޭން ޖެހޭ ވުމެވެ." ރިވާކުރެއްވީ އަލްބައްޒާރެވެ.

އަބޫ އުމާމާ ﷺ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ:

«مَنْ أَحَبَّ لِله، وَأَبْغَضَ لِله، وَأَعْطَى لِله، وَمَنَعَ لِله فَقَدِ اسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ»[111]

މާނައީ: "ﷲ އަށްޓަކައި ލޯބިވެ، އަދި ﷲ އަށްޓަކައި ނުރުހިގެން، އަދި ﷲ އަށްޓަކައި ދީ، އަދި ﷲ އަށްޓަކައި މަނާކުރާ މީހާ، ފަހެ އޭނާގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަވެއްޖެއެވެ." ރިވާކުރެއްވީ އަބޫދާވޫދެވެ.

އަދި އިބްނު މަސްޢޫދު ﷺ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ:

(جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ الله، كَيْفَ تَقُولُ فِي رَجُلٍ أَحَبَّ قَوْمًا وَلَمْ يَلْحَقْ بِهِمْ؟ فَقَالَ رَسُولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ»)[112]

މާނައީ: "ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަރިހަށް މީހަކު އައިސް ދެންނެވިއެވެ: 'އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ޤައުމެއްގެ ބައެއްދެކެ ލޯބިވާ، އެހެންނަމަވެސް އެބައިމީހުންގެ ދަރަޖައަށް (ޢަމަލުތަކުން) މިނިވައިނުވާ މީހެއްގެ ކަންތައް ކިހިނެއް ވިދާޅުވަނީ؟' އެހިނދު ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ

[111] رواه أبو داود: 4681 وصححه الألباني.

[112] رواه البخاري: 6169، ومسلم: 2640

ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: 'މީހާވާނީ އޭނާ ލޯބިވާ މީހާއާ އެކުގައިއެވެ.''' ރިވާކުރެއްވީ ބުޚާރީއާއި މުސްލިމެވެ.

އަދި އަބޫއްދަރްދާއު ﵁ ވަރުދުވެގެންވާ (ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިކަމަށް ނިސްބަތްކުރައްވާ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«مَا مِنْ رَجُلَيْنِ تَحَابَّا فِي الله بِظَهْرِ الْغَيْبِ إِلَّا كَانَ أَحَبُّهُمَا إِلَى الله أَشَدَّهُمَا حُبًّا لِصَاحِبِهِ»[113]

މާނައީ: "އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ނުފެންނަހެންގައި الله تعَالَى އަށްޓަކައި އެކަކު އަނެކަކު ދެކެ ލޯބިވެއްޖެ އެއްވެސް ދެމީހަކު، އެދެމީހުންކުރެ އަނެކަކަށް އެންމެ ބޮޑަށް ލޯބިވާ މީހާއީ، الله ގެ ޙަޟްރަތުގައި އެދެމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ބޮޑަށް ލޯބިލިބިގެންވާމީހާ ކަމުގައި ނުވެ ނުވެއެވެ." ރިވާކުރެއްވީ އައްޠަބަރާނީ ރަނގަޅު ސަނަދަކުންނެވެ.

އަދި އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

(سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ الله فِي ظِلِّهِ، يَوْمَ لاَ ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ: الإِمَامُ العَادِلُ، وَشَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ رَبِّهِ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي المَسَاجِدِ، وَرَجُلاَنِ تَحَابَّا فِي الله اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ...) [114]

މާނައީ: "الله ގެ ހިޔާވަހިކަން ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް ހިޔާވަހިކަމެއްނުވާ ދުވަހުގައި، ހަތް މީހަކަށް އެކަލާނގެ ހިޔާވަހިކަމުން ހިޔާދެއްވާނެއެވެ: ޢަދުލުވެރި އިމާމު. އަދި ޒުވާނާގެ ފުރަތަމަ ޒަމާނުކޮޅުގައި އަޅުކަންކުރުމުގައި ބޮޑުވި ޒުވާނާއެވެ. އަދި އޭނާގެ ހިތް މިސްކިތްތަކާއި ގުޅިގެންވާ މީހާއެވެ. އަދި الله އަށްޓަކައި އެކަކު އަނެކަކުދެކެ ލޯބިވެއްޖެ ދެމީހުންނެވެ. އެދެމީހުން ޖަމާވެފައި އެއްވަނީވެސް އެކަމުގެ މައްޗަށެވެ. އަދި އެދެމީހުން ވަކިވަނީވެސް އެކަމުގެ މައްޗަށެވެ...." ރިވާކުރެއްވީ ބުޚާރީއާއި މުސްލިމެވެ.

[113] رواه الطبراني في المعجم الأوسط: 5279

[114] رواه البخاري: 1423، ومسلم: 1031

އަދި މުޢާޛު ބިން އަނަސް ﵁ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ އީމާންކަމަކީ ކޮބައިތޯ އެކަލޭގެފާނު، الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަރިހުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ:

("أَنْ تُحِبَّ لِله، وَتُبْغِضَ لِله، وَتُعْمِلَ لِسَانَكَ فِي ذِكْرِ اللهِ". قَالَ: وَمَاذَا يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: "وَأَنْ تُحِبَّ لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ وَتَكْرَهَ لَهُمْ مَا تَكْرَهُ لِنَفْسِكَ.")[115]

މާނައީ: "ތިބާ الله އަށްޓަކައި ލޯބިވުން، އަދި ތިބާ الله އަށްޓަކައި ނުރުހުން، އަދި الله ހަނދުމަކުރުމުގައި ތިބާގެ ދޫ އަމަލުކުރުވުމެވެ." ދެންނެވިއެވެ: "އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ދެން ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟' ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: 'ތިބާގެ ނަފްސަށް ލޯބިވާކަމަކަށް މީސްތަކުންނަށްވެސް ލޯބިވުމެވެ. އަދި ތިބާގެ ނަފްސަށް ނުރުހޭކަމެއް މީސްތަކުންނަށް ދެރުމަށްވެސް ނުރުހުންވުމެވެ." ރިވާކުރެއްވީ އަޙްމަދުއެވެ.

ފަހެ އުޚުއްވާގެ ނަފްސަށް އިހުސާނުވެރިވުމަކީ ނަސޭހަތްތެރިވުމެކެވެ. މިހާރު، މިއުއްމަތުގެ މައްޗަށް، އެއްބަޔަކު މުޅިޖަމާ އަޚުލާޤު ބޮޑުބަޔަކާއި ދީނުގެ ވިސްނާ ފުރުޅުކުރެވިފައިވެއެވެ. އެމުސްލިމުން: الله އަށްޓަކައި ލޯބިވުމާއި الله އަށްޓަކައި ނުރުހުމެވެ. އެމުސްލިމުން މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް ޙައިރާން ފުރުސަތުކުރުމާއި ކަމެއްކަމަށް ޒަރޫރީކުރުން ޙައްޤުކުރުން، އެއްޗެއްގައިވާ ތެދުއިން އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ ޙަޤީޤަތަށް ޒަރޫރީކުރުންވެސް ޙައްޤުކުރުން، (އެންމެ ކުރީގެ) ހެޔޮ ޙަޤީޤަތަށްވެސް ދީނަ މީސްތަކުން (މިހާރު) ނަސޭހަތްދެއެވެ. والله المستعان.

وصلى الله على محمد وآله وصحبه وسلم تسليما

[115] رواه أحمد: 22130 ، والبيهقي في شعب الإيمان: 573

މުޝްރިކުންގެ ބިންތަކަށް ދަތުރުފަތުރުކުރުމުގެ ހުކުމް ބަޔާންކުރުވުން ފަޞްލު[116]

ސުއާލު: ސުލައިމާން ބިން ޢަބްދު الله އާއި ސުވާލުކުރެވުނެވެ: ވިޔަފާރިއަށްޓަކައި ޙަރުބީ ކާފިރުންގެ ބިމަށް ދަތުރުކުރުން މުސްލިމުމީހަކަށް ހުއްދަވެގެންވޭތޯއެވެ؟

ޖަވާބުދެއްވީއެވެ: الله އަށް ޙަމްދުކުރުމަށްފަހު. އާންމުގެ ދީން ފާޅުކުރުމަށް ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވާނަމަ، އަދި މުޝްރިކުންނާއި މުވާލާތްނުކޮށްވާނަމަ، އެފަދައިން ދަތުރުކުރުން އޭނާއަށް ހުއްދަވެގެންވެއެވެ. އެހެނީ އަބޫބަކުރު رضي الله عنه އާއި އެނޫންވެސް ބައެއް ޞަޙާބީންވެސް ވިޔަފާރިއަށްޓަކައި މުޝްރިކުންގެ ބިންތަކަށް ދަތުރުކުރައްވާފައެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ އެކަމަށް އިންކާރުކުރައްވާފައެއްނުވެއެވެ. އެއީ އިމާމް އަޙްމަދު މުސްނަދުގައާއި[117] އަދި އެނޫން ބޭކަލުން ރިވާކުރައްވާފައިވާ ފަދައިންނެވެ.

ދީންފާޅު އާންމުގެ ދީން ފާޅުކުރުމަކަށް، އަދި އެމުޝްރިކުންނާއި އެކުވެރިވެ އެހީތެރިވުން ދުރުހެލިވުމަށް ކުޅަދާނަވެގެންނުވާނަމަ، އެބައިމީހުންގެ ރަށްތަކަށް ދަތުރުކުރުން އޭނާއަށް ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ. އެއީ އިޖުމާޢުވެރިން އެކަން ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ފަދައިންނެވެ. އަދި މުޝްރިކުންގެ ބިންތަކަށް ދަތުރުކުރުން ނަހީވެގެން އައިސްފައިވާ ޙަދީޘްތައް ސާބިތު އެވާނޭގައެވެ. އެހެނީ الله تَعَالَى ވަޙީ އިންސާނުންގެ މައްޗަށް ފަރުޟުކުރެއްވީ އަމުރުކުރުން ވާޖިބުކުރައްވާފައެވެ. އަދި މުޝްރިކުންނާއި ބަރާއަތްވެރިވުންވެސް އެކަލާނގެ ފަރުޟުކުރައްވައިފައެވެ. އެހެންކަމުން އެކަންތައް ނަގައިދެވުމަށް ދުރުވެރިވާ ސަފަރެއް ނުވަތަ ދިރިއާއްގައި ހިފުން ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ.

އަދި ހަމައެފަދައިން: އެކަންތައް (އެބަހީ: ދީންފާޅުކުރުން މުޝްރިކުންނާއި މުވާލާތްކުރުން ދުރުހެލިވުން) ކުޅަދާނަވެގެންނުވާ ބަޔަކު އެމުޝްރިކުންގެ ރަށްތަކަށް ދަތުރުކުރުން އެމުޝްރިކުންނާއި އެއްބަސްވެ، އެބައިމީހުންގެ ކުފުރުންނަތީން އުފާވެ ގަބޫލުކުރާނެއެވެ. އެއީ މުސްލިމުންގެ ތެރެއިންވާ ފާސިޤުންގެ ތެރެއިން، މުޝްރިކުންގެ ރަށްތަކަށް ދަތުރުކުރާ މީހުންގެ ކިބައިން އެތަކެއްފަހަރު އެކަންތައް ހިނގާފައިވާފަދައިންނެވެ.

---

[116] الدرر السنية: 8/161-166

[117] رواه أحمد: 26687

ދެވަނަ މައްސަލައި: ކުފުރުގެ ޝިޢާރުތައް ފާޅުވެގެންވާ ކާފަރުންގެ ބިމުގައި ވިޔަފާރިއަށްޓަކައި މަޖުބޫރުކަމެއްނެތި ހުރުން އިންސާނާއަށް ހުއްދަވެގެންވޭތޯއެވެ؟

މިމައްސަލައިގެ ޖަވާބުވެސް ވަނީ ކުރިން ބަޔާންކުރެވުނު މައްސަލައިގެ ޖަވާބު ފަދައިންނެވެ. އަދި އެކަމުގައި (މުސްލިމުންނާއި ބޮޑުބައެއްގައި ނޫނީ، ކުފުރުގެ ޝިޢާރުތައް ފާޅުވެގެންވާ) ފާޅުގޮތުގައި ބަހުބައިގެ ނުވަތަ (މުސްލިމުންނާއި ބޮޑުބަޔަކު ކާފަރުންގެ ބިންކަމުގައިވާ) ތަފާތެއް ބޮޑުބައެއް ވަކިކުރެވިގެން ނުވެއެވެ. ފަހެ އެބަހުންގައި މުސްލިމުމީހާ، އޭނާގެ ދީން ފާޅުކުރުމަށް ކުޅަދާނަވާނަމަ، މުސްލިމުމީހާއަށް ހުއްދަވެގެންވާނެއެވެ.

ތިންވަނަ މައްސަލައި: އެއްމަސް ނުވަތަ ދެމަސްދުވަހު ކާފަރުންގެ ކުރު މުއްދަތަކަށް ނުވަތަ ދުރު މުއްދަތަކަށް އެކަމުގައި ފަތުރުވެރިކަން ކުރުމުގެ ހުކުމަކީ ކޮބާހުއްޓެވެ؟

ޖަވާބު: އެކަމުގައި ކާފަރު މުއްދަތާއި ދުރު މުއްދަތުގެ ތަފާތެއްނުވެއެވެ. އެބަހުންގައި އޭނާގެ ދީން ފާޅުކުރުމަށް ކުޅަދާނަވެގެންވާނަމަ، އަދި މުސްލިމުންނާއި މުވާލާކުރުމުން (އެކަކުއެކަކު އެހީތެރިކަމުގައި ނުވަތަ) ދުރުހެލިވެގެން ކާފަރުންނާއި މުވާލާކުރުން އެއްވެސް ބައެއްގައި، -އެހެންނަމަ އެހެން ނުކުތުމަށް ކާފަރުންނާ ދިމާވެގެންވާތީ- އެބަހުންގައި އެކަމު ދީނީގޮތުން ފާޅުކުރެވޭނަމަ ހުރުން ހުއްދަވެގެންވެއެވެ.

ހަތަރުވަނަ މައްސަލައި: الله تَعَالَى ގެ ބަސްފުޅުގައިވާ: {إِنَّكُمْ إِذًا مِّثْلُهُمْ...} މާނައީ: (...އެހެންނަމަ ތިޔަބައިމީހުން، ތިޔަބައިމީހުންވެސް އެއުރެންފަދަ ބަޔަކު ދާނެއެވެ...)[118] އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ: (މުޝްރިކުންނާއި އެކު ޖަމާވެ، އެމުޝްރިކުންނާއި އެކު ދިރިއުޅުނު މީހާ، ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާވެސް އެމީހުންފަދަ މީހެކެވެ.)[119] މާނައަކީ.

ޖަވާބު: އާޔަތުގެ މާނަވަނީ އެކަމުގެ ބޭރުފުށުން އެއުރެންނާ މާނައިގެ މައްސަލައެވެ. އަދި الله ގެ އާޔަތްތަކަށް ކާފަރުވެވި ފުރައްސާރަކުރާ އަޑު އިންސާނާއަށް އިވިއްޖެކަމުގައިވާނަމަ، ދެން އެއްވެސް މަޖުބޫރުކުރުވުމެއް އަދި އުޒުރުނެތި އިސްކަންދީގެން އެއްވެސް ނުކުމެ، އަދި އެއުރެން

118 النساء: 140

119 رواه أبو داود: 2787 وصححه الألباني.

ވާހަކައެއްގައި އުމުރުން މަސްއޫލުވެއްޖެއުމަކު ދާންދެން އުމުރުން ދޫކޮށް ބެހެއްޓުމެއްވެސް ނުއެ، އުފެދިއްސާދަކާލާ ކާފަރުންނާއިއެކު އިތިންދު އިސްދެއްޖެކަމުގައިވާނަމަ ފަދަ އާނާވާހި އުމުރުންފަދަ ކާފަރުކަނޑު. އެއީ އުމުރުން ފަރާއިން އާނާ ހަމަޖެހުންކަރި ކަމުގައިވިދާސްމުއެވެ. އެހެނި އެކަމުގައި ކުފުރަށް ދުނިން އެކުޖެހިގެންވެއެވެ. އަދި ކުފުރަށް ދުނިމަކި ކާފުރުވެ. އަދި ފާފައަށް ދުރާ މިހާވަނި އެފާފަކާދާ ފަދައިންކަމަށް، އިޖުމުވާދިން މިއާއަޖާއި މިފުދު އާއަބަކަށް ދަރިޖު ދެއްކެއެވެ. ދެންފަދަ އާނާގެ ހިތުން އެކަމަށް އިންކާރުކާރުކަމަށް އާނާ ދަރުވާކަރިހަމަވެސް އާނާގެ ކިބައިން އެކަން ގަބޫލުކުރުމުގެއްޓެވެ. އެހެނި ޝަރުޢީކުރުމާކަޕޭ ބާރުފަރުނަކަން ފާފުކަރި ގާތްގެ މަތްޕެހެވެ. އަދި އާނާވަނި ކުފުރު ފާފުކަންފަދައެވެ. އެހެންކަމުން އާނާވާހި ކާފަރުކަނޑު.

މިކަމަށްޓަކައި ނަބިއްޔާ ﷺ އަވާހަރަމުގަންފުށު މުރިބައްދުވުމުގެ ކަންބަށް ހިނގިހިނދު، މިސްބޮކުންގެ ބަރަކާ އެކަމަން ނުރުހުންބޮރިވިކަމަން ދަރުވާކުރުމުން ސަބަބުން އުމުރުންގެ ކިބައިން އެކަން ގަބޫލުން ނުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ކިޔެއްބަ، އުމުރުން އެންމެންނާ މުރިބައްދުންކަމަން އެބޭކޮޅުން ކަނޑައެޅުއްވިއެވެ. އުމުރުއްގެ ދުޢާނާއި ހިތުން އިންކާކުރާކަން މިހަރު ފިޔަވައިއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ބަސްފުޅު: (މުޝްރިކުންނާއި އެކު ޖަމާއަތް، އެމުޝްރިކުންނާއިއެކު ދިރިއުޅުމީ މިހާރު، ފަދަ ހަމަކަނަވަރުން އާނާވަނީ އުމުރުންފަދައިންނެވެ.) ވެސް ވަނީ އެފަދައިން ބާރުފުޅުގެ މާނައިގެ މައްޗަށެވެ. އެމާނައީ: އިސްލާމްކަމަން ދަރުވާކުރާ މީހާ، ޖަމާޢަތުންބޭކަރި ނަސްރުދުނިޔާއި އަދި އެކުއެކަގައި މަޖުލިސްކުރުމުގައި މުޝްރިކުންނާއި އެކަމަށް، މުޝްރިކުންގެ ބެރުއިންނާ މިހެއްކަމަން އުމުރުންވެސް ބަދަ ޖެހިވާމިހާއި ފަދަ އުމުރުންފަދަ ކާފަރުކަވެ. އެއީ އާނާ އިސްލާމްކަމަން ދަރުވާކުރިނަމަވެސްމުއެވެ. އެއީ އާނާގެ ދީން ފާފުކަން، އަދި މުޝްރިކުންނާއި އެކުވެރިވެ އެހީތެރިވާނަމަ ގެންވެއެވެ.

މިކަމަށްޓަކައި ނަބިއްޔާ ﷺ ހިޖުރަކުރުއްވުމަށްފަހު މައްކާގައި ޤާއިމުވެގެންވީ ބާރު މުސްލިމުންކަމަން ދަރުވާކުރި މިހުން، އެހެންއެކަމަކު އުމުރުން މައްކާގައި ޤާއިމުވެވޭ، އަދި މުޝްރިކުންވެސް އުމުރުންނާ އެމުޝްރިކުންގެ ބޮޑުއިންނާ ބައެއްކަމަން ބާރު، އަދި ނުކުރުންވެގެންނާ ބާރު އެމުޝްރިކުންނާއި އެކީ ބަދުރުހަނގުރާމައަން ނިކުމެ ދެން ފަތުޙުވީމުރުންނި މުސްލިމުންކަމަން މިސްބޮކުންގެ ބޮޑުއިން ބަރަކާ ދަރުވާކަން، އަދި އުމުރުންނި މުސްލިމުންކަމަން ސަބަބުންގެ ބޮޑުއިން ބައެއް ބާކުރުން ހިކުރައްވާ އަދި 'ތިމަންމެންގެ އަޚުން ތިމަންމެން އަމިއްލައަށް ޒާލިމުކޮށްފިމުއް' ވިދާޅުވިހިނދު الله تَعَالَى އުމުރުންނާއިމެދުގައި އާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ:

﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَوَفَّىٰهُمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ ظَالِمِىٓ أَنفُسِهِمْ ... ﴾[120]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެންގެ ނަފްސުތަކަށް އަނިޔާވެރިވެގެން ތިބޭ ހާލުގައި، މަލާއިކަތުން، އެއުރެންގެ މަރު ހިއްޕަވާ މީހުން...."

ޢައްސުއްދީއާއި އިބްނު ޢައްބާސް ޢިކްރިމާވެސް ވިދާޅުވިއެވެ: 'ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންވީ ކާފަރުންނަކުމުގައިއެވެ. އަދި (ހިޖުރަކުރުމަށް ޤުދުރަތެއް ނުލިބޭ ކުދިންނާއި) ނިކަމެތިވެގެންވާ މީހުންނަށް ގޮތުން އެމީހުން ތެރެއިން ބަޔަކަށް ﷲ އުޒުރުދެއްވިއެވެ.'[121]

ފަސްވަނަ މައްސަލައީ: އިސްތިޝްހާދުކަމުގެ ދަލީލަކަށް މީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު، މުނާފިޤުކަމުގެ ޢަމަލުތަކެއް ފާޅުކޮށްފިނަމަ އޭނާއަކީ މުނާފިޤެއްކަމަށް ޙުކުމްކުރެވިދާނެތޯ؟

މުނާފިޤުކަމަށް ދަލީލުކުރާ އެކަމުގެ ޢަމަލުތަކުގެތެރޭގައިވާ: 'އެއުރެން އަނގަތަކުން އެއުރެންގެ ހިތްތަކުގައި ނެތް ކަންތައްތައް ބުނެއެވެ'[122] ބުނި މީހުން ފެނިއްޖެ، އަދި ޢަމަލުތަކުގައި މަޖާކުރުމާއި މުނާފިޤުންނާއިއެކު އެކަށައަޅާގެންނަކާ ދުރުކުރެއިން ފަހަރެއް ދޫކޮށް މުއުމިނުން ނިކަމެތިކުރުމާ ދަރުބާރުފާ، އަދި މުއުމިނުން ގަދަވެގެންނާއި އެބައިމީހުންގެ ކިބައިން ހިތާމަކުރުވުމަށް ގޮސް، އަދި މުސްލިމުން ގަދަވެއްޖެއްޔާ މުސްލިމުންގެ ކިބައިން ހިތާމަކުރުވުމަށް ގޮސް، އަދި ބަޔައްތަކަށް މުޝްރިކުންނަށް މަދަދުދިނުމާއި، އަދި މުއުމިނުން ޚިޔާނާތް އުމުޝްރިކުންނާއި އެކުވެރިވުމާއި އެހީތެރިވުމާ، މުނާފިޤުންގެ ސިފަތަކެއްކަމަށް އަދި ނިފާޤުގެ ޢަމަލުތަކެއްކަމަށް ﷲ تَعَالَىٰ ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ މިފަދަ ކަންކަން އެމީހެއްގެ ކިބައިން ފާޅުވެއްޖެނަމަ، ފަހެ އޭނާގެ މައްސަލަ ނިފާޤުގެ ޙުކުމް ހިނގާ، އަދި މުނާފިޤެއްކަމަށް ނަންދިނުން ހުއްދަވެގެންވެއެވެ.

އަދި ސަލަފުބިންވަނީ ވަރަށް ގިނައިން ކަންތައްކުރައްވާފައެވެ. އޭގެ ބައެއް މިސާލުތައް ވިދާޅުވެދެއްވައިދެންނެވީއެވެ:

---

[120] النساء: 97

[121] تفسير ابن أبي حاتم: 1045/3

[122] آل عمران: 167

(إِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ عَلَى رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَصِيرُ بِهَا مُنَافِقًا...) [123]

މާނައީ: "الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ ދުވަސްވަރުގައި މީހަކު ވާހަކައެއް ދައްކާ، ދެން އެވާހަކައިގެ ސަބަބުން އޭނާ މުނާފިޤަކަށްވެދެއެވެ..."

އަދި (ސަޙާބީންނާއިމެދު) ހުތުރުވެގެންވާ ބަސްބަހެއް ބުނިމީހާއާއި ދިމާއަށް ޢައުފު ބިން މާލިކު ވިދާޅުވިފަދައިންނެވެ: 'ކަލޭ ތިޔަހެދީ ދޮގެވެ. އެހެންނަމަވެސް ކަލޭ ތިޔައީ މުނާފިޤެކެވެ.'[124]

އަދި ހަމައެފަދައިން ޙާޠިބުގެ ވާހަކައިގައި ޢުމަރުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: 'އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މިހިރަ މުނާފިޤުކަލޭގެ ކަނދުރާގައި ޖެހުމަށް ތިމަންނާއަށް ދޫކޮށްދެއްވާށެވެ.'[125] އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: 'އޭނާގެ ކަނދުރާގައި ޖެހުމަށް އަހުރެންނަށް ދޫކޮށްދެއްވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއީ މުނާފިޤެކެވެ.'[126]

މިފަދަ ގިނަވެގެންވާ ރިވާޔަތްތަކެވެ. ހަމައެފަދައިން ސަޢުދު ބިން ޢުބާދާ ވިދާޅުވި ވާހަކައެއް ވިދާޅުވިއިރު، އުސައިދު ބިން ޙުޟައިރު ވިދާޅުވިއެވެ: 'ކަލޭ ތިޔަހެދީ ދޮގެވެ. އެހެންނަމަވެސް ކަލޭތިޔައީ މުނާފިޤުންގެ ދިފާޢުގައި ޖަދަލުކުރާ މުނާފިޤެކެވެ.'[127]

އެހެންނަމަވެސް ދަންނަންޖެހޭ ކަމަކީ: އޭނާގެ ބޭރުފުށުގެ ދައްކަން ނިފާޤުގެ ބުރުހާނުޖެހުރުމާއި، ބަޔަކުގައިވީސް އެމީހުން އޭނާ މުނާފިޤެއްކަމުގައިވުން، އެއްކަން އަސްލުކަން ޔަޤީނުކަމެއްނޫނެވެ. އެހެނީ ނިފާޤުގެ ބާވަތްތަކުން ކަންތައް އޭނާކާއްހުރިކަމަ، އާނާއަން މުނާފިޤެއްކަމުގައި ނަސްދިނުމަކީ އެދުރާއާއި ނަސްދިނުން ހުއްދަވާކަމެއްނޫނެވެ. އެއީ ބަޔަކުގައި އޭނާ މުނާފިޤެއްކަމުގައި ނުވިޔަސްވެއެވެ. އެހެނީ މިގޭ ބައެއްކަމަކަށް، ބިދުޢަތްތަކާއި ގޮސްއުދުރު ބާރު، ނުވަތަ މުނާފިޤެއްކަމުގައިވުމުން ދުރުކަމާ ޝަސްދުއައްޚާލާވެގެންވެސް އިންސާނަކު ކާފަރާއެވެ. އެއީ ސަޢުދުގެފާނު މުނާފިޤެއްކަމުގައި އުސައިދު ބިން ޙުޟައިރު ނަސްބަތްދީފައިވުން

---

[123] رواه أحمد: 23278 ، الإبانة الكبرى: 773

[124] تفسير الطبري: 543/11 ، وابن أبي حاتم: 1829/6

[125] رواه البخاري: 3007، ومسلم: 2494

[126] رواه البخاري: 3081

[127] رواه البخاري: 4141 ، ومسلم: 2770

އެކަމަށް ނަބިއްޔާ ﷺ އިންކާރުނުކުރެއްވިފަދައިންނެވެ. އޭރު އެކަލޭގެފާނު މުނާފިޤެއްކަމުގައި ސުވާބަދުގައިއެވެ. އަދި (މުނާފިޤެއްކަމުގައި ނުބުނު) ހަދުހުނަ ވިހާއަށް އިންކާރު ނުކުރެވޭހުއްޓެވެ. އޭރު ދެއަތަށް ބަކަރި ހުރިހަ، މުސްލިމުންނާއިއެކުގައިވެސް ނުވާ، އަދި މުޝްރިކުންނާއިއެކުގައިވެސް ނުވާ މިސާލާއި ހިނގާފައެވެ. ވީމާ ހަމަކަށަވަރުން މުނާފިޤެއްކަމުގައި މެދުގާ އޭނާ ނުވާހުއްޓެވެ.

އަދި ދަންނާށެވެ. ހެވަނަފުރޮޅޭ އެދުމާއި އަޅުބެއްކުރަމުންދާކަމާއި، ނުވަތަ ދުނިޔަވީ ކަމެއްގައި މިހާކާއި ވާދަކުރާކަމަށްކަމާއި، ނުވަތަ ދުނިޔަވީކަމަކަށްކަމާއި ރުޅިއައުމާއިވެ، ނުވަތަ މިސްކީނަކު އެކަސްހެދުމެއްގައި ހިތާވަރުވިދާ މިހިރަ ބަޔާ ކަސްހެދުމުގައި އާންމުގޮތް ހިތާވަކަމުގެ މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް ނިކަމެތި ބޭނުންތައް ހުއްޓުވުމަށް ކަމާއިވެ. ވީމާ އިންސާނާ މިކަމާމެދު ހިނދެނާ ދެރުވެކުރުމެވެ. އެހެން ހަމަކަށަވަރުން މުއުމިނުންގެ ދިރާތަން ކުރުގެ ބުރަމަތިކޯރު އަހާ ހެދުމުގެ ކަމާއިމެދު ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ހަދީސް ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ.[128] އެހެންކަމުން އަސްލަކީ ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވެގެންވާކަން ކަނޑައެޅޭ އެމީހުގެ ކޮށްފުން (ބަޔާ ދޭގައިވެސް) ނިޔާވެގެން ފުރަތަމަ އަހާ ލޯބިވެރިކަމާއި ދުރުކޮށްނުވާނެއެވެ. އޭރު އަހަރެމެން ބަރާއަތްވެރިކަމާއި އެފަދަ ކަންކަމެވެ. އޭރު الله ގެ ކަލިމަ ފުޅު މަތިވެރިކުރުން އެކަލާނގެ ދީނަށް ނަސްރުދިނުމުގެ ޖިހާދުކުރުމާއި އަދި ނިޔަތްތެރިކަމާއި ދުރުވެރިންނާއި ހާލުބުރުންނާއި އެފަދަ މީހުންގެ މިންވަރާއި ހިސާބުވެއެވެ.

ހަވާލު މައްސަލައި: (މުސްލިމުންނާއި) އެކުވެރިވުމާއި އެކޮޅުވުމާއި (ކާފިރުންނާއި) ދުރުހެލިވުމާއި ބަރާއަތްވުން، ވީމާ އޭރު لا إله إلا الله ގެ މާނައިގެ ތެރެއިން ވާކަމެއް ނުވަތަ އެކަލަމާ ސާބިތުކަމާ ކަލިމަގެ ތެރެއިން ކަމެއްހެއްޔެވެ؟

ޖަވާބަކީ: އެކަން އެންމެ ރަގަނޑު ދީނުގެ ގޮތުން الله އާ ބުނުމެވެ. އެހެންނަމަވެސް މުސްލިމުންނާއި އެކުވެރިވުމާއި، އަދި އެމީހުންނާއި އެކުވެރިވުމާއި އެކޮޅުވުން ދޫކޮށްލުން الله تعالى މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް ފަރުޟުކުރެއްވި ވާޖިބެއްކަން، އަދި މުއުމިނުންނާއި އެކުވެރިވާ އެކޮޅުވުން ހަމަކުރުމަކީ ވާޖިބުކުރެއްވި ދީނުގެ ކަމެއްކަން އެކަށީ މުސްލިމުގެ ހައްގެއް ފާހަގަކުރުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ހަބަރުދެއްވާފައިވާ އޭރު އީމާންކަމުގެ ޝަރުޠުތަކުގެ ތެރެއިން ޝަރުޠެއްކަމަށެވެ.

[128] رواه البخاري: 6047

އަދި الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއާއި ދެކޮޅުވެރިވާ މީހުން -އެމީހުންނީ އެބައިމީހުންގެ މައިންބަފައިންނަކަމުގައި ނުވަތަ ދަރިންނަކަމުގައި ނުވަތަ އަޚުންނަކަމުގައި ނުވަތަ ގާތްތިމާގެ މީހުންނަކަމުގައިވިޔަސް- އެމީހުންނަށް ލޯބިކުރާ މީހުންގެ ކިބައިން އީމާންކަން ނަފީކުރައްވައެވެ.

ދެންފަހެ އެކަންތަކީ ކަލިމައިގެ މާނައިގެ ތެރެއިންވާ ކަމެއް ނުވަތަ އެކަލިމަ ޝަރުޠުތަކުގެ ތެރެއިންވާ ކަމެއް ބުނެދޭ ދަލީލުތަކެވެ، الله تَعَالَى އަރަހުމާނުން އެކަލާނގެ ފޮތުގައި ބުނެދެއްވި ދަލީލުތަކުން ސާބިތުވެއެވެ. އެހެންކަމުން އެކަލާނގެ އަރަހުމާނުން ވަޙީކުރެއްވި ކަލާމުގައި: الله تَعَالَى އެކަލާނގެ ކުރައްވާ ލޯބިވެރިކަމާއި، އަދި އެއަށް އިތުރުވުން ލޯބިވެރިކަން ދަސްކޮށްދެއެވެ. ކޮން މިއީ އެކަލާނގެ އެއްވެސް ޝަރީޢަތެއްގެ ލޯބިވެރިކަމެވެ. ދެންފަހެ އެކަންތަކީ އެކަލާނގެ މާނައިގެ ތެރެއިން ހިފާ ކަލިމަ ނުވަތަ އެކަލާނގެ ޝަރުޠުތަކުގެ ތެރެއިންވާ ކަލިމަ އުނގެނުމަށް މީސްމީހުން އެދޭ ގޮތަށް އަދި ޢިލްމުވެ. ދެންފަހެ އެކަންތަކަށް ނުނގޭނުމަށް މީހަކު ދަންނަވައެވެ، ފަހެ الله تَعَالَى އެކަންތައް ދެނެގަތުމުގެ ކަލާމުގައި ނުފެނުނު ހިސާބަށެވެ. ހުކުމްވީކަމުން އެކަލާނގެ ޖަވާބުގައި އަރުއިރުން ދީގެ ސަލަފުން ނުބައިކަމާއި ހިނގާފައިވާ ޕަމުގައި، އަދި އީމާންކަމުގެ ލޯބިވެރިކަމާއި އަދާކުރުން الله އަށް ޖަހަކައި ޖާހާއިލުން މުޝްރިކުންނާއި ދީނުގެ ބަދަލުތަކުގެ، އަދި މުސްލިމުންނާއި އެކުވެރިވާ އެކަލާނގެ ބުދުސްމުންގެ ދުރުގައި ބައިބައިވުން އުފެދުނަވާ ފާއިދާތަކާއި މާކަށްގެ އެކަންތަކާއި ވަރަށްގިނައެވެ. ފަހެ އެކަންތަކާއި ބެހޭގޮތުން ހުށަހެޅުމެވެ، ބަސްބުނެވުނު ބަލިވެރިވާ ކަނޑައަޅާގޮތުން ކުރަނީ ޝަރީޢަތުގެ ކަލާމެވެ. އަހުރެންނަށް ފެނުނު ވަރަކަށް މިއެވެ. އެއީ (ޙައްޤުކަމާއި ނުވަތަ ކަލިމައިގެ މާނައިގެ ތެރޭގައިވާ ކަލިމައިގެ ބޭނުމާއި ދާދިގަދަވާ) ފަހަރު މާނައިގެ ގޮތުން ކަމެއްގެ ފުރިހަމަކަމާއި ބެހޭގޮތުގައެވެ. والله أعلم.

وصلى الله على نبينا محمد وعلى آله وصحبه وسلم تسليما كثيرا.

މިއާ ހިސާބުން މިފޮތް އުފަލާއެކު ނިމުނީއެވެ.

والحمد لله الذي بنعمته تتم الصالحات.

وأصلى وأسلم على نبينا محمد و آله وصحبه و من سار على نهجه إلى يوم الدين.

آمين

ފިހުރިސްތު

މުޤައްދިމާ..2

މުޤައްދިމާގެ ކުރުތަޢާރަފެއް..5

أَوْثَقُ عُرَى الإِيْمَانِ ފޮތުން...9

ފަސްލު: ސަލަފުންގެ ޢިބައިން އައިސްފައިވާ އަޘަރުތައް ބަޔާންކުރުން............32

ފަސްލު: އިސްލާމް ބަޔާންކުރެވުނު ވާހަކަތަކުގެ ހުޖްޖަތާއިމެދު ސަލަފުކުރުއްވުން...41

ފަސްލު...53

ފަސްލު...58

ޚާތިމާ: الله ތަޢާލާއަށް ޝިރުކުވުމުގެ މަސްއަލަ...................................65

މުޝްރިކުންގެ ބިންގަލަކީ ދަރުމަކުރުވުމުގެ ހުކުމް ބަޔާންކުރެވުނު ފޮތެވާ.......74